

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Bc. Lucia BRISUDOVÁ

Percepcia urbánneho priestoru v procese plánovania rozvoja mesta.

Príklad mesta Šternberk

Diplomová práca

Vedúci práce: Mgr. Miloslav Šerý, Ph.D.

Olomouc 2019

Bibliografický záznam

Autor (osobné číslo):	Lucia BRISUDOVÁ (R170130)
Študijný obor:	Regionální geografie
Názov práce:	Percepcia urbánneho priestoru v procese plánovania rozvoja mesta. Príklad mesta Šternberk
Title of thesis:	Perception of urban space in the city development planning process. The case study of Šternberk.
Vedúci práce:	Mgr. Miloslav Šerý, Ph.D.
Rozsah práce:	136 strán, 6 viazaných príloh
Abstrakt:	Diplomová práca zachytáva percepciu priestoru prostredníctvom mentálneho mapovania mesta Šternberk pre účely jeho rozvoja. Základ tvorí teoretické vymedzenie tohto konceptu, na ktoré nadväzujú praktické príklady, poukazujúce na možnosti rozvoja územia vďaka aplikácii mentálneho mapovania v Českej republike i v zahraničí. Analýza dát z realizovaného terénneho šetrenia umožnila následné praktické vymedzenie vybraných typov povrchu. Obsahujú základnú dichotómiu na topofílie, topofóbie, ale tiež ďalšie novo definované typy. Súčasťou práce sú zároveň sémantické mapy Šternberka.
Kľúčové slová:	percepcia priestoru, mentálna mapa, miesta, endogénny rozvoj mesta, sémantická mapa, mesto Šternberk

Abstract:

The diploma thesis captures perception of space through the mental mapping of Šternberk town for the purpose of its development. The basis consists of a theoretical definition of this concept, which is followed by practical examples representing the possibilities of development of the territory through the application of mental mapping in the Czech Republic and abroad. The data analysis, which comes from the field survey allow defining specific types of surface. It contains a basic dichotomy to topophilia, topophobia, but also other types defined for first time. The work includes also the semantic maps of Šternberk.

Keywords:

perception of space, mental map, places, endogenous urban development, semantic map, town of Šternberk

Rada by som poďakovala Mgr. Miloslavovi Šerému, Ph.D. za zodpovedný prístup pri vedení mojej diplomovej práce, za trpezlivosť, cenné rady a všetky podnety, ktoré mi poskytoval behom jej tvorby. Okrem toho chcem poďakovať Mgr. Petrovi Šimáčkovi, Ph.D. za ochotnú pomoc s metódami tvorby výsledných máp. Moja vďaka patrí zároveň všetkým respondentom, ktorí sa zúčastnili terénneho šetrenia a poskytli mi tak cenné dáta, ktoré sú nenahraditeľnou súčasťou celého výskumu.

Prehlasujem, že zadanú diplomovú prácu som vypracovala samostatne, s použitím uvedenej literatúry a elektronických zdrojov pod vedením Mgr. Miloslava Šerého, Ph.D.

V Olomouci dňa 15. 04. 2019

.....

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lucia BRISUDOVÁ**
Osobní číslo: **R170130**
Studijní program: **N1301 Geografie**
Studijní obor: **Regionální geografie**
Název tématu: **Percepčia urbánneho priestoru v procese plánovania rozvoja mesta. Príklad mesta Šternberk**
Zadávací katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Skúmanie percepcie priestoru predstavuje tradičnú oblasť štúdia geografie a nachádza široké využitie napríklad aj v oblasti strategického plánovania miest. Cieľom diplomovej práce je pochopiť vnímania priestoru mesta Šternberk jeho obyvateľmi a následne zhodnotiť možnosti implementácie poznatkov pre proces plánovania rozvoja mesta. Práca bude teoreticky vychádzať zo základov textov uvedených v zozname literatúry, takisto bude založená na vlastnej extenzívnej rešerši dostupnej literatúry, so zameraním na problematiku percepcie a plánovania rozvoja. Výskumné metódy pozostávajú z analýzy primárnych dát. Dáta budú zabezpečené prostredníctvom mentálnych máp získaných terénnym šetrením na území mesta Šternberk.

Příloha zadání diplomové práce

Seznam odborné literatury:

- BRENNAN-HORLEY, Chris. Mental mapping the 'creative city'. *Journal of Maps*. 2010, 250-259. ISSN 1744-5647.
- COUCLELIS, Helen a Reginald GOLLEDGE. Analytic Research, Positivism, and Behavioral Geography. *Annals of the Association Of American Geographer*. 1983, 73(3), 331-339.
- GOLLEDGE, Reginald a Robert STIMSON. Spatial behavior: a geographic perspective. 1. New York: The Guilford Press, 1997. ISBN 1-57230-049-3.
- KOLOSSOV, Vladimir. Border Studies: Changing Perspectives and Theoretical Approaches. *Geopolitics*. 2005, 606-632. ISSN 1465-0045.
- LYNCH, Kevin. *Obraz města: The Image of the City*. 1. Praha, 2004. ISBN 80-7273-094-0.
- NEWMAN, David. The lines that continue to separate us: borders in our 'borderless' world. *Progress in Human Geography*. 2006, 30(2), 143-161. DOI: 10.1191/0309132506ph599xx.
- OSMAN, Robert. Sémantická mapa: příklad Ústí nad Orlicí. *Geografie*. ČGS, 2016, 121(3), 463-492.
- SIWEK, Tadeusz. Percepce geografického prostoru. 1. Praha: ČGS, 2011. ISBN 978-80-9045521-7-6.
- STASÍKOVÁ, Linda. Relevantnost výskumu strachu kriminality v urbánnej geografii. *Geografický časopis*. 2011, 63(4), 325-343. ISSN 0016-7193.
- STASÍKOVÁ, Linda. Genius loci vo vzťahu k strachu zo zločinnosti na príklade postsocialistického sídliska. *Geografický časopis*. 2013, 65(1), 83-101. ISSN 0016-7193.
- TUAN, Yi-Fu. Images and mental maps. *Annals of the Association Of American Geographer*. 1975, 65(2), 205-213.
- TUAN, Yi-Fu. Humanistic geography. *Annals of the Association Of American Geographer*. 1976, 66(2), 266-276.

Rozsah grafických prací: **Podle potřeb zadání**
Rozsah pracovní zprávy: **20 000 - 24 000 slov**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Miloslav Šerý, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: **27. listopadu 2017**

Termín odevzdání diplomové práce: **10. dubna 2019**

prof. RNDr. Ivo Frébort, CSc., Ph.D.
děkan

L.S.

doc. RNDr. Marián Halás, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 27. listopadu 2017

Obsah

1	Úvod a ciele.....	11
2	Rešerš literatúry	14
2.1	Rešerš literatúry zameraná na fenomén percepcie	14
2.2	Rešerš zameraná na priestorové plánovanie	19
2.3	Rešerš orientovaná na mestský manažment a územie mesta Šternberk	22
3	Teoretické zarámovanie.....	23
3.1	Behaviorálna geografia	23
3.2	Priestor a jeho percepcia	24
3.2.1	Vymedzenie priestoru	24
3.2.2	Percepcia a kognícia priestoru	25
3.2.3	Poznávanie a orientácia v priestore	28
3.2.4	Topofília a topofóbia	29
3.3	Mentálne mapy	31
3.3.1	Teoretický rámec.....	31
3.3.2	História a klasifikácia mentálneho mapovania	32
3.3.3	Lynchovský typ mentálnej mapy	34
3.3.3.1	Konštrukcia a aplikácia mentálnych máp lynchovského typu.....	36
3.3.4	Gouldovský typ mentálnej mapy	39
3.3.4.1	Konštrukcia a aplikácia mentálnej mapy gouldovského typu	40
3.3.5	Využitie mentálnych máp.....	42
3.4	Metódy manažmentu urbánneho priestoru	45
3.4.1	Územné plánovanie.....	45
3.4.2	Strategické plánovanie	46
3.4.3	Využitie mentálnych máp pri plánovaní rozvoja ako súčasť participácie	48
4	Metódy spracovania	54
4.1	Štruktúra dotazníku a priebeh zberu dát	54
4.2	Charakter výsledných dát a štruktúra respondentov.....	57
4.3	Management dát.....	61
4.3.1	Ďalšia analýza v prostredí ArcMap	62
4.3.2	Základné postupy deskriptívnej štatistiky	63
5	Charakteristika skúmaného územia.....	65
5.1	Poloha mesta.....	65

5.2	Socioekonomický vývoj mesta v kontexte SO ORP Šternberk	68
5.3	Urbanistická štruktúra mesta	71
6	Analýzy a výsledky dotazníkového šetrenia	75
6.1	Vymedzenie topofilných miest v Šternberku	75
6.1.1	Komparácia topofilných miest podľa pohlavia respondentov	79
6.2	Vymedzenie topofóbných miest v Šternberku	82
6.2.1	Komparácia topofóbných miest podľa pohlavia respondentov	84
6.2.2	Topofóbie percipované na základe strachu a fyzického stavu	86
6.2.2.1	Miesta strachu	87
6.2.2.2	Negatívna percepcia miest na základe vizuálneho dojmu	91
6.2.2.3	Komparácia oboch typov percipovaných topofóbií	94
6.3	Komparácia topofilných a topofóbných miest v Šternberku	96
6.4	Vymedzenie topovakantných miest v Šternberku	101
6.5	Sémantická mapa mesta Šternberk	105
7	Diskusia	109
8	Záver	113
9	Summary	116
10	Zoznam použitej literatúry a zdrojov	118
10.1	Literatúra	118
10.2	Datové zdroje	125
	Zoznam príloh	129

1 Úvod a ciele

Mesto, či už sa jedná o menšiu alebo väčšiu jednotku, funguje ako celok aj vďaka svojim obyvateľom, ktorí v ňom žijú. Tvoria vzájomnú synergiu a tak je správne, aby sa podieľali aj na jeho plánovaní a na rozhodovaní o verejných veciach, ktoré sa ich bezprostredne dotýkajú. K tomuto účelu bolo vyvinuté takzvané participatívne plánovanie, teda plánovanie za účasti samotných obyvateľov mesta či obce. Ďalšou pridanou hodnotou participatívneho plánovania je aj zvyšovanie dôvery občanov. Participácia vytvára pomyselný systém, kde príležitosť zúčastniť sa rozhodovania stimuluje rast dôvery i samotnú účasť občanov na verejnom dianí (Della Porta, 2013). Takýto spôsob interakcie s občanmi, nielen že vytvára nové informácie, ale podporuje inovácie a buduje dôveru v riadenie mesta zvolenými zástupcami.

Mentálne mapy môžu slúžiť ako jeden z nástrojov participatívneho plánovania. Práve tento prostriedok je v posledných rokoch stále viac využívaný a mnoho miest zámerne siaha po zmapovaní svojho územia očami obyvateľov. Zatiaľ čo niektoré mestá sa začínajú s týmto spôsobom zoznamovať, iné už pokročili tak ďaleko, že považujú a aj využívajú participáciu rezidentov ako rovnocennú súčasť informácií potrebných pri ďalšom plánovaní (Kahila, 2017). Mentálna mapa ponúka alternatívu na zachytenie názorov, ktoré sú u obyvateľov, s ohľadom na charakter niektorých riešených oblastí fungovania mesta, často veľmi rôznorodé.

S mestom Šternberk a Mikroregiónom Šternbersko som začala osobne spolupracovať prostredníctvom praxe a následného pracovného úväzku. Vďaka tomu som mala možnosť preniknúť do fungovania mesta podrobnejšie a dozvedieť sa o aktuálnom zámere, ktorým bolo vytvorenie novej Stratégie rozvoja mesta, aktualizovanej naposledy v roku 2007. V tejto súvislosti vznikla hlavná myšlienka zapojiť do jeho tvorby obyvateľov, nie len s využitím dotazníkového šetrenia, ale i prostredníctvom mentálnych máp. Mojej iniciatíve nahrávala aj skutočnosť, že mesto nikdy podobný výskum na svojom území neaplikovalo a tak sa jednalo o novú metódu, ktorá má šancu priniesť ako medzi obyvateľov, tak i do obsahu rozvojového dokumentu, nové poznatky. Snahou je dodať práci pridanú hodnotu s praktickým presahom, vďaka ktorému ju bude možné vnímať ako súčasť ucelenejších výstupov rozvíjajúcich dané územie.

Hlavným cieľom kvalifikačnej práce je pochopiť vnímanie priestoru mesta Šternberk jeho obyvateľmi, pomocou aplikácie metódy mentálneho mapovania. To bude viesť k zhodnoteniu možností implementácie nadobudnutých poznatkov v procese plánovania rozvoja mesta. Vytýčený cieľ sa pokúsim naplniť prostredníctvom analýzy vybraných aspektov percepcie, ktoré sa dajú významovo vymedziť do štyroch nasledujúcich oblastí.

V prvej z nich bude pozornosť zameraná na vymedzenie topofilných, teda pozitívne vnímaných miest, na ktoré bude nadväzovať druhá oblasť zameraná na definovanie naopak negatívnych – topofóbnych miest Šternberka. V rámci ich vzájomnej komparácie sa pokúsim zhodnotiť, ktorá z týchto oblastí reálne prevláda a či je mesto obecné percipované viac negatívne alebo pozitívne.

Tretia oblasť bude spočívať vo vyčlenení tzv. topovakantných miest. Predstavujú lokality, ktoré sú podľa respondovaných obyvateľov prázdne a mali by obsahovať momentálne chýbajúci prvok. Obsah otázky bude zároveň objasňovať charakter zvolených prvkov spolu s ich významom. Tento typ miesta nebol zatiaľ vo výskumoch behaviorálnej geografie definovaný a tak sa bude svojím spôsobom jednať o novú charakteristiku.

Poslednou oblasťou resp. cieľom práce je snaha o vytvorenie sémantickej mapy Šternberka, ktorá bude odrážať vlastnosti sociálne konštruovaného priestoru, na základe zobrazenia informácií o zdieľanom význame miest.

Vzhľadom na charakter metódy výskumu, ktorá sa odvíja od terénneho šetrenia, sa pokúsim zabezpečiť, aby výskumná vzorka obyvateľstva skutočne odpovedala populačnej štruktúre mesta.

Diplomová práca sa bude skladať z dvoch hlavných častí. Prvou z nich je teoretická časť, obsahujúca rešerš literatúry zoradenú chronologicky, ale i podľa vecného obsahu a pôvodu autora (Česká republika, Slovenská republika, zahraničie). Za ňou bude nasledovať teoretické zarámovanie základných pojmov percepcie priestoru a konceptu mentálnych máp od jeho počiatku po súčasnosť, spolu s praktickými príkladmi aplikácie tejto metódy v praxi, naprieč rôznymi odbormi. Ďalšia kapitola popíše metódy využité pri realizácii dotazníkového šetrenia, pri následnej digitalizácii jeho výsledkov a spracovaní finálnych mapových výstupov, vychádzajúcich z vybraných analýz. Poslednou kapitolou teoretickej časti bude charakteristika skúmaného územia

s ohľadom na jeho polohu, socioekonomický vývoj a urbanistickú štruktúru, ktorá je s percepciou v kontexte mentálneho mapovania prostredia úzko prepojená.

Obsahom druhej časti diplomovej práce už bude výhradne analýza a interpretácia získaných výsledkov z terénneho šetrenia a snaha o vyvodenie všeobecne platných záverov uplatniteľných pre strategický dokument mesta Šternberk. V záverečnej diskusii zhodnotím výsledky svojho výskumu v komparácii s podobnými zámermi realizovanými inými autormi a kriticky skonštatujem nadobudnuté skúsenosti, prípadné zmeny a ďalšie kroky, ktoré by kvalifikačná práca mohla obsahovať.

2 Rešerš literatúry

Náplňou tejto kapitoly je oboznámenie sa s hlavnými publikáciami, článkami a ďalšími zdrojmi, ktoré poslúžili k tvorbe teoretického zarámovania práce. Na základe zamerania použitého zdroju, je rešerš rozdelená na tri podrobnejšie časti. Prvá z nich predstavuje literatúru týkajúcu sa percepcie, a to v Českej republike, na Slovensku a vo svete. Druhá časť sa týka článkov i iných odborných publikácií, ktoré popisujú mentálne mapovanie vo význame ich využitia pri priestorovom plánovaní. V poslednej časti sú popísané dátové zdroje, ktoré poskytujú vybrané informácie o obyvateľstve Šternberka, ale aj zdroje, slúžiace k charakteristike záujmového územia.

2.1 Rešerš literatúry zameraná na fenomén percepcie

Počiatky mentálneho mapovania sa vo svete začali objavovať v 60. rokoch minulého storočia, pričom v prácach behaviorálnych psychológov sa tento koncept objavuje už v 20. rokoch 20. storočia. Prvá publikácia, pochádzajúca od priekopníka mentálneho mapovania Lyncha s názvom *The image of the city* (1960), pracuje s pojmami ako *image* mesta a *imageability*. Vymedzuje tiež päť základných fyzických kategórií, nachádzajúcich sa v priestore a tvoriacich každú urbanizovanú jednotku. Toto vymedzenie stanovil na základe praktického výskumu troch amerických miest, pričom v ich kontexte sa odvíja obsah celej publikácie. O niekoľko rokov na to vznikla, na základe spolupráce britského geografa Goulda a Whitea, kniha *Mental Maps* (1966). Obsahovo sa zameriava na mapovanie preferencií bývania vo Veľkej Británii, USA a v Kanade a výsledkom bolo vytvorenie Národného preferenčného povrchu týchto krajín. Táto publikácia po prvýkrát definovala tzv. revealed a stated preferences, ktoré sú využívané dodnes. Zároveň umožnila vznik akéhosi protipólu voči lynchovému obrazu mesta v podobe gouldových preferenčných máp.

Z ďalších zahraničných geografov sa problematike mentálnych máp venuje aj jedna z hlavných osobností na poli humanistickej geografie, Tuan. Tento čínsko-americký geograf sa zaoberal pocitmi, myslením a vzťahmi ľudí k priestoru a je autorom mnohých odborných publikácií, a článkov v tejto problematike.

Pri zarámovaní teoretickej časti diplomovej práce boli z jeho prací využité predovšetkým poznatky obsiahnuté v príspevku *Images , Mental Maps (Tuan, 1975)*, v ktorom autor operuje s pojmami ako percepcia, obraz, kognitívna štruktúra, percepčný priestor, schéma a mentálne mapy. Zároveň tu popisuje rôzne aspekty predstavivosti a štyri praktické spôsoby, akými ľudia využívajú mentálne mapy bez toho, aby si to uvedomovali. Článok obsahuje aj popis tzv. zážitku „*blanking out*“, ktorý súvisí so vzorcami vnímania naučeného prostredia. Ďalší odborný článok autora Tuana – *Humanistic geography (1976)* objasnil zaradenie mentálnych máp do jednej z prioritných oblastí behaviorálnej geografie. Jeho hlavnou myšlienkou je vymedzenie významu a podstaty štúdie humanistickej geografie a odlíšenie jej obsahu od exaktne orientovanej behaviorálnej geografie. Autor definuje ako základnú predstavu humanistickej oblasti geografie a dôležitosť ďalšieho bádania, tak i päť tém obecného záujmu geografov v komparatívnom podaní (Yi-fu Tuan, 1975). Ďalší teoreticky orientovaný príspevok – *Analytic Research, Positivism, Behavioral Geography (1983)* bol tentokrát smerovaný na pozitivistický prístup skúmania. Autori Couclelis a Golledge sa zamerali na identifikáciu silných a slabých stránok analytického behaviorálneho výskumu a porovnanie jeho perspektívy so stanoviskami, ktoré sú prijímané geografmi (Couclelis a Golledge, 1983). Zatiaľ čo behaviorálna geografia vychádza z exaktného postpozitivistického prístupu, využívajúceho objektívne kvantitatívne analýzy, vrátane nezúčastneného pozorovania, humanisticky orientovaní geografi sa snažia prispieť k pochopeniu ľudských aktivít v priestore (Tuan, 1975) a preto siahajú po metódach kvalitatívnych ako sú zúčastnené pozorovanie či rozhovory.

Aj na základe poznatkov predchádzajúcich autorov mohla vzniknúť rozsiahla knižná publikácia uvedeného amerického priekopníka behaviorálnej geografie Golledgeho a austrálskeho humánneho geografa Stimsona *Spatial behavior a geographic perspective (1997)*. Ide o jeden z kľúčových zdrojov teoretickej časti tejto práce, nakoľko obsahuje všetky podstatné aspekty mentálneho mapovania. Využité sú predovšetkým kapitoly, týkajúce sa samotnej podstaty percepcie, ďalej priestorového vnímania a kognitívneho mapovania, ale aj urbánnych vzorcov a trendov.

Spomedzi československých geografov, ako prví publikovali odborné práce zamerané na problematiku mentálnych máp manželia Hynek a Hynková na prelome 70. a 80. rokov 20. storočia. Pod ich vedením vznikli články, týkajúce sa percepcie

životného prostredia mesta Boskovice. Jedným z nich je *Prostorová percepcie životného prostredia mesta Boskovice a okolí ve výchově k péči o životní prostředí* (A. Hynek, J. Hynková, 1979). Neskôr šlo o publikáciu s názvom *Geografický výzkum krajiny a percepcie životního prostředí* (Hynek, Hynková, 1984), ktorá už obsahuje širokú charakteristiku geografického výskumu krajiny, vrátane popisu pôdneho pokryvu. Posledná kapitola knihy sa venuje vnímaniu krajinného životného prostredia (na príklade Boskovic a mentálnych máp životného prostredia tohto mesta) a percepcii mestských parkov (Hynek, 1984).

Otázkou mentálneho mapovania, a s nimi súvisiacou percepciou priestoru, sa na území Českej republiky dlhodobo zaoberá sociálny geograf Siwek. Je autorom článku *Území Československa očima studentů geografie* (Siwek, 1988), v rámci ktorého vznikla s pomocou stovky študentov Karlovej Univerzity v Prahe, mapa obľúbenosti územia ČSSR. Jedným zo základných diel teoretickej časti tejto práce je jeho publikácia *Percepcie geografického prostoru* (Siwek, 2011), ktorá predstavuje jedno z najucelenejších pojednávanií o percepcii priestoru v Českej republike a na Slovensku. Autor sa v knihe podrobne venuje konceptu percepcie v kontexte priestoru.

Nemenej dôležitým autorom, podieľajúcim sa na vývoji mentálneho mapovania je Drbohlav. V príspevku s názvom *Mentální mapa ČSFR* (Drbohlav, 1991) podrobne rozpracoval preferencie stredoškolských študentov pre trvalý pobyt v ČSFR. Príspevok obsahuje obidva typy preferencií, teda revealed ale aj stated preferences, pričom druhý typ bol obsiahnutý v ďalšej časti výskumu (Drbohlav, 1991), v rámci ktorého mali študenti bodovo ohodnotiť kraje ČSFR podľa kvality životných podmienok.

V 90. rokoch 20. storočia predstavil mentálne mapy Moravy a Slezska (zamerané na desať rôznych tém) olomoucký kartograf Voženílek. Prostredníctvom článku *Mentální mapa a mentální prostorové představy* (Voženílek, 1997) prezentoval mapy z dotazníkového šetrenia študentov učiteľských kombinácií geografie na Univerzite Palackého.

Diametrálne odlišnou kategóriou z hľadiska skúmaných respondentov pri práci s mentálnymi mapami je skupina obyvateľov s istým telesným postihnutím. Práve problematike zrakového deficitu v kontexte dôležitosti zmyslov človeka v kognitívnych mapách sa venovala Bodnárová. Výsledky čiastočne uverejnila v publikácii *Výzkum*

kognitívnych a mentálnych map (2008), kde okrem iného popísala možné metódy výskumu takto hendikepovanej skupiny obyvateľov.

S percepciou priestoru sú úzko spojené pojmy ako regionálna identita obyvateľstva, vnímanie historických a kultúrnych regiónov a reliktných hraníc v mysliach obyvateľov. Publikácia *Kulturní regiony a geografie kultury* (2009), ktorej autormi sú Heřmanová, Chromý et al. obsahuje podrobne rozpracované mnohé aspekty súvisiace s kultúrnou geografiou ako je rodáctvo, či kultúrne historický potenciál regiónov.

Mentálne mapy sa častokrát vyskytujú ako prostriedok využívaný v antropológii, i keď ich interpretácia kladie doraz na iné charakteristiky než mentálne mapy využívané v geografii. Bláha, geograf radiaci sa tiež medzi antropológov, je spoluautorom odborného článku (Bláha, Kynčlová, Hudeček, 2009), ktorý využíva metódu mentálnych máp, ale zameriava sa na špecifickejšiu skupinu respondentov, konkrétne orientačných bežcov. Prostredníctvom metódy početnosti a metódy hodnotenia pomocou stanovených váh a kritérií, analyzuje vzťah medzi respondentom (bežcom) a jeho mentálnou mapou. Okrem toho publikoval Bláha v príspevku s názvom *Mentální mapy obyvatel vesnice Yawan v interdisciplinární perspektivě* (2011), kde predstavuje a zároveň v dvoch rovinách interpretuje výsledky výskumu antropológa Soukupa. Ten v zmienenej oblasti na Papuy-Novej Gvinei v roku 2009 získal niekoľko mentálnych máp lynchovského typu, ktorých autormi boli žiaci tunajšej základnej školy. Predmetom tohto výskumu bolo s využitím mentálnych máp skúmať spôsoby vizualizácie lokálnej kultúry mladou generáciou Yawanu (Bláha, 2011). Bláha sa v článku zamerail na antropologické, ale aj kartografické hľadisko týchto mentálnych máp získaných v tak odlišnom až exotickom prostredí a ako sám tvrdí, môže ísť o významnú pomôcku v rámci medzikultúrnych štúdií (Bláha, 2010).

Percepciu kriminality skúmali autorky Jíchová a Temelová v článku *Kriminalita a její percepcie ve vnitřním městě: případová studie pražského Žižkova a Jarova* (2012), v ktorom sa zameriavali na identifikáciu miest a typov prostredia, vnímaných ako nebezpečných a zároveň na porovnanie nebezpečnosti subjektívnej a skutočnej.

Spomínanou problematikou regionálnej identity v prostredí Jesenicka a Valašskokloboucka sa v posledných rokoch zaoberali Šerý a Šimáček v článku *Vnímaní hranic obyvatelstvem regionů s rozdílnou kontinuitou socio-historického vývoje jako*

dílčí aspekt jejich regionální identity (2013). Rozpracovali tak vnímanie reliktnéj zemskej hranice medzi Moravou a Slezskom v oblasti Jesenicka a priebeh hranice Moravského Valašska v oblasti Valašskokloboucka.

Regionálnu identitu obyvateľov skúmal v svojich prácach Chromý, Semian a Kučera napríklad príspevkom *Regionální vědomí a regionální identita v Česku: případová studie Českého ráje* (2014).

V českom prostredí vznikli taktiež výskumy, ktoré sa nachádzajú na rozhraní geografie a lingvistiky, týkajúce sa konceptu sémantických máp. Za účelom štúdia významu miest vznikol článok Osmana, *Sémantická mapa: příklad Ústí nad Orlicí* (2016), v ktorom autor popísal spôsob konštrukcie takéhoto typu mapy na príklade zmieneného mesta a zároveň predstavil systematický spôsob štúdia významu miest. Autor tu vysvetľuje ako ich význam, tak i odlišnosť výsledných informácií, ktoré je možné týmto spôsobom získať. Hoci sa jedná o akýsi podtyp Lynchovských mentálnych máp, Osman zároveň upozorňuje na odlišnosti interpretácie priestoru, ktoré Lynch nerozvíja. Dá sa naň nahliadať objektívne ako na čisto fyzický priestor, ale i zo subjektívneho pohľadu človeka, ktorý prvkom prikladá rozdielne významy a vzniká tak analýza sociálne konštruovaného priestoru (Osman, 2016).

Na území Slovenska sa mentálne mapy a ich rôznorodá aplikácia objavuje od 80. rokov 20. storočia. Ako prvý publikoval Oťaheľ s článkom *Štúdium percepcie krajinej scenérie a jeho prínos k lokalizácii zariadení cestovného ruchu* (1980), nasledovaný Nižnanským. Jeho práca publikovaná v roku 1993 s názvom *Mentálne schopnosti vo vzťahu ku krajine a mape* predstavuje úplne začiatky implementácie mentálnych aspektov do geografie. Medzi ďalších slovenských autorov patrí Zubriczký, ktorý do mentálneho mapovania prispel v časopise Geografia článkom *Príspevok k mentálnemu mapovaniu Slovenska* (1997). Respondenti boli študentmi 10 bratislavských gymnázií a v rámci ankety dostali len jednu jednoduchú úlohu – uviesť päť ľubovoľných slovenských miest. Autor teda vyzval k absolútne nepodmienenému výberu bez vopred stanovených podmienok a vo výsledku dostal 136 miest, ktoré boli vo väčšine prípadov späté s rodinnou väzbou, vlastnou skúsenosťou, alebo častou prezentáciou v médiách.

Percepciu susediacich štátov (Rakúska a Slovenska) obyvateľstvom pohraničia skúmal Kollár v príspevku *Obraz Rakúska a Slovenska u obyvateľov slovensko-*

rakúskeho pohraničia (2001). Kollár sa neskôr zaoberal topofilickými a topofobickými miestami na území Slovenskej republiky, ktoré následne prezentoval v článku *Subjektívne aspekty kvality života: percepcia miest základných životných funkcií obyvateľov Slovenska* (2008). Využil pritom zaujímavú vzorku respondentov, pozostávajúcu len z čitateľov časopisu *Krásy Slovenska*, u ktorých sa dá predpokladať lepšia znalosť krajiny. Kladené otázky sa týkali označenia miesta pre život a pre trávenie dovolenky, pričom v oboch prípadoch respondenti určovali lokalitu najideálnejšiu (topofilickú) ale aj najmenej ideálnu (topofobickú).

Z aktuálnejších prác je vhodné zmieniť štúdiu Gregorovej, ktorá zakomponovala mentálne mapy do mestského cestovného ruchu z pohľadu študentov prezenčného a externého štúdia rovnakých študijných odborov, v článku *Mentálne mapy ako metodický výskumný nástroj mestského cestovného ruchu na príklade Banskej Bystrice* (2008). Možnostiam geografického výskumu strachu z kriminality sa venovala Stasíková, ktorá v rámci článku *Relevantnosť výskumu strachu z kriminality v urbánnej geografii* (2008) popísala špecifiká kriminality v kontexte urbanizovaného priestoru. V náväznosti na to publikovala *štúdiu Genius Loci vo vzťahu k strachu zo zločinnosti na príklade postsocialistického sídliska* (2013). Tu sa Stasíková zamerala na výskum kriminality a strachu z nej, na konkrétnom príklade sídliska Petržalka v Bratislave. Výsledkom bolo vymedzenie dvoch skupín miest strachu a to lokality charakteristické sociálnymi problémami a lokality súvisiace s prvkami architektúry. Obidve skupiny boli ďalej rozčlenené na šesť konkrétnejších typov.

2.2 Rešerš zameraná na priestorové plánovanie

Keďže diplomová práca je realizovaná v kontexte plánovania rozvoja mesta, je na mieste zmieniť i publikácie a výskumy spojené s mentálnymi mapami ako prostriedkom pre rozvoj a participáciu obyvateľstva.

V zahraničí existujú bohaté a inšpiratívne skúsenosti s mentálnym mapovaním, ako prvkom priestorového plánovania. Keďže mentálne mapy sú nástroj participácie, ktorá je vďaka priestorovému presahu aj súčasťou rôznych geoinformačných aplikácií apod., súčasťou uvedených využívaných zdrojov sú i odborné články, týkajúce sa tejto

problematiky. Hlavným z nich je *Public Participation Geographic Information Systems: a Literature Review , Framework* (2006). Autor Sieber tu výborne popisuje vývoj tzv. PPGIS (public participation geographic information systems), teda geoinformačných systémov, prostredníctvom ktorých sa realizuje verejná participácia.

Problémom v mestskom prostredí býva častokrát nedostatok či (ne)vhodné umiestnenie zelených plôch. Sú vnímané pozitívne a to bez rozdielu veku či pohlavia, pretože každému poskytujú mnoho možností na trávenie voľného času a predstavujú akýsi únik do prírody i uprostred husto osídlenej metropoly. Vzhľadom k úzkej prepojenosti s mojím výskumom uvádzam odborný článok, ktorý v sebe zahŕňa priestorové plánovanie v spojení s mestskou zeleňou, hoci jeho súčasťou neboli priamo mentálne mapy. Jedná sa o percepciu rezidentov voči mestskej zeleni na príklade mesta Guangzhou, hlavného mesta rovnomennej provincie v Číne, ktorou sa zaoberali čínska geografka Chen a profesor Jim. V príspevku *Perception, Attitude of Residents Toward Urban Green Spaces in Guangzhou (China)* (2006) sa prostredníctvom dotazníkového šetrenia snažili objasniť postoje miestnych obyvateľov z tejto oblasti vo vzťahu k mestskej zeleni (UGS = urban green spaces).

Brennan-Horley v príspevku *Mental mapping the 'creative city'* (2010) rieši možnosti mentálnych máp a ich následné spracovávanie výsledkov prostredníctvom GIS. V rokoch 2007 a 2008 sa venoval mapovaniu kreatívneho priemyslu v austrálskom meste Darwin na základe rozhovor a dotazníkov so zamestnancami tejto sféry. V článku popisuje ako metodický prístup, tak aj odpovede respondentov, reagujúce na dve základné výskumné otázky (kde sú epicentrá kreativity Darwinu a kde sa nachádzajú lokality, navodzujúce inšpiráciu).

Aplikácia kognitívnych máp v urbánnom plánovaní bola predmetom výskumu, ktorý v článku *The cognitive map's role in urban planning , landscaping: application to Braila City, Romania* (2014) popísala Ghioca na území východorumunského mesta Brăila. Autorka obecné poukazuje na výhody zapojenia percepcie rezidentov pri plánovaní, pričom v druhej časti príspevku prezentuje a rekapituluje výsledky realizovaného výskumu s vymedzením atraktívnych, odpudzujúcich a neutrálnych lokalít (Ghioca, 2014).

Jeden zo spomínaných PPGIS systémov je predmetom výskumu, ktorý sa v roku 2017 uskutočnil na fínskej univerzite Aalto za pomoci metódy SoftGIS (neskôr

komerčne prevedenej na Maptionnaire service), ktorá tu bola zároveň vyvinutá. Podstatou tejto metódy je opäť participácia ľudí, ktorí majú pomocou online platformy možnosť podieľať sa na tvorbe vlastnej mentálnej mapy mesta a prostredia, v ktorom žijú (Kahila, Broberg, 2017).

V českom prostredí sa ako prvá aplikácia mentálnych máp realizovala v roku 1998 v Klášterci nad Ohří. Jej priebeh i ciele zhŕňa článok Kynčilovej – *Mentální mapa* (1998). Popisuje v ňom dôležitosť spolupráce miestnych obyvateľov a potrebnú znalosť ich názorov, ako základný predpoklad pre vytvorenie funkčnej koncepcie rozvoja mesta a jeho územného plánu. Výskum, realizovaný za pomoci študentov miestneho gymnázia, s výchovným i praktickým presahom naplnil stanovené očakávania a ciele projektu (Kynčilová, 1998).

Mentálne mapy v priestorovom plánovaní, avšak v niekoľkonásobne väčšej mierke, využila vo svojej dizertačnej práci Spilková. Práca s názvom *Zahraniční Investoři a jejich percepce investičního a podnikatelského prostředí v České republice: pilotní studie v behaviorální geografii* (2006) mala za úlohu sledovať zahraničné investície z pohľadu behaviorálnej geografie. Autorka prostredníctvom mentálnych máp a priložených dotazníkov oslovila zahraničných investorov, pôsobiacich na území ČR. Priložená mentálna mapa bola rozdelená na 70 regiónov a úlohou firiem (respondentov) bolo ohodnotiť jednotlivé územné jednotky podľa vhodnosti umiestnenia firmy, či jej pobočky do tohto mikroregiónu. Mapy odhalili obľubu najväčších mestských aglomerácií a zároveň nízku úroveň preferencie Karlových Varov, Ústí nad Labem, Ostravska a ďalších periférií (Spilková, 2006).

O participácii obyvateľstva s využitím mentálneho mapovania v komunálnom rozvoji pojednáva v publikácii *GeoParticipace* (2014) autor Pánek et al., kde objasňuje základné možnosti aplikácie mentálnych máp na konkrétnych príkladoch z Českej republiky. Článok *Dostupné z: Mental Maps to GeoParticipation* (Pánek, 2016) poskytuje v piatich vlnách historický prehľad participatívnych prístupov v geografii a GISe. Zaoberá sa tiež odpoveďou na otázku zmeny roly geografickej participácie od mentálnych máp k súčasným nástrojom, ktoré obyvateľov zahŕňajú do priestorového plánovania. Myšlienku mentálneho mapovania pre praktické účely ďalej rozvíja v článku *Pocitové mapy v plánování měst a regionů* (Pánek, 2016), kde navyše charakterizuje mapovú aplikáciu Pocitové mapy a ďalšie dostupné platformy.

2.3 Rešerš orientovaná na mestský manažment a územie mesta Šternberk

Pre stručný popis mestského manažmentu bola využitá publikácia plzenského geografa Ježka (2004) *Aplikovaná geografie města*. Definuje charakteristiku uvedeného typu manažmentu a zároveň obsahuje zoznam vhodných prvkov, ktorými môže byť konkrétna oblasť fungovania mesta (doprava, urbanistická podoba mesta, kultúra, atď.) obohatená. Autor podáva ucelené definície endogénneho a exogénneho typu stratégie mestského rozvoja, ktoré predstavujú dva základné smery, akými sa mestský manažment má tendenciu uberať.

Ukotvenie základných parametrov územného rozvoja a strategického plánovania vychádza z príslušných zákonov, teda *Zákona 183/2006 Sb. o územním plánování a stavebním řádu (2006)* a *Zákona 248/2000 Sb. o podpoře regionálního rozvoje (2000)*. Oblasť strategického plánovania bola navyše doplnená informáciami, ktoré obsahuje publikácia Krbovej – *Strategické plánování ve veřejné správě (2016)* a informáciami z vybraných príspevkov zborníka *Strategické plánování a řízení: pro města, obce a regiony (Koppitz, Půček, 2012)*.

Hlůzová je autorkou knižnej publikácie *Stopami Šternberské historie (2011)*, ktorá predstavuje základný zdroj informácií, slúžiacich k charakteristike územia Šternberka a to ako z historickej stránky a zmeny národnostných pomerov, tak i z pohľadu urbanistickej charakteristiky jednotlivých súčastí mesta.

Štatistické údaje o obyvateľstve pochádzajú z voľne dostupných dát Českého štatistického úradu, odkiaľ boli využité predovšetkým informácie zo Sčítania ľudí, domov a bytov, ďalej dáta z historického lexikónu obcí, ale i z verejnej databázy, vzťahujúce sa ku koncu roku 2017. Časť údajov pochádza zo stránok Ministerstva práce a sociálnych vecí, ktoré zverejňuje vybrané údaje o obyvateľstve k 1. 1. 2019 vďaka čomu sa jedná o najaktuálnejšie údaje, ktoré sú momentálne verejne dostupné.

3 Teoretické zarámovanie

3.1 Behaviorálna geografia

Skúmanie mentálnych máp a s nimi súvisiacej percepcie priestoru patrí do oblasti tzv. behaviorálnej geografie, v rámci ktorej sa jedná o jeden z najkľúčovejších okruhov jej štúdia (Drbohlav, 1991). Jej predchodcom bol psychologický smer behaviorizmus, zaoberajúci sa štúdiom správania jedinca, z ktorého sa následne vyvinula už zmienená behaviorálna geografia (Siwek, 2011). Jedná sa o špecifickú školu, ktorá sa venuje štúdiu priestorových aspektov behaviorálnych procesov, ako je vnímanie, vytváranie postojov, učenie, uchovávanie a vyvolávanie spomienok, alebo používanie priestorovej predstavivosti v snahe vysvetliť ľudské chovanie v rôznom prostredí (Golledge in Toušek, 2008). Behaviorálna geografia sa zameriava na tri oblasti výskumu:

- zaujímanie postojov k environmentálnym rizikám (prírodné a technologické riziká),
- vnímanie a estetika krajiny (štúdie vplyvu rôznych krajín a miest na ľudské emócie),
- kognitívne procesy spojené s priestorovým chovaním (napr. výber lokality, alebo voľba trasy, v závislosti na percepcii miesta) (Daněk, 2013).

Využívanie mentálnych máp v procese plánovania rozvoja mesta spadá do poslednej kategórie, hoci miestami by sa dalo niektoré aspekty percepcie mestského priestoru zahrnúť aj do druhej oblasti výskumu.

Daněk (2013) upresňuje súvislosti behaviorálnej geografie, ktorá je charakteristická snahou o hlbšie pochopenie správania ľudí v priestore pomocou analytických metód pozitivistickkej (a postpozitivistickkej) vedy. Tá sa vyznačuje akýmsi zdrojom princípov, ktoré vedú k exaktnému a jasnému spôsobu skúmania. Spolu s pozitivismom sa rozvinuli modely vysvetľovania a vzorcov, následne chápané ako vedecké metódy, vedúce k získaniu platných zákonitostí, ktoré vychádzajú z kvantifikácie a merateľnej empirie. (Coulter a Golledge, 1983). Práve možnosť

kvantifikovať empirickú skúsenosť, v tomto prípade reprezentovanú človekom a jeho správaním sa v priestore, je základným predpokladom behaviorálneho prúdu geografie, ktorý sa snaží študovať nezúčastneným pozorovaním a kvantitatívnou analýzou výsledkov (Golledge in Daněk, 2013). Táto snaha ale nepostihuje procesy prebiehajúce v ľudskej mysli, čím sa behaviorálnej geografii častokrát dostáva kritiky z pohľadu niektorých predstaviteľov humanistickej geografie. Tuan ju vymedzuje ako tú časť geografie, ktorá sa snaží doceliť pochopenie ľudského sveta prostredníctvom štúdia priestorového správania, vzťahov k prírode, ale i pocitov a myšlienok v súvislosti s miestom a priestorom. Podľa humanisticky orientovaných geografov vedie vedecký prístup k minimalizovaniu úlohy človeka v rámci štúdie ľudského povedomia a jeho znalostí. Ich prístup sa naopak snaží pochopiť, ako realizované geografické aktivity (priestorové myslenie, vnímanie, atď.) odкрývajú toto povedomie (Yi-fu Tuan, 1975). Behaviorálna geografia je teda ukotvená v pozitivistickom pojatí a hľadani objektívne platnej pravdy, zatiaľ čo humanisti podobnú konceptualizáciu považujú za dehumanizáciu. Kladú dôraz na človeka ako bytosť mysliacu, kreatívnu a žijúcu vo svete, v ktorom je tvorcom významov. Preto sa časom vytvorila *reflexná behaviorálna geografia*, ktorá sa snažila obmedzenia behaviorálneho prístupu prekonať zameraním pozornosti na subjektívne hľadisko ľudského rozhodovania (Daněk, 2013).

3.2 Priestor a jeho percepcia

3.2.1 Vymedzenie priestoru

Charakterizovať priestor je možné mnohými spôsobmi. Počiatky tohto slova, vychádzajúce z latinského *spatium*, znamenali označenie pre istú medzeru, či voľné miesto. Na priestor môžeme nahliadnúť jednak z filozofického pohľadu, kde bol predmetom skúmania mnohých filozofov už v starovekom Grécku. Vo vzťahu ku geografii je však využívaným pojmom priestor geografický, hoci aj tu sa názory na jeho definíciu značne líšia. Niektorí geografovia ho definujú na základe absolútneho priestoru, ktorý je synonymom prázdnoty a zaujímavý začína byť až keď obsahuje objekty. Často sa tiež vyskytuje vnímanie priestoru ako totožného s prostredím, či ako

komplex rôznych pohľadov tvoriacich synergiu (Siwek, 2011). Podstatou tejto diplomovej práce však nie je nahliadnúť na priestor len ako obecnú geografickú veličinu, ale na priestor, ktorý má vzťah k človeku. Golledge a Stimpson zase pracujú s pojmom *physical environment*, teda fyzické prostredie, ktoré ešte viac evokuje prítomnosť fyzických/fyzikálnych elementov v ňom.

3.2.2 Percepcia a kognícia priestoru

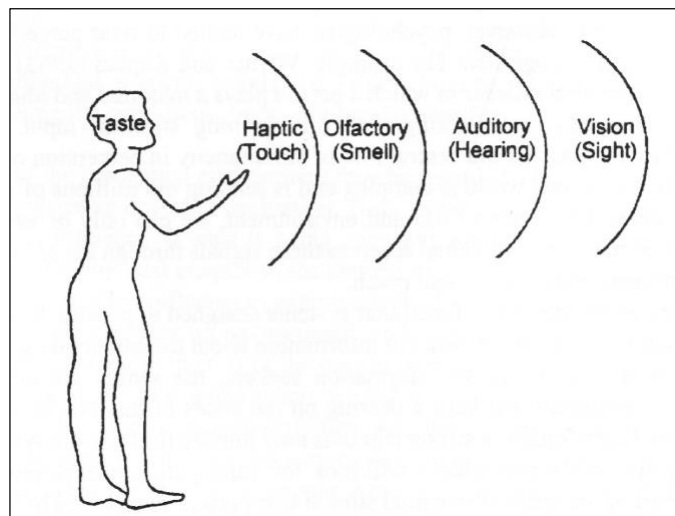
Prvé pokusy o zachytenie významu percepcie by sme hľadali opäť u gréckeho filozofa Platóna, snažiaceho sa odlíšiť dohad od skutočného poznania, alebo u Descartesa, idealistu, ktorý veril v objektívne vlastnosti vecí, ale ich subjektívne vnímanie prostredníctvom ľudských zmyslov (Siwek, 2011).

Najobecnejším popisom percepcie je vnímanie, ako proces, počas ktorého vznikne v ľudskom vedomí obraz reality (Siwek, 2011). Charakteristika percepcie sa však líši aj podľa toho, aký vedný odbor sa snaží o jej definíciu. Projektanti a architekti percepciu využívajú inak než psychológovia, pre ktorých sa jedná len o akúsi funkciu samotného kognitívneho procesu (Rapport, 1997). Geografický prístup k otázkam percepcie sa od predchádzajúcich líši (Siwek, 2011). Z tohto hľadiska, ako uvádza Golledge, sa pojem percepcia prezentuje v zmysle zapamätateľnosti a pomenovania prvkov a vecí v našom prostredí. Siwek zadefinoval, že „*Percepcia geografického priestoru je obraz okolitého sveta, ktorý si každý človek vytvára vo svojom vedomí, svojím jedinečným spôsobom.*“. Vďaka rôznorodosti prostredia môže byť aj sledovaná oblasť percepcie rozličná. V rámci geografie nájdeme predstaviteľov, ktorí sa zaoberajú rôznymi prvkami, ktoré sú percipované. Môže ísť o vnímanie mestského prostredia, vnímanie priestorovej atraktivity v kontexte sídelnej a migračnej preferencie alebo percepciu kultúrnej krajiny (Siwek, 2011).

Dôležité je uvedomiť si, že reálny svet je komplex, ktorý vysiela milióny informácií zo všetkých aspektov nášho života a prostredia, pričom každý človek si môže byť vedomý len malého množstva z nich. Jedinec tieto signály registruje prostredníctvom svojich zmyslov: zraku, sluchu, čuchu, chute a dotyku. Jedná sa o funkčný systém, ktorý funguje tak, že vysiela spätné väzby motorickému systému tela

a hľadá informácie o okolitom prostredí (Gibson, 1966). Naše zmysly však zaznamenávajú len tie podnety, ktoré majú nejaký význam s ohľadom na aktuálne potreby, pričom zvyšok informácií a ďalších podnetov zostáva ignorovaný, alebo podvedome ukladaný. Výnimočne môže nastať stav, kedy je niektorý vonkajší impulz tak intenzívny, že sa uloží samovoľne, ale obvyčajne sa systém sám rozhoduje, aké podnety vyhľadáva. Samotná informácia je obsiahnutá v rôznych farbách, teple, pohybe, zvuku, tlaku, smere, či v akejkoľvek inej vlastnosti prostredia, ktorá je zaregistrovateľná zmyslovými orgánmi.

Percepcia sa líši aj pri porovnaní dvoch jedincov a to v závislosti na rozdieloch v obsahu predložených informácií a odlišnej schopnosti jedincov túto informáciu zachytiť. Ako vyplýva z Obr. 1, ani jednotlivé zmysly nehrajú v priestorovom vnímaní úplne rovnakú rolu, ale majú rozličný rozsah. Len vďaka zraku, sluchu a čuchu je možné prijať podnety, ktoré sa nachádzajú mimo tzv. hmatovej zóny. Naopak chuť a hmat zasahujú len po hranice tejto oblasti okolo nás. (Golledge, 1997)

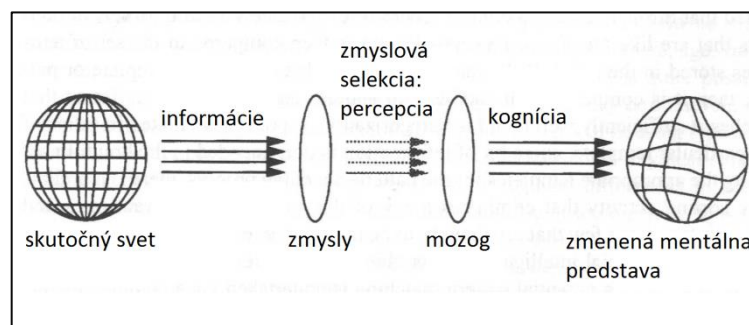
Obr. 1 Rozsah jednotlivých zmyslov v procese percepcie
(Zdroj: Golledge, 1997)

Pojem percepcia býva nie len rôzne interpretovaný, ale aj rozlične používaný. Geografický prístup sa snaží o čo najužšie vymedzenie vnímaných objektov (Siwek, 2011), či dokonca ich klasifikáciu do niekoľkých tried, podobne ako sa o to snažil Lynch (pozri nasledujúce podkapitoly). Psychologický prístup však pracuje s percepciou odlišne a nepredstavuje iba objekty, vyznačujúce sa istými priestorovými charakteristikami. Toto hľadisko reaguje na percepciu ako na bohatší zdroj informácií,

ktorý je u každého jedinca osobitý a obsahuje mnoho iných súvislostí než len základnú fyzickú predstavu o priestore.

Spolu s percepciou je často skloňovaný, ale v medziach behaviorálnej geografie dôrazne rozlišovaný, pojem kognícia. Golledge (1997) tvrdí, že kognícia je vývojová, pretože odkazuje na spôsob, akým je informácia v mysli prijímaná a následne kódovaná a organizovaná tak, že zapadá do celkového poznania jednotlivca. Wapner a Werner (1957) zastávajú názor, že percepcia je vlastne podriadená vyšším mentálnym procesom. Ide teda o proces rekonštrukcie sveta skrz vybrané pole pozornosti jednotlivca (Golledge, 1997). Rozdiel medzi percepciou a kogníciou z hľadiska psychológie je ten, že percepcia je spojená s bezprostrednosťou a závisí na podnete. Kognícia však nemusí byť nutne spojená s okamžitým chovaním, ani byť priamo prepojená s niečím vyskytujúcim sa v aktuálnom blízkom prostredí. Týka sa spôsobu, ktorým prepájame súčasnosť s minulosťou a ako ju prípadne môžeme premietnuť do budúcnosti.

Výsledným produktom percepcie a kognície je mentálna reprezentácia prostredia, čo jednoducho vyjadruje Obr. 2. Informácie z celého sveta sú prijímané zmyslovými orgánmi, následne zmyslovo selektované pomocou percepcie a kognitívnych procesov v mysli, až dochádza k vytvoreniu výslednej zmenenej mentálnej predstave človeka. Jednoducho povedané, percepcia sa postará o zber informácií z prostredia a kognícia o ich celkové spracovanie (Osman, 2010).

Obr. 2 Proces formovania mentálnej predstavy človeka
(Zdroj: upravené podľa: Golledge, 1997)

Na kvalitu výsledných predstáv majú okrem samotného obsahu informácií vplyv vnútorné a vonkajšie faktory. Medzi ne môžeme zaradiť pohlavie, vek a s ním súvisiacu

autopsiu, získané vzdelanie, informácie prevzaté ľuďmi, s ktorými sme v každodennom kontakte, škola, rodina, média atď. Predstava teda neustále prechádza transformáciou a vývojom, nedá sa tvrdiť, že je staticky a bez zmeny uložená v myslí. Uplatňujú sa predovšetkým dva trendy premien. Jedným z nich je znižovanie kvality obrazu, napríklad ako dôsledok zabúdania a tým druhým je naopak spresňovanie obrazov vďaka potrebe ich častejšieho vyvolávania (Šerý, Šimáček, 2013).

3.2.3 Poznávanie a orientácia v priestore

Priestor, ktorý nás obklopuje je veľmi široký a tak celkovo ľudským vedomým neuchopiteľný. U každého jedinca sa však v rámci jeho vnímania dá vymedziť funkčné prostredie, ktoré pozostáva z časti sveta zasahujúcej do individuálneho vedomia a priamo, či nepriamo ovplyvňujúce správanie. Táto časť, nazývaná perцепčné prostredie, môže vychádzať z niekoľkých zdrojov (Golledge, 1997). Základným typom je priame a nepriame poznávanie. Prvý spôsob vychádza z osobnej skúsenosti a jeho výsledkom sú relatívne presné predstavy. Druhý typ je sprostredkovaným poznaním daný schopnosťou učiť sa, pričom je charakteristický len pre človeka (Siwek, 2011). V rámci oboch druhov je však možné definovať presnejšie zdroje a impulzy povedomia, ktoré budujú naše celkové poznanie. Môže ísť o citlivosť ako reakciu na podnety prostredia, ktoré dokážeme zachytiť, ale zdrojom je tiež sekundárny informačný prameň, ktorý však nemusí byť nutne spojený s priamou skúsenosťou. Nemenej dôležité je aj naše individuálne i sociálne presvedčenie a hodnoty, týkajúce sa konkrétnych podmienok a vlastností prostredia, ktoré formuje výslednú perцепciu.

Znalosť priestoru ako výsledok jeho perцепcie definuje Siwek ako stav vedomia, ktorý nám umožňuje vybaviť si v pamäti dostatočne veľké množstvo detailov daného územia. Nie je však možné vymedziť objektívnu mieru znalosti priestoru, pretože ide vždy o subjektívny pocit meniaci sa s typom priestoru a osobnosti (Siwek, 2011). Rozhodujúcim faktorom je tiež istá komplikovanosť priestoru, resp. celkové množstvo prvkov, ktoré sa v ňom nachádzajú. S ich narastajúcim množstvom väčšinou klesá schopnosť orientácie v území, ktoré môže byť vytvorené človekom alebo sa môže jednať o prírodné prostredie (Golledge, 1997). Siwek (2011) konštatuje, že každý

človek dokáže vymedziť priestor, ktorý pozná z vlastnej skúsenosti, ďalej širší priestor známy zo sprostredkovaných relácií a nakoniec priestor povedomý len z nepriamych zdrojov. Tieto kategórie sa členia na základe miery znalosti od dôvernej, kam patrí napríklad domov, cez kategóriu dobrej znalosti (mestská štvrť), priemernej znalosti (miesto dovolenky), čiastočnej znalosti (miesta z filmu) až po úplnú neznalosť.

S poznávaním priestoru sa teda viaže určitá nadobudnutá znalosť okolitého prostredia, ktorá je odjakživa nevyhnutná pre samotné prežitie človeka. V dnešnom svete síce už pravdepodobne nie sme závislí od znalosti lokality vodného zdroju alebo iného bodu v priestore, ale sme ovplyvňovaní inými podmienkami, ktoré sú v našich životoch určujúce. Preto je pohyb v priestore, ktorý je človeku dôverne známy, oveľa jednoduchší, ako orientácia v priestore neznámom. Ako hovorí Siwek (2011), človek má k priestoru predovšetkým pragmatický vzťah a preto sa ho snaží prispôbiť k svojim potrebám a eliminovať riziko jeho neprekonateľnosti ako dôsledok prekážky.

Orientácia v priestore je už len krok pred jeho následným kvalitatívnym, či kvantitatívnym hodnotením. Orientácia teda znamená usporiadanie vnemov o realite okolo nás na základe vybraných absolútnych priestorových charakteristík, ktoré majú obecnú platnosť, pričom orientovať sa je praktická úloha pre každého jedinca. Rozdiel však nastáva v konkrétnom priestore, kde majú niektoré priestorové charakteristiky pre človeka väčší význam než iné (Siwek, 2011). Ako objasňuje Tuan (1975), keď človek premýšľa, obrazy sa v mysli môžu ale nemusia objaviť. Ukazujú sa počas spánku i počas snenia v priebehu dňa. Vieme dokonca zámerne vyvolať okamihy a udalosti z minulosti, ktoré dokážu byť tak podrobné, až máme pocit, že sa pozeráme na obrazovku. Tento typ obrazu sa označuje ako eidetický a je charakteristický tým, že sa s vekom a vzdelávaním postupne vytráca. Jeho funkciou je v prvom rade pomôcť dieťaťu priradiť konkrétny aspekt prostredia v mysli a vytvoriť si vlastný obraz sveta, ktorým je človek obkolesený (Yi-fu Tuan, 1975).

3.2.4 Topofília a topofóbia

Poznávanie a následné hodnotenie priestoru vedie k významom, ktoré človek priraduje istým miestam. Tuan (1974), definuje dve základné kategórie významu

miesta – topofíliu a topofóbiu. Topofília predstavuje všetky afektívne väzby medzi človekom a materiálnym prostredím, ktoré sa však líšia intenzitou a spôsobom vyjadrenia. V priestore sa jedná o miesta obľúbené a vzbudzujúce v jedincovi pozitívne pocity. Podnetom môže byť primárne prejav estetiky prostredia, ako napríklad príjemný výhľad z vyvýšeného miesta, alebo prechádzka v prírode. Permanentnejšie sú však pocity, ktoré sa vzťahujú k domovu, či iným miestam, ku ktorým sa viažu rôzne spomienky. Relph (1976) v domove vidí základ identity ľudí, ako jedincov a členov komunity. Nie je to len objekt, v ktorom človek žije, nemôže sa nachádzať kdekoľvek a ani byť nahradený. Je to miesto nenahraditeľného centra významu, z ktorého sa jedinec orientuje. Tuan (1974) dodáva, že topofilné väzby si ľudia najčastejšia vytvárajú k relatívne malým lokalitám, ako je napríklad miesto bydliska.

Všetko to čo v prostredí vyvoláva pocit relaxácie, stimulácie, či potešenia predstavuje topofíliu. Jej dôležitosť vyplýva z mnohých foriem rekreácie, z malieb a fotografovania krajiny, ale i zo záujmu architektov vytvoriť esteticky uspokojivý výsledný dizajn (Relph, 1976).

Okolnosti a charakteristiky prostredia a krajiny však môžu byť aj topofobické. Takto definované oblasti vyvolávajú pocit strachu, utláčania až averzie a zahrňajú všetky negatívne emocionálne reakcie ľudí k miestam, priestorom a ku krajine. Podobne ako topofília, aj topofóbia môže byť asociovaná buď s fyzickými vlastnosťami prostredia, alebo s postojom tých, ktorí skúsenosťami s ním disponujú (Relph, 1976). Negatívny pocit potom môže vyvolávať ako zanedbaný súbor budov v meste, tak i na prvý pohľad malebné historické námestie, na ktorom však človek zažil traumatizujúci zážitok.

Podobne ako sa mení nálada človeka v závislosti od mnohých faktorov, dokáže sa meniť aj rovnaké miesto z topofilného na topofóbne a naopak. Táto zmena môže byť vyvolaná novými skúsenosťami, zmenou postojov, či podmienok prostredia. Domov, ktorý je mladými ľuďmi často percipovaný negatívne, sa postupom času mení na miesto, ku ktorému sa viažu nostalgické spomienky a jeho vnímanie sa odrazu výrazne zmení (Relph, 1976). Opačným príkladom je napríklad mestský park, ktorý sa z miesta odpočinku a stretávania ľudí každodenne po zotmení transformuje na nepríjemné územie spájané so strachom a nebezpečenstvom.

3.3 Mentálne mapy

V nasledujúcej kapitole bude podrobnejšie predstavený koncept mentálnej mapy z hľadiska teoretického zarámovania, ale aj historického zaradenia a vývoja mentálneho mapovania od najstarších čias. Ďalej rozlíšim dve základné kategórie mentálnych máp (lynchovského a gouldovského typu), ktoré predstavujú grafickú vizualizáciu mentálnych máp v mysli jedinca. Oba typy obsahujú okrem charakteristiky i konkrétne príklady výskumov, na ktorých boli v praxi aplikované.

3.3.1 Teoretický rámec

Mentálna mapa je výsledným produktom procesu mentálneho, resp. kognitívneho mapovania, ktorý je definovaný ako proces zložený z viacerých mentálnych zmien, pomocou ktorých každý jednotlivec získava, uchováva, vyvoláva a dešifruje informácie o blízkych lokalitách a ich vlastnostiach v jeho každodennom prostredí (Golledge, 1997).

Naproti tomu Drbohlav (1991) definuje mentálnu mapu ako grafické, kartografické alebo schematické vyjadrenie predstáv človeka o geografickom priestore, pričom najčastejšie sa tieto predstavy týkajú kvality a usporiadania priestoru. Netreba však zabudnúť na značnú interdisciplinárnosť problematiky mentálnych máp, ktoré často balansujú na pomedzí geografie, psychológie, sociológie i ďalších disciplín. Z antropologického hľadiska sú čítané a interpretované ako svojská vizualizácia kultúry. Nájde v nich totižto nie len typické prvky materiálnej kultúry, ale vypovedajú tiež o kultúrnych hodnotách a sociokultúrnych procesoch (Bláha, 2011).

Siwek (2011) charakteristiku mentálnych máp rozširuje konštatovaním, že ide o akúsi predstavu človeka o okolitom svete uloženú v jeho vedomí, kde sú celý život doplňované a spresňované, ale aj zabúdané a deformované. Ďalej tvrdí, že každá takáto mentálna mapa obsahuje to, čo konkrétny človek považuje za subjektívne najvýznamnejšie, takže sa nejedná o objektívnu skutočnosť. Zároveň je nástrojom, ktorý má za účel zjednodušiť, či zoradiť interakcie v živote človeka a pomôcť mu pri každodennom rozhodovaní sa. Je totiž známe, že jednotlivec koná podľa vlastných mentálnych obrazov, ktoré má vo svojej mysli a tak aj vo svojej osobnej mentálnej mape. Na základe toho sa dá povedať, že mentálna mapa je individuálnym modelom

sveta, v ktorom človek žije. Prezentaované informácie však nemusia byť zákonite len odrazom aktuálnych správ o prostredí, ale častokrát sa jedná o už staršie a neaktuálnejšie informácie, ktoré zostali uložené v mysli po dlhšiu dobu. Obsah mentálnej mapy môže byť tvorený kombináciou informácií zaregistrovaných v akomkoľvek čase a zároveň kedykoľvek rôznymi spôsobmi skreslený, viac či menej usporiadaný a obsahujúci fiktívne a hypotetické informácie či ich zvyšky. Takýto model subjektívnej reality teda logicky nemôže byť považovaný za ekvivalent kartografickej mapy (Golledge, 1997). Spoločnou vlastnosťou všetkých mentálnych máp je skutočnosť, že ich komplexnosť a podrobnosť sa vyvíjajú v závislosti na mnohých faktoroch. Táto premenlivosť bola popísaná už v kapitole o procese percepcie, ktorý finálnej mentálnej mape predchádza. Ako uvádza Siwek (2011), kognitívna mapa každého človeka, vytvorená v mladom veku je menej komplexná a omnoho jednoduchšia, než mapa rovnakého človeka v pokročilejšom veku. To je však len jeden, v tomto prípade s vekom súvisiaci aspekt rozvoja mentálnej mapy človeka. Ako ďalšie najčastejšie vplyvy pôsobia aj vzdelanie, osobné skúsenosti a mnohé externé činitele, od školy, cez priateľov a rodinu až po médiá.

3.3.2 História a klasifikácia mentálneho mapovania

Ešte pred vznikom pojmu mentálna mapa sa v literatúre objavovali mnohé zmienky, ktoré smerovali k jej významu. Na prelome 19. a 20. storočia sa v kultúrnych štúdiách antropológov a etnografov objavovali popisy toho, ako rôzni aktéri využívajú priestor odlišnými spôsobmi (Osman, 2016). Ruský neurológ Lurija v roku 1987 publikoval knihu (Malá kniha o veľkej pamäti), v ktorej popísal človeka, ktorý si dokázal zapamätať cestu z domu do laboratória len podľa vôní (Lurija, 1973).

V hraniciach behaviorálnej geografie bývajú niekedy zlučované, no častejšie rozlišované pojmy mentálna a kognitívna mapa. Pri hlbšom skúmaní treba brať do úvahy skutočnosť, že zatiaľ čo kognitívna mapa vychádza len z kombinácie kognitívnych a percepčných procesov, mapa mentálna zahŕňa emočné, motivačné aj postojoyé faktory (Krucká, 2008). Pri vymedzovaní počiatkov týchto dvoch smerov sa ako prvý predstaviteľ uvádza Tolman. Tento americký psychológ a zástupca behavioristického

smeru psychológie je vôbec prvým predstaviteľom pojmu kognitívna mapa. Jeho práca (Tolman, 1948) zameraná na laboratórny výskum priestorovej orientácie popisuje pohyb potkanov hľadajúcich jedlo v bludisku. Tolman zistil, že potkany sú schopné zámerne vynechať a preskočiť niektoré hranice a steny bludiska, a dostať sa tak priamo k zdroju jedla. Tolman výsledky interpretoval tak, že potkany si postupne dokážu osvojiť konfiguráciu celého bludiska, ktorá im postupne zjednoduší cestu. Neobmedzujú sa len na informácie o jedinej možnej a naučenej ceste, ale vnímajú aj obecnnejšie informácie o vzťahu medzi jej začiatkom a koncom (Osman, 2016). Táto skrátaná cesta indikuje, že zvieratá a zároveň aj ľudia sú schopní trafiť z počiatočného bodu k stanovenému cieľu bez toho, aby museli sledovať predtým naučenú trasu (Golledge, 1997). Dôležitou postavou vo vývoji otázky mentálnych máp bol tiež nemecko-americký psychológ Lewin, ktorý v roku 1935 sformuloval *teóriu poľa*. Toto (psychologické) pole chápe ako jedinca v jeho aktuálnom psychologickom prostredí, ktoré má preňho v danej situácii nejaký význam (Lewin, Cartwright 1951). Predstavuje systematickú sieť vzťahov, ktorá ovplyvňuje všetko v poli obsiahnuté a zároveň aj každý jav v poli ovplyvňuje konfiguráciu celého poľa. Človek je v jeho poňatí produktom vlastného vzťahovania sa k aktuálne prežívanému prostrediu (Yontef, Polák 2009). Takéto pojmá priestoru následne značne ovplyvnilo vývoj konceptu mentálnej mapy, pretože po prvýkrát umožnilo priznať podiel na tvorbe mentálnej mapy nie len fyzickému prostrediu, ale aj samotnému človeku, ktorý ho vníma. Lewinova teória poľa bola len začiatkom k prenosu mentálnej mapy z prostredia psychológie do prostredia priestorových vied. K tomuto kroku došlo až po roku 1960, kedy Lynch začal ako prvý aplikovať poznatky mentálneho mapovania v priestorových vedách (Osman, 2016). Spôsob a začiatky mapovania v jeho podaní sú podrobnejšie rozobraté v podkapitole 3.3.3.

Ako uvádza Golledge (1997), až v 60. rokoch minulého storočia boli vtedajší predstavitelia geografie postavení pred otázku konceptu priestorovej a inej reprezentácie informácií v mysli prostredníctvom mapových zobrazení. Behaviorálni geografovia sa, na čele s hlavným priekopníkom P. Gouldom, prikláňali k presvedčeniu, že ľudia formujú svoje vlastné mentálne mapy prostredia. Na základe toho začali s vytváraním preferenčných mentálnych máp, ktoré sú ďalej charakterizované v podkapitole 3.3.4. Koncom 60. rokov k nim prispeli ďalší predstavitelia tohto smeru

(Downs, Golledge, Briggs a Demoko), ktorí rozviedli myšlienku preferenčných povrchov do širšej sféry priestorového vnímania. Príkladom je Down, ktorý identifikoval vnímanie rozsahov obchodných centier, zatiaľ čo Golledge a ďalší skúmali body, línie a prvky areálov mentálnych máp. Golledge et al. (1972) a Briggs (1972) sa zaoberali vlastnosťami kognitívnej vzdialenosti a jej vplyvom, ktorý nadobúda pri hľadaní cesty. Okrem toho sa Briggs (1969) prostredníctvom preferencií venoval tiež definovaniu užitočných a vhodných miest pre obchodné centrá. Ďalší behaviorálni geografovia sa v spolupráci s psychológmi alebo sami pokúšali o zapojenie konceptu kognitívneho mapovania v diametrálne odlišných výskumoch. Šlo napríklad o určovanie schopnosti malých detí rozpoznávať a chápať mapy a letecké snímky, alebo skúmanie správania detí v prostredí, v ktorom sa zvyknú hrať.

Základy mentálneho mapovania v Československu siahajú do 70. a 80. rokov 20. storočia a sú spájané s menom Hynek. Tento geograf je spolu s jeho manželkou Hynkovou autorom vôbec prvých prác, v ktorých boli zakomponované mentálne mapy. Jednalo sa o vnímanie priestoru Boskovic (Hynek, Hynková 1979) a využitie problematiky mentálnych máp vo výchove k starostlivosti o životné prostredie (Hynek, Hynková 1980). Ešte v roku 1976 sa životným prostredím na Slovensku (konkrétne v Bratislave) zaoberali Ira a Paulov, avšak v tomto prípade šlo o expertné hodnotenie jeho kvality. Dá sa teda povedať, že zatiaľ čo slovenskí autori sa zaoberali hodnotením kvality životného prostredia, prvé mentálne mapy na území Česka boli určené k hodnoteniu vnímania mestského priestoru. S aplikáciou mentálneho mapovania nezaostávali ani poľskí geografovia ako Slodczyk, Bartnicka, či Libura, ktorých výskumy a publikácie spadajú tiež do 80. rokov (Siwek, 2011).

3.3.3 Lynchovský typ mentálnej mapy

Pri tvorbe mentálnych máp rozlišujeme ich dva základné typy z hľadiska vzťahu vyšetrovaného javu k objektívnej realite (Siwek, 2011). Prvým typom je komparatívna mentálna mapa, ktorej priekopníkom je americký geograf a urbanista Lynch (1918–1984), podľa ktorého sa tento typ mapy označuje aj ako „lynchovský“. V publikácii *Obraz mesta (The Image of the city, 1960)* zachytil na príklade vybraných

amerických miest (Boston, New Jersey, Los Angeles) jasnosť a čitateľnosť mestského prostredia. Snažil sa tým zdôrazniť, že tak ako je čitateľná akákoľvek stránka knihy, tak je čitateľné i akékoľvek mesto, pričom úroveň tejto čitateľnosti má zásadný význam pri jeho následnom utváraní (Lynch, 2004). Tento typ mentálnej mapy vyjadruje jedincovo vnímanie priestoru, jeho rozsahu, umiestnenia a tvaru elementov v prostredí atď. (Drbohlav, 1991).

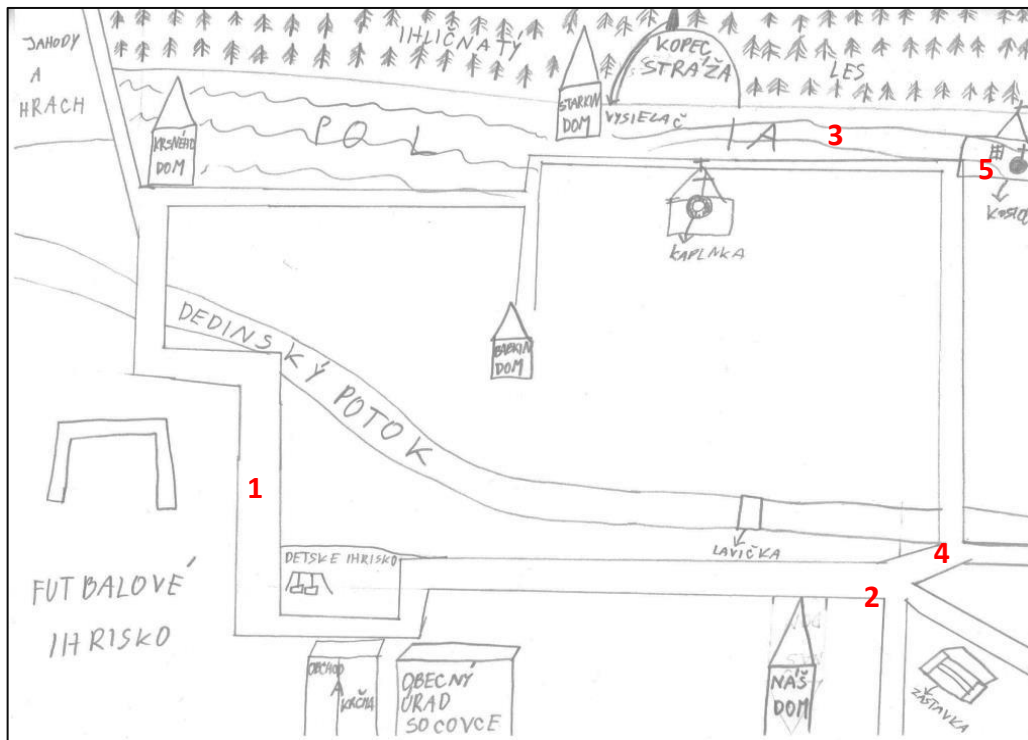
Siwek (2011) upresňuje, že tento typ mapy sa vzťahuje k realite a tak je možné hodnotiť jej správnosť a zhodnosť (komparovať) so skutočnosťou. Môže slúžiť k určeniu miery znalosti istého priestoru od obce, až po celý kontinent. Taktiež sa dá využiť ako nástroj pre určenie váhy prvkov v priestore, ale aj váhy jednotlivých informačných zdrojov.

Za vznikom mentálnej mapy lynchovského typu stojí prosté skladanie poznatkov o priestore, ktorý nás obklopuje. Tieto poznatky, tvoriace vo finále celok, obsahujú rôzne smery, vzdialenosti, ale aj rozmery objektov a ich umiestnenie. Ide o činnosť, ktorú vykonáva každý človek pravidelne, a ktorá obecne ovplyvňuje priestorové správanie jednotlivca. Pre príklad uvádzam mentálnu mapu lynchovského typu obce Socovce, konštruovanú dieťaťom vo veku 10 rokov (Obr. 3).

Lynch vo svojom prelomovom „*Obraze mesta*“ vymedzil v urbánnom priestore prvky, ktoré vytvárajú jeho výsledný image (obraz). Na základe toho je možné rozložiť celok (zastúpený napríklad konkrétnym mestom) vždy na päť základných prvkov, ktoré budú uvedené na konkrétnom príklade mapy na Obr. 3:

- cesty („*paths*“) – bod č. 1 (hlavný dopravný ťah obce)
- okraje („*edges*“) – bod č. 2 (okraj cesty, ktorý rozdeľuje miesto bydliska od odľahlejšej časti obce)
- oblasti („*districts*“) – bod č. 3 (časť obce nazývaná „*Stránka*“)
- uzly („*nodes*“) – bod č. 4 (križovatka umožňujúca vstup do obce)
- významné prvky („*landmarks*“) – bod č. 5 (kostol, ktorý sa týči na kopci nad obcou)

Ako Lynch (2004, s. 49) ďalej uvádza tak „žiadny z týchto prvkov neexistuje v priestore sám osebe. Oblasť sú štruktúrované prítomnosťou uzlov, definované okrajmi, pretkávané cestami a nepravidelne rozšírenými významnými prvkami“.

Obr. 3 Mentálna mapa lynchovského typu obce Socovce s vyznačením piatich základných prvkov
(Zdroj: Lucia Brisudová)

3.3.3.1 Konštrukcia a aplikácia mentálnych máp lynchovského typu

Vyhodnotenie mentálnej mapy takéhoto typu je náročné od počiatku jej realizácie, až po následnú ťažko uchopiteľnú interpretáciu. Je to tiež dôvod, prečo býva v rámci výskumov častejšie využívaný druhý typ mentálnej mapy. Ako píše Osman (2013), interpretácia lynchovských máp predstavuje značnú výzvu. Mnohokrát k ich syntéze ani nedôjde a mentálne mapovanie sa stane len akousi pomocnou metódou, ktorá uľahčí vstup do nového územia (Svozil 2007, Hynek a kol. 2009 in Osman 2013). Lynch využíval pri ich konštrukcii niekoľko výskumných metód medzi ktoré patria: kresba samotnej mapy (*sketch map*), rozhovor, žiadosť o popis cesty, či prechod skúmaným priestorom priamo s respondentmi. Zo zmienovaných metód je zjavná ich veľká časová náročnosť ale aj meniaci sa rozsah získaných poznatkov, na čo sám autor

upozorňuje, ale i tak identifikuje jednotlivé prvky mesta. Tie sú však súčasťou fyzickej štruktúry mestského priestoru, ale neoplývajú už sociálnymi významami miest. Práve túto medzeru sa snaží zaplniť Osman využitím odlišného spôsobu vyhodnotenia mentálnych máp lynchovského typu, ktorým je sémantická mapa (Osman, 2016). Ide o vyhodnocovanie, ktoré sa zameriava len na spoločensky zdieľané významy miest. Vychádza z predpokladu, že miesta majú vedľa svojej fyzickej podoby aj vlastný sociálny rozmer, ktorý je ustanovovaný prostredníctvom sociálnych interakcií v ňom prebiehajúcich (Berger, Luckmann 1999). Konštrukcia sémantickej mapy pozostáva z kombinácie mentálnej mapy lynchovského typu a semištruktúrovaných rozhovorov, pričom celý proces sa odohráva v štyroch podrobnejších krokoch. Významy miest sú postupne vpisované a miestam je tak pridávaný význam. Semištruktúrovaný rozhovor prebiehajúci nad mentálnou mapu potom slúži ako základný zdroj podkladových dát pre identifikáciu významov, ktoré sú s jednotlivými miestami asociované. Robert Osman tento odlišný smer hodnotenia popísal na praktickom príklade mesta Ústí nad Orlicí. Prostredníctvom 21 rozhovorov vymedzil osem sémantických oblastí (regiónov) (Osman, 2016). Hoci sémantická mapa predstavuje lynchovský typ mentálnej mapy, zastávam názor, že niektoré jej postupy sú vhodné pre aplikáciu i v mape gouldovského typu. Táto možnosť bude ďalej demonštrovaná na výskume v meste Šternberk, ktorý je podstatnou súčasťou diplomovej práce.

Obecne sa mapy lynchovského typu na území Českej republiky vyskytovali a vyskytujú predovšetkým v rámci výskumu percepcie hraníc a vymedzovaní kultúrnych, historických a etnografických regiónov. Na príklade vnímania česko-poľskej hranice na území Sliezska ich opakovane využil Siwek (1996), neskôr i v spolupráci s Kaňkom (vnímanie moravsko-sliezskej hranice, 2000). Autormi novšieho výskumu z roku 2013 sú Šerý a Šimáček, ktorí prostredníctvom analýzy percepcie vymedzovali vnímanie česko-moravskej hranice na Jesenícku a hranice historického regiónu – moravského Valašska na Valašskokloboucku. Cieľom výskumu bolo zistiť významnosť a aktuálnu rolu týchto hraníc v mysliach obyvateľstva regiónov so špecifickým historickým vývojom a bližšie tak pochopiť problematiku regionálnej identity obyvateľov (Šerý, Šimáček, 2013).

Vymedzovanie kultúrnych regiónov ako ďalší aspekt lynchovskej mentálnej mapy v českých pomeroch zase podrobne rozpracovali Heřmanová a Chromý

v publikácií *Kulturní regiony a geografie kultury* (2009). Okrem nich však české kultúrne regióny vo vedomí obyvateľov riešili i Siwek a Bogdová (2007).

Novinkou je štúdium heterogenity spoločnosti, ktoré zdôrazňuje vnímanie priestoru z pohľadu istej špecifickej skupiny obyvateľstva, ako napríklad osôb s telesným postihnutím. Jedno z týchto obmedzení vo vzťahu k zmyslovej percepcii skúmala Bodnárová (2008), pri zisťovaní vplyvu zrakového postihnutia na následnú kognitívnu mapu postihnutého jednotlivca. Zamerala sa na dve odlišné oblasti skúmania týchto osôb. V prvom prípade šlo o orientáciu v uzavretom priestore a v druhom kroku naopak o orientáciu v otvorenom priestore. Pri interpretácií získaných mentálnych máp sú viditeľné isté drobné prvky v priestore (ako kľučky na dverách kaviarne, či prechod pre chodcov na ulici), ktoré by sme u respondentov bez zrakového postihnutia pravdepodobne nenašli (Obr. 4) (Bodnárová, 2008).

Obr. 4 Mentálna mapa človeka so zrakovým postihnutím s vyznačením kľučiek na dverách

(Zdroj: Bodnárová, 2008)

Okrem Bodnárovej sa percepciou priestoru obyvateľstvom s telesným postihnutím zaoberal i Osman (2016) pri hodnotení mestskej teritoriality mesta Brna. Tento výskum, realizovaný v rámci jeho dizertačnej práce, postihuje mnohé prípady reakcie na tvorbu mentálnej mapy. Sám autor totiž musel meniť metodiku výskumu aj

v jeho priebehu, čo bola reakcia na nevôľu respondentov zakresliť vlastnú mentálnu mapu, prípadne pracovať s nejakým mapovým podkladom. K aktívnej práci s mapami ich podnietila až metóda založená na mapách obsahujúcich už dopredu vyznačené trasy, po ktorých sa komunikační partneri reálne pohybujú. Tieto trasy vychádzali z údajov z GPS, prostredníctvom ktorých respondenti sami zaznamenali svoj denný pohyb v Brne (Osman, 2014).

Štúdium heterogenity zahŕňa tiež priestorové predstavy obyvateľov odlišných kultúr, ktorým sa venuje Jan Daniel Bláha vo svojej rigoróznej práci s názvom *Kulturní aspekty kartografické tvorby, využití mentálních map v mezikulturním výzkumu* (Bláha, 2013), ale i v odborných článkoch (Bláha, 2011; Bláha, Soukup, 2018). Svoje výskumy spojené s mentálnymi mapami lokalizuje do oblasti Papuy-Novej Guinei, konkrétne do oblasti Yawan. Medzi najzaujímavejšie poznatky vychádzajúce z mentálnych máp žiakov základnej školy nepochybne patrí skutočnosť, že i v takto odľahlých častiach sveta vykazujú subjektívne mentálne mapy znaky západnej kultúry. Obsahujú totižto mnohé znaky konvenčného mapového jazyka ako titul, legendu či rám mapy. Na druhej strane, podobne ako u mentálnych máp zrakovo postihnutých, aj tu narazíme na isté vykreslené prvky, ktoré by v priestore na prvý pohľad neupútali pozornosť natoľko, aby si zaslúžili vlastný záznam v mape. Konkrétne ide znázorňovanie červených kvetín, ktoré pravdepodobne v oblasti nie sú bežné a slúžia tak ako skutočný orientačný bod (Bláha, 2011).

3.3.4 Gouldovský typ mentálnej mapy

Preferenčný, no najčastejšie známy ako „gouldovský“ typ mentálnej mapy, nazvaný podľa jeho autora, známeho geografa z Pensylvánskej univerzity Goulda (1932–2000) je založený na osobných preferenciách jednotlivca. Mentálnu mapu chápe ako istý obraz atraktivity založený na priestorových preferenciách či nepreferenciách obvykle získaný respondentovým výberom ideálneho miesta v ľubovoľnom území alebo sídle. Mapa v tomto prípade vzniká druhotne, teda prenesením informácií (Drbohlav, 1991).

Gouldov primárny výskum začal v roku 1963 na základe jeho predpokladu, ktorý tvrdil že ľudia si vytvárajú svoje mentálne mapy prostredia. Následne tento koncept premietol vytvorením sady preferenčných máp obytných oblastí, zrealizovaných prostredníctvom hodnotenia príťažlivosti v zmysle miesta a regiónu bydliska v rôznych krajinách (Golledge, 1997). Gould týmto spôsobom skúmal preferencie týkajúce sa miesta života na príklade študentov vybraných miest vo Veľkej Británii a v USA. V každej krajine sa zameril na niekoľko lokalít, v ktorých študenti vyjadrovali svoju preferenciu. Spoločným výsledkom i tak vzdialených miest a ľudí bolo potvrdenie Toblerovho prvého geografického zákona, podľa ktorého je človeku najbližšie jeho bezprostredné okolie. Študenti teda najčastejšie svoju rezidenčnú preferenciu lokalizovali v bezprostrednej blízkosti aktuálneho bydliska.

3.3.4.1 Konštrukcia a aplikácia mentálnej mapy gouldovského typu

Vznik preferenčnej mentálnej mapy spočíva v zaznamenávaní konkrétnych odpovedí vzťahujúcich sa k rôznym typom preferenčných otázok. Respondenti prostredníctvom zakresľovania bodov, línií či polygónov reagujú na tieto otázky a hodnotia vybrané časti geografického priestoru. Podklad pre zakresľovania je vždy tvorený mapou, ktorá sa môže líšiť výberom zobrazovaných základných priestorových jednotiek. Územie je buď dopredu zámerne rozčlenené na abstraktné plochy ako sú štvorce a iné polygóny, alebo na plochy odpovedajúce prirodzenému členeniu na obce, okresy, kraje atď. (Siwek, 2011).

Gouldovská mentálna mapa sa môže líšiť aj na základe spôsobu zisťovania preferencie respondentov. Rozlišujeme dva typy a to tzv. *revealed preferences* a *stated preferences*. Prvý typ slúži k vyjadreniu preferencií bez priamo predkladaných alternatív. *Stated preferences* vznikajú naopak z komparatívneho hodnotenia, kedy je respondent obvykle nútený v rôznych variáciách porovnať kvalitu daného javu v skúmanej jednotke voči ďalším jednotkám (Drbohlav, 1991). Typickým príkladom *stated preferences* je preferencia pri výbere trvalého bývania v rámci konkrétnej krajiny, či regiónu. Metódou *revealed* sa často zisťujú kladné a záporné extrémny v území. Obe metódy následne vyžadujú iný spôsob zapracovania získaných dát

a preferovanosť ich výberu sa mení, pričom obecné sa častejšie siahajú po výskumoch prostredníctvom *stated preferences*.

Najčastejšie skúmaným typom preferencie je hľadisko bydliska, práce a rekreácie. Už úplne prvá mentálna mapa, pochádzajúca z územia Českej republiky, konkrétne z Boskovic, bola príkladom gouldovskej mentálnej mapy. Ďalšie, často zisťované, boli sídelné preferencie obyvateľstva. Hrdlička v roku 1983 na respondentoch pozostávajúcich z vysokoškolských študentov zisťoval atraktivitu jednotlivých oblastí Česka. Výberom z troch úrovní (vysoká, stredná a nízka) študenti subjektívne zhodnotili, ktoré územia sú v očiach mladých ľudí atraktívnejšie. Medzi najkladnejšie hodnotené sa radili horské oblasti (Krkonoše, Šumava, Jizerské hory) a negatívne ohodnotenú oblasť pozostávali z najpriemyselnejších oblastí (Ostravsko a Severné Čechy).

Regionálne preferencie boli predmetom výskumu Drbohlava, ktorý začiatkom 90. rokov vytvoril prvú mentálnu mapu ČSFR z pohľadu stredoškolských študentov. Podobným typom výskumu, avšak o niečo neskôr a v slovenskom prostredí, bol zámer Kollára. V roku 2005 zisťoval preferenčné tendencie respondentov k bývaniu a k tráveniu dovolenky. V oboch prípadoch museli byť vybrané miesta lokalizované na Slovensku a všetci respondenti boli Slováci a zároveň čitatelia časopisu *Krásy Slovenska*. Autor sa prostredníctvom výskumu a následne publikovaného príspevku (*Subjektívne aspekty kvality života: percepcia miest základných životných funkcií obyvateľov Slovenska, 2008*) snažil objasniť aspekty priestorových pocitov a preferencií miest bývania a dovolenky obyvateľov Slovenska. Ako najviac preferované oblasti pri výbere bydliska skončili predovšetkým regióny Liptov, Tatry, Spiš a Horehronie. Výber dovolenky má však v porovnaní s inými miestami špecifickejšie postavenie, pretože ide o miesto, ktorého časopriestorové nároky a požiadavky sú v tejto súvislosti odlišné od bežne a často nutne vykonávaných činností (Kollár, 2008, s. 92). Ako vysvetľuje Kollár: „správanie človeka vo voľnom čase nadobúda kvalitatívne nové dimenzie“, a to v prípade mestského aj vidieckeho obyvateľstva. Tento typ preferencie nadobudol nakoniec najväčšiu početnosť v oblasti Tatier, ďalej opäť Liptova, Slovenského raja a Veľkej Fatry. Spoločnou vlastnosťou všetkých spomenutých prevažujúcich odpovedí, je jednoznačne prítomnosť prírody, turistiky a hôr (Kollár, 2008). Výskum tak jasne poukázal na tendenciu človeka s automatickým výberom miesta esteticky ale aj

krajinne najprirodzenejšieho. Treba však brať do úvahy vzorku respondentov, u ktorej sa dá skonštatovať, že na základe pravidelného čítania spomenutého časopisu silnejšie inklinuje k životnému prostrediu a prírode Slovenska.

Súčasťou Kollárom skúmaných aspektov bola aj snaha o odhalenie extrémov, ktoré sú v kontexte mentálnych máp nazývané topofílie a topofóbie, a ktoré budú podrobnejšie rozpracované v ďalších častiach tejto práce.

Pragmatickou vlastnosťou gouldovského typu mentálnej mapy je jej menej komplikovaná interpretácia výsledkov, pretože predstavujú kvantitatívny spôsob zachytenia priestorovej percepcie. Výsledky je možné na základe početnosti jednoducho kvantifikovať a následne vyjadriť rôznymi štatistickými metódami, prípadne vizualizovať prostredníctvom mapových analýz. Oproti lynchovskému typu je ich výskumný dizajn štandardizovaný, vzorka respondentov pomerne široká a samotná percepcia sa dotýka buď dopredu vymedzených regiónov, alebo informáciami naplnenej podkladovej mapy (Osman, 2016).

3.3.5 Využitie mentálnych máp

Mentálne mapy sú nepochybne fascinujúcim predmetom, ale aj nástrojom výskumu, ktorý poukazuje na rôznorodosť ľudského vnímania sveta. Určite aj to je jeden z dôvodov ich skúmania, ktorý motivuje mnohých psychológov, sociológov ale i geografov ešte viac prenikať do hĺbky percepcie. Nie je to však iba subjektívny záujem, ktorý iniciuje výskum v tejto oblasti.

Mentálny obraz v našej mysli je najzákladnejším predpokladom, ktorý predurčuje správanie v živote. Ako uvádza Golledge (1997) i tak na prvý pohľad jednoduchá úloha, ako nájsť cestu zo školy, či z práce domov, si vyžaduje informácie uložené v mysli a v danej chvíli správne použité. Tuan (1975) uvádza päť príkladov používania mentálnych máp v bežnom živote. V jeho podaní ide o prostriedok, prostredníctvom ktorého dokážeme poradiť a ukázať smer druhému, v aktuálnom prostredí, dezorientovanému človeku. Ďalej nám umožňuje akési mentálne opakovanie v situácii kedy si nie sme istý trasou a potrebujeme si ju „prehrať“ v hlave. Mentálne mapy slúžia tiež ako mnemotechnická pomôcka, ale podobne ako skutočné mapy, ide

zároveň o prostriedok uchovávaní informácií. Poslednou funkciou je mentálna mapa ako imaginárny svet, ktorý zobrazuje ciele či predstavy nesúvisiace s aktuálnou situáciou. Tento účel napríklad umožnil historikom a historicky orientovaným geografovi objasniť migráciu ľudí, ktorej predchádzala istá vízia v mysli (Yi-fu Tuan, 1975).

Odborníci s prehĺbovaním vedomostí postupne začali tieto poznatky viac a viac aplikovať do mnohých aspektov bežného života, či už sa jednalo o založenie nového nákupného centra, rezidenčnej štvrte, alebo použitie mentálnych máp ako nástrojov pri hľadaní cesty a pri navigácií.

Dnes už sú mentálne mapy a ich rôzne typy bežne a často používaným nástrojom v mnohých odvetviach. Jednou z týchto oblastí sú potreby ľudí s istým telesným obmedzením a návrh vzhľadu prostredia, v ktorom sa dlhodobo nachádzajú (Passini, 1984 in Golledge, 1997). To zdôrazňuje aj Ulrich (1984), ktorý zistil, že presúvanie nemocničných postelí v miestnosti dokáže zlepšiť jej atmosféru a znížiť tak trvanie rekonvalescenčnej doby pacientov v nemocniciach.

V zahraničnej, ale aj českej a slovenskej odbornej literatúre sa často spája využívanie mentálnych máp s riešením a snahou o znižovanie kriminálnej činnosti a s tzv. geografiou strachu. Koskela (1997) uvádza, že strach je charakteristický premenlivosťou a širokým časovým a priestorovým rozpätím. Môže byť teda spojený s konkrétnym miestom, priestorom či priamo s časovým obdobím dňa. Keďže je strach závislý od priestoru je relevantné skúmať ho ako jeden z pocitov, či príčin určujúcich ľudské správanie a pohyb v prostredí. Ešte markantnejším prípadom je viktimizácia, ktorú Michálek (1997) chápe ako syndróm permanentného pocitu úzkosti a strachu z kriminality, ktorá sa viaže na oblasti s jej vysokým výskytom. Špecifickejším prostredím, ku ktorému sa často vzťahujú pocity strachu je urbánny priestor. Keller tvrdí, že *„urbanizácia prispela k rozbitiu tradičných komunit a vytvorila priestor pre stretávanie neznámych, rozvoj komunikácie umožnil všetkým dokonale sa zoznámiť s rolou cudzinca“* (Keller in Stasíková, 2011). Jednou vecou je urbanizácia ako proces, ktorý prebieha celé roky, druhým aspektom je ale jej dynamika. Nárast intenzívnej urbanizácie dokáže vyústiť do rôznych kriminálnych problémov, odcudzenia a k iným deviáciám. Rýchly rast miest často znamená narušenie vybudovaných sociálnych štruktúr, zhoršenie sociálnej súdržnosti a vznik občianskych konfliktov

(Schmeidler, 2000). Priestor (či už verejný alebo privátny) výrazne ovplyvňuje percepciu zločinu, napadnuteľnosť jednotlivcov a skupín a znižuje či zvyšuje mieru strachu z bezpečnosti (Stasíková, 2011). Stasíková využila mentálne mapy pri výskume problematiky strachu z kriminality na príklade postsocialistického sídliska Petržalka v Bratislave. Vymedzila tak miesta strachu ale aj istoty obyvateľov tohto sídliska a klasifikovala ich do šiestich typov miest strachu a ôsmich typov miest istoty. Pri výskume sa opäť ukázala veľká variabilita osobných preferencií založená buď na vlastných či predaných skúsenostiach, alebo na informáciách, ktoré sú šírené médiami (Stasíková, 2013). Veľmi dobre sa dá využiť aj mentálna, či kognitívna mapa priateľov a známych nezvestného človeka, pri jeho hľadaní (Golledge, 1997). Canter a Larkin (1993) dokonca dokázali vypátrať zločincov, keď poukázali na obmedzené rozpätie mentálnych máp a ich cyklickosť. Úspešne predpovedali pravdepodobné lokality sériových násilníkov, čím polícii umožnili chytiť páchatel'a.

Význam mentálnych máp je aplikovateľný aj do bežnej výučby v školách. Nejde len o geografiu, ale ako uvádza Novotná a Havelková (2018) „*prostredníctvom mapovania pocitov žiaci poznávajú seba samých*“. Hoci budovanie postojov nie je náplňou školských osnov, žiaci by si ich mali osvojovať na základe kritického posudzovania dostupných informácií a k tomu im môžu pomôcť práve mentálne mapy (Novotná, 2019). Pri tvorbe a práci s mapou sú rozvíjané občianske kompetencie, pretože žiak posudzuje udalosti a vývoj verejného života. Na základe miesta bydliska každodenne registruje aktivity v jeho okolí a zaujíma isté stanovisko, pričom koná k obecnému prospechu podľa najlepšieho svedomia (RVP G, 2007 in Novotná, 2018). Novotná (2016) navrhla aplikáciu do výučby prostredníctvom žiakom zadanej úlohy *Pocitová mapa okolí mého bydliska* v rámci ktorej žiaci spracovali vlastné pocitové mapy. Ako sama uvádza, v prípade, že nie je možné zvoliť variantu výučby v teréne, úloha pocitovej mapy sa dá rôzne modifikovať. Ako skúmaná oblasť tak poslúži napríklad budova školy, na základe čoho je možné zistiť, ktorých predmetov sa žiaci obávajú, alebo ich naopak obľubujú (Novotná, 2019).

3.4 Metódy manažmentu urbánneho priestoru

Manažment mestského priestoru môže byť organizovaný viacerými spôsobmi. Ježek (2004, s. 101) túto oblasť vymedzuje ako „*koordináciu všetkých opatrení k lokalizačnému zabezpečeniu a lokalizačnej podpore vnútorného mesta v rámci zásadného stanovenia cieľov*“. Mestský manažment je realizovaný prostredníctvom mestských investícií a plánovania, ale i súkromných iniciatív (mestské rozvojové spoločnosti). V oboch prípadoch je úlohou týchto subjektov naplňovať niekoľko funkcií. Medzi ne patrí napríklad iniciačná funkcia zodpovedná za rozvíjanie projektov a dohliadanie na ich realizáciu, či koordinačná funkcia, ktorá sprostredkováva kontakty medzi mestom a inými aktérmi. Obsahom a výsledným cieľom mestského manažmentu má byť dosiahnutie stavu, kedy sa občania majú identifikovať so svojim centrom a mestom (Ježek, 2004).

Na území Českej republiky pozostáva manažment z dvoch hlavných oblastí, a to územného plánovania a strategického plánovania.

3.4.1 Územné plánovanie

Územné plánovanie, vychádza legislatívne zo zákona č. 183/2006 Sb., teda zákona o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). Ten uvádza, že cieľom územného plánovania je:

„vytvářet předpoklady pro výstavbu a pro udržitelný rozvoj území, spočívající ve vyváženém vztahu podmínek pro příznivé životní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel území a uspokojovat potřeby současné generace, aniž by byli ohrožované podmínky života generací budoucích.

Tunka (2013) chápe územné plánovanie, ako trvalú, sústavnú a komplexnú činnosť orgánov územného plánovania a stavebných úradov, koncentrovanú na naplňovanie cieľov a úloh územného plánovania, za použitia jeho primárnych nástrojov. Stavený zákon ďalej uvádza tri hlavné nástroje územného plánovania, ktorými sú:

- a) Územne plánovacie podklady
- b) Politika územného rozvoja
- c) Územne plánovacia dokumentácia

Územne plánovacia dokumentácia zahŕňa niekoľko ďalších nástrojov, medzi ktoré patrí jeden z najdôležitejších dokumentov územného plánovania – územný plán.

Územný plán stanovuje základné koncepcie rozvoja územia obce, ochrany jeho hodnôt, usporiadania krajiny. Vymedzuje tiež zastavané územie, zastaviteľné plochy, ale aj plochy vymedzené k zmene momentálne zástavby. Jedná sa o záväzný dokument pre vytvorenie regulačného plánu zastupiteľstvom obce a pre rozhodovanie v území, najmä pre vydávanie územných rozhodnutí. Územný plán v súvislostiach a podrobnostiach územia obce spresňuje a rozvíja ciele a úlohy územného plánovania v súlade so zásadami územného rozvoja kraja a s politikou územného rozvoja. Vydáva sa pre celé územie obce, pre celé územie hlavného mesta Prahy, poprípade pre celé územie vojenského újazdu. O zriadení územného plánu rozhoduje zastupiteľstvo obce z vlastného podnetu, či na návrh druhej strany, pričom všetky náklady súvisiace s jeho vyhotovením hradí obec, ktorá rozhodla o jeho vytvorení. Príslušný zriaďovateľ územného plánu spracuje návrh jeho zadania, ktorý pošle dotknutým orgánom, susedným obciam a krajskému úradu. Po schválení zadania zriaďovateľ spracuje návrh územného plánu obce a vyhodnotenie vplyvu na udržateľný rozvoj územia. V prípade rozporov v územnom pláne, zaistí ich riešenie a upravenie celkového návrhu. Takto zriadený územný plán sa prekladá zastupiteľstvu príslušnej obce ako návrh na vydanie územného plánu s jeho odôvodnením. Zriaďovateľ prekladá zastupiteľstvu obce najneskôr do štyroch rokov po vydaní územného plánu a potom aspoň jedenkrát za štyri roky, správu o uplatňovaní územného plánu v minulom období (Zákon č. 183/2006 Sb., 2006).

3.4.2 Strategické plánovanie

Na rozdiel od územného plánovania, strategické plánovanie nevychádza z príslušného zákona hoci v zákone č. 248/2000 Sb. o podpore regionálneho rozvoja je možné nájsť vymedzené súvislosti týkajúce sa Stratégie regionálneho rozvoja, ktorá sa vzťahuje k celému územiu Českej republiky. Uvádza sa tu predovšetkým, že táto stratégia „určuje *zaměření a cíle regionálního rozvoje, zejména s ohledem na dynamický a vyvážený rozvoj státu a jeho jednotlivých regionů, a stanoví základní*

podmínky pro naplňování těchto cílů“ (Zákon č. 248/2000 Sb., 2000). Pri realizácii strategických plánov a programov rozvoja obcí je dôležité uvedomiť si, že ich vlastná stratégia, vytvorená pre územie obce, je vždy podriadená stratégii regionálneho rozvoja územného obvodu príslušného kraja a Stratégií regionálneho rozvoja Českej republiky. Strategické plány zároveň nemajú v Českej republike tak dlhú tradíciu a ich výrazný rozvoj v posledných rokoch je z časti spôsobený vplyvom Európskej únie. Keďže EÚ je založená na princípe zdieľaného vládnutia a vyžaduje pre svoju účasť na financovaní projektov jasné pomenovanie cieľov a priorít, strategické plánovanie je v praxi často hlavne nástrojom pre získanie dotácií z fondov EÚ (Maier, 2014).

Maier chápe strategické plánovanie ako proces, pričom jeho formálnym výstupom je dokument, ktorý sa môže nazývať strategický plán. Nie je však konečným cieľom strategického plánovania, ale skôr záznamom o zhode účastníkov strategického plánovania na vízii budúcnosti, spoločných cieľov a prioritách vedúcich k jeho naplneniu (Maier, 2014). Naproti tomu Půček a Koppitz, ktorí sa zaoberajú problematikou strategického riadenia, zastávajú názor, že zostaviť strategický plán (program rozvoja) pre obec, mesto alebo kraj nepredstavuje v dnešnej dobe zásadný problém. Skutočným cieľom je potom pomocou tohto strategického plánu zmeniť situáciu v danom území k lepšiemu. Preto v ich pojatí funguje strategický plán ako nástroj, nie ako cieľ strategického plánovania (Půček a Koppitz, 2012).

Na tom, že strategického plánovania by sa nemali zúčastňovať iba najvyšší predstavitelia miest a obcí, či kľúčoví investori, ktorí sú následne častokrát hlavnými realizátormi naplánovaných aktivít, sa zhoduje stále viac zástupcov, nie len zo strany verejnosti. Strategický plán má byť spracovaný predovšetkým pre účely celej komunity a tak by mal vychádzať z jej potrieb a verejného záujmu, a mal by slúžiť obci ako celku. Nemalo by sa jednať o plán, ktorý presadzuje len záujmy jednej skupiny, či jednej politickej reprezentácie (Turba, 2014). Z pohľadu základnej stratégie mestského rozvoja, ktorý rozlišuje exogénnu a endogénnu stratégiu, sa ako vhodnejšia javí práve stratégia endogénna. Tá okrem iného vychádza zo skutočnosti, že miestni aktéri sú sami najlepšie schopní stanoviť strategické ciele a kontrolovať rozvojový proces. Miestnymi aktérmi sa rozumejú obyvatelia, podnikatelia, ale aj politici a sú považovaní za hnaciu silu mestského rozvoja. Výsledným cieľom endogénnej rozvojovej politiky je využívať a rozvíjať mestský potenciál, ktorý zahŕňa prírodné zdroje, kapitál,

infraštruktúru, pracovnú silu i kultúru. Na mesto sa nahliada ako na súhrnnú integritu, tvorenú okrem väzieb ekonomických a sociálnych aj spoločnou kultúrou, históriou, miestnou identitou a spoločnými záujmami miestnych aktérov (Ježek, 2004).

3.4.3 Využitie mentálnych máp pri plánovaní rozvoja ako súčasť participácie

Jedným z nástrojov endogénnej politiky je proces tzv. participácie obyvateľstva, ktorá znamená zapojenie verejnosti do aktivít, ktoré smerujú k rozhodovaniu o ďalšom vývoji obce či mesta. Prostredníctvom nej majú miestni obyvatelia možnosť sami nastaviť strategické ciele, tak aby to bolo v súlade s ich potrebami.

Výhody občianskej participácie popisuje i Golledge, ktorý uvádza, že v momente, kedy sme si vedomí rôznych preferencií, postojov, názorov a rôzneho vnímania obyvateľstva voči prostrediu, je možné oveľa jednoduchšie a hlavne presnejšie nájsť zhodu medzi skutočnými potrebami obyvateľov a konkrétnymi krokmi v procese rozhodovania. Týmto spôsobom môže byť následne dosiahnuté naplniť požiadavky ľudí (Golledge, 1997). Lynch (1960) vyjadril podobnú myšlienku ešte skôr, keď zdôraznil, že vytvoriť pre obyvateľov vhodnejšie plánovanie, dizajn a manažment prostredia je možné len vtedy, ak je s nimi aj realizované. Jeden z prístupov, ktorý slúži k zachyteniu, vyjadreniu a následne nožnej diskusii rôznych postojov je mentálna mapa.

Ako nástroj participácie v procese priestorového plánovania, sa mentálne mapy radia do participatívneho plánovania a čoraz viac sa využívajú i v bežnej praxi. Tento pokrok súvisí aj s rozvojom moderných technológií, ktoré nám umožňujú aktívne sa zapájať do plánovania prostredníctvom mobilných aplikácií a iných alternatív (Novotná, 2019).

Výraznú zmenu v oblasti endogénnej politiky a jej nástrojov priniesol prílív tzv. PPGIS (= *Public Participation Geographic Information System*). PPGIS sa týka rozšírenia aplikácie geografických informačných systémov (GIS) prostredníctvom zapojenia širšej verejnosti do tvorby politiky. Zároveň sa zaoberá využitím širokých možností GIS na podporu cieľov mimovládnych organizácií, miestnych skupín a komunitných organizácií. PPGIS sa však rozvíja v rámci oveľa širšieho procesu tzv. „*geospatial*

revolution“, teda geopriestorovej revolúcie. Ako uvádza Foresman (1998), jej počiatky siahajú do 70. rokov 20. storočia, kedy sa začali objavovať prvé satelitné snímky a technológie GIS, ovplyvňujúce pohľad človeka na priestor okolo neho. Táto revolúcia po mnohých stránkach zmenila náš vzťah voči geografickému svetu. Zmenila vnímanie sveta – to čo o ňom ľudia vedia, ale i ako sa v ňom priestorovo správajú (Downs, 2014). Pojem PPGIS, ktorý je aj predchodcom dnešnej geoparticipácie, vznikol pôvodne na stretnutiach Národného centra pre geografické informácie a analýzy (NCGIA¹). Návštevníci sa snažili vytvoriť novú generáciu GIS, ktorý by viedol k technickému pokroku v sociálnom a politickom kontexte (Sieber, 2006). V roku 1996 sa v Maine (USA) konal prvý workshop verejnej participácie v GISe s cieľom odkloniť pozornosť od teoretických diskusií k praktickým aspektom, najmä demokratizácií týchto nástrojov a tak aj k aplikácii v participácií (Pánek, 2016). Pôvodná definícia tohto konceptu prilákala hneď i niekoľko odborníkov z oblasti urbanizmu, komunitného plánovania, krajinskej ekológie, ale i prírodných zdrojov (Morain, 1999). V ich podaní ide o projekty, ktoré sa dotýkajú podpory rôznych štádií procesu plánovania ako je rozšírenie počtu zainteresovaných strán v plánovaní v rámci spolupráce, uľahčenie pochopenia analýz prostredníctvom vizualizácie, či šírenie online informácií súvisiacich s plánovaním (Sieber, 2006).

Všetky tieto príležitosti v sebe mentálne mapy zahŕňajú v procese ich tvorby a následnej interpretácie. Aj na základe toho sa v mnohých krajinách rozvinulo veľa spôsobov ich využívania v mestskom managemente a regionálnom rozvoji.

Príkladom môže byť severoaustrálske mesto Darwin, ktoré snažiac sa o zlepšenie stavu a podmienok kreatívneho odvetvia zahrnulo do výskumu i mentálne mapovanie. Britská vláda toto odvetvie definuje ako časť priemyslu, ktorá je založená na individuálnej kreativite, zručnostiach a talente, a ktorá má potenciál pre blahobyt a vytváranie ďalších pracovných miest prostredníctvom využívania duševného vlastníctva (Department of culture, Media , Sport, 2000 in Brennan-Horley, 2010). Vzhľadom na nedostatočnosť dát vzťahujúcich sa k tejto problematike však bolo najvhodnejšou možnosťou vytvoriť nový a aktuálny súbor dát pomocou terénneho

---

¹ NCGIA = The National Center for Geographic Information and Analysis. Centrum vzniklo v roku 1988 a predstavuje nezávislé výskumné konzorcium zamerané na základný výskum a vzdelávanie v geoinformatickej oblasti vedy a súvisiacich technológiách vrátane GIS (NCGIA,2019).

šetrenia. Respondentmi boli priamo pracovníci kreatívneho priemyslu, čím sa autori snažili o čo najpresnejšie vymedzenie reálne existujúcich epicentier tohto odvetvia v Darwine. Pridanou hodnotou celého výskumu je vyústenie do reálnej debaty zástupcov kreatívneho priemyslu s politickými predstaviteľmi zodpovednými za budovanie kreatívneho priemyslu.

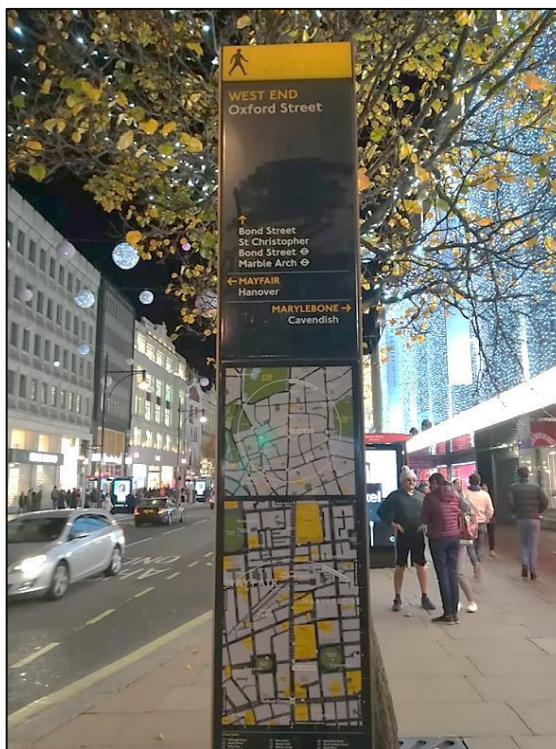
Ďalší príklad, tentokrát z východnej Európy, pochádza z mesta Braila v Rumunsku. Toto sídlo prešlo najmä v komunistickej ére zmenami, ktoré spôsobili isté urbanistické úpravy v podobe vynútenej industrializácie, ktorá nezapadala do pôvodného priestoru. V dôsledku toho sa súčasný územný rozvoj uskutočňuje na preplnených centrálnych oblastiach na úkor periférnych častí. Výskum bol preto orientovaný na hľadanie urbánneho komfortu a adekvátnej kvality života obyvateľov. Uskutočnil sa v roku 2014 za pomoci nástroja VPS (Visual Preference Survey), ktorý prostredníctvom hodnotenia predložených obrázkov umožňuje respondentom vyjadriť ich percepciu a prispieť k vybudovaniu nimi preferovanej predstavy o meste (Ghioca, 2014). Okrem aplikácie uvedenej metódy sa výskumníci zamerali aj na vymedzenie urbánnych topofílií a topofóbií, ktoré sa týkali stavu budov, mestských zariadení, priestorovej funkčnosti a bezpečnosti. Celý výskum prebehol online a analýza umožnila identifikovať oblasti hodnotené ako atraktívne, ďalej naopak odpudzujúce a nakoniec neutrálne (Ghioca, 2014).

Percepcia priestoru môže poslúžiť ako nástroj na zistenie postoju obyvateľov mesta k niektorým oblastiam verejného priestoru, ako je napríklad zeleň. Tá je často predmetom výskumov a debát, týkajúcich sa priestorového plánovania. Rýchle ekonomické a sociálne zmeny, ktoré sa odohrali v Číne, priniesli masívnu expanziu ale i prebudovávanie a reštrukturalizáciu miest. Zmeny však na jednej strane umožnili zlepšiť kvalitu verejnej zelene a tak i celého prostredia. Táto časť mestského priestoru, je obecné charakterizovaná ako *„otvorený priestor, lokalizovaný v meste a obsahujúci vegetačné pokrytie, ktoré bolo vysadené buď zámerne alebo ide o pozostatok z predurbanizačnej vegetácie, a ktoré je v meste zároveň ponechávané defaultne, prípadne na základe plánovaného návrhu“* (Jim, Chen, 2006, s. 338). Názory ľudí vyjadrené behom dotazníkového šetrenia v čínskom meste Guangzhou ukázali veľkú ochotu a otvorenosť voči riešenej problematike. Tomu nasvedčuje aj výsledná štatistika, v ktorej až 81,1 % respondentov ohodnotilo mestskú zeleň a jej benefity ako

dôležité, či veľmi dôležité. Autori tiež uvádzajú orientáciu obyvateľov na (neekonomické) benefity verejnej zelene aj vďaka propagácii jej environmentálnych funkcií vo verejnom programe. Zaujímavé sú dôvody, ktoré sa ukrývali za prípadnými negatívnejšími reakciami. Tie spočívali najmä v strachu, či znepokojení z možného bezpečnostného rizika spojeného so zeleňou. Opýtaní rezidenti vyhodnotili faktor tmy ako mierne dôležitý, s dôrazom na nebezpečenstvo okradnutia, či iného napadnutia. Kombinácia hustej výsadby stromov a krov spolu s nedostačujúcim manažmentom môže vyústiť do pocitu neistoty, ktorú potom niektorí respondenti pociťujú (Jim, Chen, 2006). Táto „kategória“ neistoty a strachu nie je ničím nezvyčajným ani v stredoeurópskych pomeroch a veľmi často býva pozorovaná a riešená pri vymedzovaní miest strachu v mestách.

Na lynchovu „čitateľnosť“ mesta naviazali v Londýne, kde príslušný správny orgán *Transport for London*, začal od roku 2007 prostredníctvom programu orientačného značenia s inštalovaním informačných panelov a ďalších súčastí (Obr. 5). Tie majú nie len turistom ale častokrát aj miestnym obyvateľom pomôcť pri orientácii a správnom posúdení časovej náročnosti dosiahnutia niektorých lokalít Londýna. Program tak reagoval jednak na pozíciu Londýna ako jedného z najnavštevovanejších miest na zemi (ročne sa tu vystrieda približne 27 miliónov turistov), ale tiež na blížiac sa letné olympijské hry, ktoré sa konali v roku 2012. Cieľom bolo vytvoriť systém určený pre chodcov, z ktorých sa až 45 %, dovedy i v rámci pešej chôdze, riadilo mapou metra. Nová informačná sieť obsahuje viac než 500 značiek, sadu tlačených turistických máp, ale aj aplikáciu pre smartfóny a integrované informácie o verejnej doprave v Londýne (Applied Wayfinding, 2019).

Od prvotného vymedzenia PPGIS exponenciálne stúpa počet špeciálnych mapových webových aplikácií, ktoré slúžia ako nástroje občianskej participácie. Jedna z nich bola vyvíjaná od roku 2005 na fínskej univerzite Aalto konkrétne pre potreby urbánneho plánovania. Túto platformu, dnes nazývanú Maptionnaire, využilo už viac než 30 000 ľudí vo Fínsku, Japonsku, Austrálii, Novom Zélande, USA, Poľsku, Portugalsku atď.

Obr. 5 Informačný panel na Oxford Street v Londýne
(Zdroj: Lucia Brisudová)

Nástroj Maptionnaire je internetový GIS pre verejnú účasť, ktorý umožňuje lokalizačnú štúdiu ľudských skúseností a zároveň transfer týchto informácií do výskumu a procesov urbánneho plánovania (Kahila, Broberg, 2017).

Ďalším podobným príkladom je Geoweb, vychádzajúci z kombinácie internetových technológií, geografických informácií a sociálnych sietí, ktorý pre verejnú participáciu prostredníctvom máp využíva slovné spojenie „*geospatial participation*“ (Johnson, 2008, 2016). Práve jedným z jeho zakladateľov – Johnsonom sa v českom prostredí inšpiroval Pánek. V svojej publikácii definuje termín geoparticipácia ako pojem, ktorý „*popisuje využitie priestorových nástrojov v zapojení občanov do rozhodovacieho procesu, ktorý sa ich týka. Najčastejšie sa jedná o rozhodovanie o priestore, ktorý je verejný, ale môže sa tiež jednať o zdieľanie informácií či pocitov o okolí, v ktorom žijú*“ (Pánek et al., 2014)

V Českej republike sa prvý prípad využitia mentálnych máp v regionálnom rozvoji vyskytol v roku 1998. Občania Klášterce nad Ohří mali možnosť komentovať budúce zmeny územného plánu a teda rozvoja mesta (Kynčilová, 1998). Zaujímavým príkladom je tiež mapovanie pocitov detí, o ktoré sa v roku 2010 pokúsili v rámci

projektu „Vodňany žijou“ v juhočeských Vodňanech. Žiaci zo všetkých miestnych siedmich škôl zaznačili prostredníctvom farebných papierikov do veľkoformátových plánov mesta šesť rôznych pocitov, vzťahujúcich sa ku konkrétnymi miestam vo Vodňanoch. V súčasnosti je intenzívne využívanou platformou mapová aplikácia Pocitové mapy (Pánek, 2016). Ako Pánek ďalej objasňuje „*ide o online crowdsourcingový nástroj fungujúci od roku 2015, ktorý umožňuje užívateľom zhromažďovať priestorové dáta na mapovom podklade*“. Za dobu svojho fungovania už aplikáciu využilo mnoho českých miest, medzi nimi napríklad v roku 2017 aj Olomouc, ktorý zozbierané dáta využíva pri tvorbe strategického plánu mesta. Obce a mestá výsledky využívajú najčastejšie ako podporné podklady pre plánovanie investičných akcií, vytváranie koncepcií dopravy alebo ako informácie pre mestskú políciu (Pocitové mapy, 2015–2016).

Participatívne nástroje vrátane mentálnych máp využíva vo svojej činnosti aj „*model D21*“ (Demokracie 21) založený K. Janečkom, ktorý sa okrem iného zameriava na riešenie aktuálnych problémov v českých mestách. Týmto spôsobom bol napríklad v posledných rokoch realizovaný participatívny rozpočet v Chomútove, či urbanistický výskum v časti Praha 10 so zámerom úprav parku, ktoré budú prispôbené požiadavkám občanov (Demokracie 21, 2019).

Všetky uvedené praktické príklady majú spoločnú vlastnosť a tou je, že z obyvateľov miest, ktorí boli predmetom geografického výskumu sa stávajú tí, ktorí vytvárajú novú agendu a rozhodujú o budúcnosti vo svojej komunite (Pánek, 2016).

4 Metódy spracovania

Praktická časť diplomovej práce je postavená primárne na dátach a výsledkoch terénneho šetrenia, ktoré bolo realizované v dvoch fázach, prostredníctvom vytvoreného dotazníku. Prvá, hlavná fáza, prebehla v auguste a v septembri 2018, kedy bolo terénnym šetrením vyzbieraných 115 dotazníkov. Druhá fáza prebehla následne v januári 2019 a zabezpečila korektnosť výskumnej vzorky s ohľadom na štruktúru obyvateľstva Šternberka. V nasledujúcich podkapitolách predstavím charakter získaných dát a ich zberu, ale aj management dát založený na zvolených metódach deskriptívnej štatistiky a vybraných analýzach realizovaných prostredníctvom GIS.

4.1 Štruktúra dotazníku a priebeh zberu dát

Realizácia dotazníkového šetrenia prebehla v prvej fáze v uliciach Šternberka počas dňa (medzi 9.00 a 17.00) metódou náhodného výberu respondentov metódou *face to face*. Týmto spôsobom bolo oslovených 115 respondentov.

Druhá fáza, ktorá výskumnú vzorku obohatila o 18 respondentov, obsahovala už i niekoľko výnimiek (10 dotazníkov). V týchto prípadoch prebol výskum sprostredkované s pomocou iných osôb, ktorým bol princíp korektného vyplňania dopredu podrobne vysvetlený. Rozdielom je tiež, že v tejto fáze nebolo šetrenie realizované v uliciach mesta, ale v prostredí zamestnania respondenta, nakoľko šlo o dopredu dohodnuté stretnutia s cieľom zaistiť konkrétne skupiny zapadajúceho do celkovej štruktúry obyvateľstva mesta.

Výhodou osobného prístupu prevedeného v prvej fáze je možnosť zaistiť čo najsprávnejší kognitívny postup respondenta, najmä v procese porozumenia jednotlivým otázkam, ale i obecné väčšia návratnosť dotazníkov. V roli tazateľa bola položená otázka v niektorých prípadoch podľa potreby podrobnejšie objasňovaná a v prípade komunikatívnejšieho respondenta jeho odpovede i písomne zaznamenávané. Samotný dotazník v teréne vyplňali väčšinou samotní respondenti, čo bolo vzhľadom na komplexnejší charakter niektorých otázok prirodzenejšie. Našlo sa i niekoľko výnimiek, kedy ma oslovení dopredu požiadali o čítanie dotazníku a ich

odpovede som následne zapisovala. Samostatnosť však bola nutná v prípade vyplňania mentálnej mapy, počas ktorého respondenti pracovali ako s príslušnou mapou, tak aj so štyrmi rôznofarebnými fixkami, ktoré mali vždy k dispozícii. Celkový čas, potrebný na vyplnenie dotazníku i priloženej mapy, ktorý som zisťovala už v pilotnej verzii so zámerom odstrániť prípadne chyby, činil približne 15–20 minút na osobu.

Špecifickejšou skupinou respondentov je štvorica opýtaných, ktorých som oslovila zámerne v druhej fáze šetrenia, v snahe zahrnúť do výskumu viac mužov starších ako 30 rokov. Túto skupinu tvorili zástupcovia architektonickej firmy so sídlom v Šternberku. Vyplňanie dotazníkov, no najmä tvorba ich mentálnych máp sa výrazne odlišovala od mentálnych máp ostatných opýtaných. Títo respondenti, determinovaní svojím povoláním architekta, nahliadali na mestský priestor s odlišným prístupom, a tak i ich mentálne mapy obsahovali vo finále oveľa komplikovanejšie zákresy. Od toho sa odvíjala i časová náročnosť dotazovania, ktorá namiesto bežných 15–20 minút, zaberala takmer hodinu čistého času (45–55 minút v závislosti od respondenta). Tvorbu mentálnych máp architektov som opatřila príslušnými slovnými zápiskami, ktoré podrobne zachytili postup, s akým k zakresľovaniu pristupovali.

Pre zvýšenie dôveryhodnosti v očiach respondenta, som v rámci terénneho šetrenia využila menovku, na ktorej bolo uvedené „*Město Šternberk*“. Vďaka nej dotyční dokázali už pri prvom kontakte rozpoznať, že sa nejedná o žiadnu marketingovú akciu, ktorej sa mnoho ľudí dopredu vyhýba.

Výsledná podoba použitého dotazníku bola vytvorená po konzultácii a dohode s predstaviteľmi Mikroregiónu Šternbersko. Mikroregión sa v rámci prípravy nového strategického plánu mesta podieľal zároveň na celom výskume. Mnou navrhnuté otázky boli doplnené ďalšími, ktoré sú nevyhnutné pre tento strategický plán a boli iniciované zo strany mesta. Dotazník sa vo výsledku skladal z dvoch častí. Prvá pozostávala z otvorených i uzavretých otázok s možnosťami, ktoré sa vzťahovali k základným charakteristikám respondenta, ako sú pohlavie, vek, dosiahnuté vzdelanie či aktuálny sociálny status. Zaujímalo ma tiež, aký je vzťah respondenta k Šternberku, v zmysle toho, ako dlho už v meste žije a či sa do budúcnosti plánuje odsťahovať. Veková hranica detstva, ktoré figuruje v otázke č. 2 (pozri príloha č. 1), nebola v rámci šetrenia nijako konkrétnejšie definovaná. Vzhľadom na finálnu interpretáciu tejto otázky (ako

dôsledok limitujúcich štatistických údajov o populácii mesta), vzťahujúcu sa len ku kategórii rodák/novousadlík nebola veková konkretizácia respondenta potrebná.

Ďalšie otázky, preferované mestom, sa týkali napríklad názorov na dopravu, prostredie mesta, estetickosť, bezpečnosť, kultúrne vyžitie v Šternberku, ale aj pocitu hrdosti na mesto, či vlastnú iniciatívu pri dianí. Pre účely diplomovej práce boli najdôležitejšou súčasťou dotazníku mapy spolu s piatimi príslušnými otázkami. Každý dotazník obsahoval vytlačenú mapu Šternberka na formáte A3, ktorá zobrazovala širšie centrum mesta na podklade OpenStreetMap. Na tento podklad pripadala k príslušným miestam šesť obrázkov predstavujúcich isté významné prvky v meste, ktoré mali respondentovi pomôcť pri rýchlejšom zorientovaní sa, ale i pri uvedomení si vlastnej aktuálnej polohy. Na týchto obrázkoch bola zachytená železničná stanica, nemocnica, miestne Vincentinum², hrad, základná škola a penzión spojený s reštauráciou. Posledným pridaným doplnkom boli šípky, ležiace vedľa hlavných dopravných ťahoch, obsahujúce popis smeru obce, ku ktorej komunikácia vedie.

Pri realizácii mentálnej mapy sa vychádzalo z *revealed preferences*, teda preferencií bez predloženia možných alternatív (Drbohlav, 1991). Tie je možné prirovnať k otvoreným otázkam, ktoré sa obvykle používajú na zachytenie neočakávaných informácií (Hendl, Remr, 2017). Keďže cieľom výskumu je zistiť topofilné a topofóbne oblasti, niekedy označované aj ako extrémny (Siwek, 2011), očami obyvateľov, túto variantu otázok som kvôli ich nelimitujúcemu charakteru zvolila ako najvhodnejšiu. Respondenti výskumu pozostávali výhradne z obyvateľov mesta, vďaka čomu sa z veľkej časti odbúrало riziko neznalosti skúmaného prostredia. Respondent tak nezostal „odkázaný“ na predložené alternatívy a vďaka jeho vlastnej mentálnej mape dokázal zhodnotiť prostredie, v ktorom žije.

Ako bolo uvedené vyššie, ku každej mape sa vzťahovalo päť otázok (pozri príloha č. 2). U otázok jedna až štyri, bolo jedinou limitujúcou podmienkou množstvo povolených zakresľovaných prvkov, ktoré bolo päť. Táto hranica bola stanovená ako vhodná pre zachovanie čitateľnosti mapy po jej vyplnení a zároveň obsahujúca dostatočné množstvo informácií, ktoré je respondent ochotný zdieľať. Súčasťou otázok

---

² Poskytovateľ sociálnych služieb Šternberk, príspevková organizácia, ktorej úlohou je poskytovanie sociálnych služieb v súlade so zákonom č. 108/2006 Sb., o sociálnych službách. Cieľovú skupinu užívateľov tvoria osoby s mentálnou postihnutím, osoby s kombinovaným postihnutím a osoby s chronickým duševným ochorením (Vincentinum, 2019).

jedna a dva bola tiež podotázka. V rámci nej mal respondent jedným slovom pomenovať dôvod, ktorým by vyjadril čo v ňom zakreslené miesto evokuje a vedie ho k zaznačeniu do mapy. Rozšírená bola tiež otázka číslo štyri, kde som sa vzhľadom na jej objektivnosť zaujímala, o aký pridaný prvok sa má jednať, pričom výberom zo štyroch možností mohol respondent upresniť, z akého dôvodu by to bolo pre mesto prospešné. Otázka päť mala smerovať k vymedzeniu vnútornej hranice mesta. Ide však o ťažko zachytiteľný fenomén, ktorým sa zatiaľ nezaobrá veľa (behaviorálnych) geografov. Náročné nie je len jeho vymedzenie, ale tiež polozenie otázky tak aby obsahovala jasný pokyn, na základe ktorého by respondent bez ďalšej explanácie pochopil na čo sa ho výskumník pýta. Ako sa v priebehu šetrenia ukázalo, vo väčšine prípadov bolo potrebné podrobnejšie objasnenie tejto otázky. Celá štruktúra dotazníku je spolu s priloženou mapou súčasťou prílohy č. 1 a 2.

Z hľadiska charakteru zakresľovaných prvkov bol výsledný spôsob zvolený tak, aby respondenta čo najmenej obmedzoval. Znamená to, že vyznačovanie mohlo prebiehať v bodoch, líniách i polygónoch, pričom najčastejšie využívané boli práve polygóny a body. Líniové zakresľovanie využívali opýtaní len minimálne a intuitívne tvarovali svoje odpovede do menších či väčších polygónov.

4.2 Charakter výsledných dát a štruktúra respondentov

Získané dáta sú primárneho typu, zabezpečené dotazníkovým šetrením v Šternberku (podrobnejšie pozri vyššie). Výskumnú vzorku tvorí 133 obyvateľov Šternberka starších ako 15 rokov, čo pri súčasnom počte obyvateľov – 13 603 (MVČR, 2019), predstavuje 0,98 % populácie. Na získané dáta bola aplikovaná štatistická metóda χ^2 testu pre zaistenie korektnosti celej výskumnej vzorky voči celkovej populácii mesta vo veku 15 +. Táto metóda sa nazýva i test dobrej zhody, keďže jej úlohou je zistiť koľko dát by sa teoreticky malo nachádzať v jednotlivých vopred určených intervaloch, v prípade, že by výber skutočne pochádzal z testovaného rozloženia (Budíková, et al., 2010). Následne bolo prostredníctvom porovnania empirickej a teoretickej početnosti na hladine významnosti 0,05 konštatované, či uvedené dve skupiny početnosti sú alebo nie sú zo štatistického hľadiska

diferencované a to s pravdepodobnosťou 95 % a viac (Budíková, et al., 2010). Empirickú (resp. pozorovanú) početnosť predstavovala skúmaná vzorka dát a teoretickú zase reálna štruktúra obyvateľstva Šternberka.

Realizovaný χ^2 test prebehol postupne na štyroch vybraných charakteristikách: vzdelanostná a veková štruktúra obyvateľstva mesta, štruktúra podľa pohlavia a podľa rodáctva. Výsledky testu sú prezentované v tabuľkách 1–4. Test na hladine významnosti $\alpha = 0,05$, preukázal zachovaný súlad medzi obyvateľmi Šternberka a respondentmi z dotazníkového šetrenia v týchto štyroch kategóriách. Najväčší rozdiel medzi opýtanými a skutočným počtom obyvateľov (avšak nie štatisticky signifikantný) panoval v rámci charakteristiky vzdelanosti. Vysoký počet vysokoškolsky vzdelaných a nízky počet ľudí so stredoškolským vzdelaním bez maturity tak spôsobil, že sa hodnota χ^2 testu tesne približovala kritickej hodnote 0,05 (Tab. 1). Podobný prípad bol zaznamenaný aj u vekovej štruktúry. Výraznejší nepomer však stál len za jednou skupinou, konkrétne vo veku 15–19 rokov. Obyvateľov v tomto veku je vo výskume zastúpených takmer o 10 viac, než je ich teoretická početnosť (8,53), čím výsledná kritická hodnota dosiahla 0,0613 (Tab. 2). V rámci χ^2 testu bola štruktúra respondentov podľa rodáctva (Tab. 3) porovnávaná len za dve kategórie (žijúci v meste od narodenia, prisťahovaní) namiesto štyroch, ktoré boli uvedené i v dotazníku. Dôvodom je, že táto štruktúra bola v SLDB 2011 zisťovaná iba prostredníctvom informácie o osobách charakterizovaných ako „*narození v obci obvyklého bydliště*“. Na základe toho následne nebolo možné zistiť podrobnejšie informácie, než za dve základné skupiny.

Štruktúra respondentov podľa veku dosiahla hodnotu testovacieho kritéria 0,0713 (Tab. 4), pričom šetrenia sa zúčastnilo 79 žien a 54 mužov.

Vo všetkých štyroch prípadoch teda platí, že s ohľadom na štruktúry populácie, ktoré sú zaznamenané v Šternberku, je zabezpečená výskumná vzorka s pravdepodobnosťou 95 % a viac reprezentatívna a neobsahuje štatisticky významnú rozdielnosť.

Tab. 1 Štruktúra respondentov a obyvateľov Šternberka podľa dosiahnutého vzdelania v rámci χ^2 testovania na hladine významnosti $\alpha = 0,05$

		ZŠ a bez vzdelania	SŠ bez maturity	SŠ s maturitou	VŠ	SPOLU
Štruktúra respondentov (=empirická početnosť)	Absolútne hodnoty	27	35	48	23	133
	Relatívne hodnoty (%)	20,30	26,32	36,09	17,29	100,00
Mesto Šternberk k 26. 3. 2011	Absolútne hodnoty	2 428	3 942	3 702	1 270	11 342
	Relatívne hodnoty (%)	21,41	34,76	32,64	11,20	100,00
Teoretická početnosť respondentov podľa χ^2 testu		28,47	46,23	43,41	14,89	133,00
Výsledná hodnota kritéria		0,0526 → štruktúra respondentov je odpovedajúca				

Zdroj: ČSÚ (2011); terénne šetrenie; vlastné spracovanie

Tab. 2 Štruktúra respondentov a obyvateľov Šternberka podľa veku v rámci χ^2 testovania na hladine významnosti $\alpha = 0,05$

		15–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70 +	SPOLU
Štruktúra respondentov (= empirická početnosť)	Absolútne hodnoty	18	21	23	21	19	14	17	133
	Relatívne hodnoty (%)	13,53	15,79	17,29	15,79	14,29	10,53	12,78	100,00
Mesto Šternberk k 26. 3. 2011	Absolútne hodnoty	700	1 710	2 212	1 707	1 895	1 136	1 557	10 917
	Relatívne hodnoty (%)	6,41	15,66	20,26	15,64	17,36	10,41	14,26	100,00
Teoretická početnosť respondentov podľa χ^2 testu		8,53	20,83	26,95	20,80	23,09	13,84	18,97	133,00
Výsledná hodnota kritéria		0,0613 → štruktúra respondentov je odpovedajúca							

Zdroj: ČSÚ (2011); terénne šetrenie; vlastné spracovanie

Tab. 3 Štruktúra respondentov a obyvateľov Šternberka podľa rodáctva v rámci χ^2 testovania na hladine významnosti $\alpha = 0,05$

		Od narodenia	Priťahovaní v detstve	Priťahovaní v dospelosti > 5 rokov	Priťahovaní v dospelosti < 5 rokov	SPOLU
Štruktúra respondentov (= empirická početnosť)	Absolútne hodnoty	77	19	26	11	133
	Relatívne hodnoty (%)	57,89	14,29	19,55	8,27	100,00
Mesto Šternberk k 26. 3. 2011	Absolútne hodnoty	6 665	6 909			13 574
	Relatívne hodnoty (%)	49,10	50,90			100,00
Teoretická početnosť respondentov podľa χ^2 testu		67,70	65,30			133,00
Výsledná hodnota kritéria		0,1066 → štruktúra respondentov je odpovedajúca				

Zdroj: ČSÚ (2011); terénne šetrenie; vlastné spracovanie

Tab. 4 Štruktúra respondentov a obyvateľov Šternberka podľa pohlavia v rámci χ^2 testovania na hladine významnosti $\alpha = 0,05$

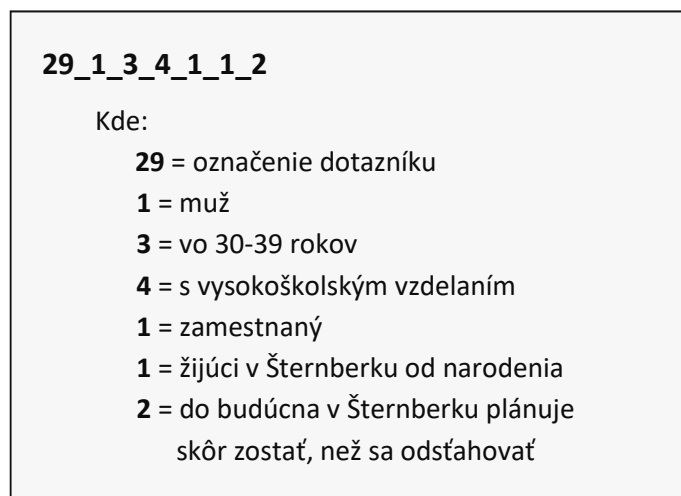
		Muži	Ženy	SPOLU
Štruktúra respondentov (= empirická početnosť)	Absolútne hodnoty	54	79	133
	Relatívne hodnoty (%)	40,60	59,40	100,00
Mesto Šternberk k 1. 1. 2019	Absolútne hodnoty	6 586	7 017	13 603
	Relatívne hodnoty (%)	48,42	51,58	100,00
Teoretická početnosť respondentov podľa χ^2 testu		64,39	68,61	133,00
Výsledná hodnota kritéria		0,0713 → štruktúra respondentov je odpovedajúca		

Zdroj: MVČR (2019); terénne šetrenie; vlastné spracovanie

V rámci základných charakteristík bolo tiež zisťované, v ktorej miestnej časti Šternberka respondent žije. Táto otázka bola s ohľadom na zachovanie anonymnosti dobrovoľná a nevyjadrili sa k nej všetci respondenti.

4.3 Management dát

Po realizácii dotazníkového šetrenia v teréne bolo potrebné všetky nazbierané dáta previesť do digitálnej podoby. Aj s ohľadom na priloženú mapu, sa ako najviac vyhovujúci spôsob javilo zakódovanie odpovedí respondentov. Vďaka tomu získala každá zaznamenaná odpoveď číslo a každý zodpovedaný dotazník bol prevedený do jedného číselného kódu, z ktorého sa jednoducho dajú odvodiť charakteristiky respondenta, ako je to uvedené na príklade na Obr. 6.

Obr. 6 Interpretácia zakódovaného názvu jedného z vyplnených dotazníkov
(Zdroj: terénne šetrenie, vlastné spracovanie)

Otvorené otázky, obsahujúce odpovede v slovách či vetách boli doslovne prepísané a pre účely tvorby sémantických máp neskôr zoskupované na základe hlavného významu.

Digitalizáciu vyžadovali i priložené mapy s rovnakým počtom ako dotazníkov (133). V tomto prípade však prebehlo najprv skenovanie každej mapy s dostatočne vysokým nastavením DPI, čím vzniklo 133 PNG obrázkov, ktoré boli postupne nahrávané do prostredia ArcMap. Vzhľadom na nedefinovaný georeferenčný systém bolo potrebné, aby skenované mapy rastrového podkladu prešli procesom rektifikácie, ktorý je v prostredí ArcMapu zaistený georeferencovaním (Geletič, et al., 2013). Pri každom georeferencovaní som využívala štyri pomocné značky, ktoré boli už dopredu vytlačené na jednotlivých mapách (Príloha č. 2), a na ktoré som umiestnila vláčkové

georeferenčné body. Tým získala každá skenovaná mapa v PNG svoj georeferenčný systém so zadefinovanými súradnicami. Po tomto kroku nasledovalo s pomocou editačných nástrojov vyklikávanie respondentmi zakreslených prvkov do nových shapefilov, ktoré zastupovali pomocou zakódovaného názvu ale i samotného obsahu vždy jeden konkrétny dotazník. Každý prvok bol v atribútovej tabuľke prezentovaný jedným riadkom, ktorý obsahoval informáciu o otázke, ku ktorej sa polygón vzťahuje ale i textové odôvodnenie jeho umiestnenia v mape. Pre všetky prvky som sa rozhodla použiť polygónový tvar, nakoľko tento grafický typ značne prevažoval a i v prípade línie sa dalo jednoducho „obklikáť“ jej hranice a zaviesť ju do shapefilu ako polygón.

Týmto spôsobom vznikol súbor 133 shapefilov, ktorý som v ďalších krokoch podrobila niekoľkým geoprocessingovým analýzám. Ako prvá slúžila funkcia *Merge*. Pomocou nej boli všetky vstupné vrstvy a ich prvky agregované do jednej spoločnej vektorovej vrstvy, v rámci ktorej sa jednotlivé polygóny prekrývali. Na túto vrstvu som aplikovala funkciu *Union* čím bol nájdený spoločný prienik v závislosti na polohe polygónov a výsledná vrstva bola už rozrezaná na základe prekrytí z predchádzajúcej *union* vrstvy. Po prebehnutí funkcie bolo dôležité vypočítať do nového stĺpca plochy týchto rozrezaných častí a vytvoriť pomocný stĺpec s hodnotami 1. Funkcia *Dissolve* dokázala na základe úplne totožnej hodnoty atribútu (v tomto prípade ním bola plocha dvoch a viacerých polygónov) spočítať jednotlivé prekrytia a do pomocného stĺpca zaniest ich výsledné sumy. Vznikla tak úplne nová finálna vrstva, ktorá už neobsahuje prekrývajúce sa polygóny, ale kompaktnú sieť polygónov, z nich každý nesie informáciu o celkovej spočítanej hodnote prekrytí z vrstvy *union*.

4.3.1 Ďalšia analýza v prostredí ArcMap

Zobrazovanie výsledkov šetrenia prostredníctvom geoprocessingových nástrojov je len predstupňom ďalších funkcií použitých v praktickej časti tejto práce. Pre nadväzujúcu analýzu bolo potrebné získať v skúmanom území porovnateľné jednotky, na ktorých sa dá aplikovať metodicky korektná komparácia a vyhodnocovanie pomocou rôznych štatistických postupov. Najvhodnejšou metódou je tvorba hexagónovej siete, vďaka ktorej sa územie rozdelí na rovnomerne veľké jednotky.

Prostredníctvom príslušnej extenzie bolo skúmané územie Šternberka rozdelené na 5 778 rovnako veľkých hexagónov, pričom zvolená plocha jedného hexagónu odpovedala ploche štvorca o strane 60 m a pokrývala tak 3 600 m². Táto veľkosť bola zvolená tak, aby bolo pokrytie dosť podrobné na zachovanie lokálnych špecifik, ale zároveň nie príliš podrobné pre realizáciu ďalších analýz, ktorých výsledky by vysoký počet hexagónov skresľoval. Vlastnosti hexagónu ako geometrického tvaru sú obecné považované za najvhodnejšie, keďže umožňujú najvernejšie napodobniť vlastnosti kruhu, ktorý má od svojho stredu rovnakú vzdialenosť k hociktorému bodu na obvode. Pre zaistenie prenosu informácie o počte prekrytí v každom vytvorenom hexagóne bolo nutné podrobiť vektorovú vrstvu vytvorenú pomocou nástroju *dissolve* geoprocesingovému nástroju „*Intersect*“. Jeho úlohou je na základe výpočtu geometrického prieniku vstupných prvkov zapísať do výstupu počet polygónov, nachádzajúcich sa v danej jednotke, ktorou boli v tomto prípade jednotlivé hexagóny. Následne stačilo prepojiť prostredníctvom priestorového vzťahu zvolené atribúty funkciou *Spatial Join*. Jej výstupom už bola vrstva, nesúca konkrétne informácie o počte zákresov v každom hexagóne zvlášť.

Pomocou následných úprav cez nastavenia parametrov v záložke *Symbology* boli vytvorené príslušné mapy odrážajúce koncentráciu zákresov podľa otázok či základných charakteristík respondentov. Zvolené intervaly vychádzajú z výpočtu kvartálov a sú odstupňovaných farebnou škálou použitou i v priebehu šetrenia.

4.3.2 Základné postupy deskriptívnej štatistiky

Pri interpretácií výsledkov šetrenia boli využité vybrané postupy deskriptívnej štatistiky. Tá zahŕňa charakteristiky číselné a grafické, pričom možnosti ich využívania sa líšia v závislosti od typov skúmaných znakov. Rozlišujeme dva základné typy a to kvalitatívne znaky (zahŕňajú nominálne a ordinálne znaky) a znaky kvantitatívne (zahŕňajú intervalové a pomerové znaky), pričom dáta vychádzajúce z terénneho šetrenia sú nominálneho a ordinálneho typu (Budíková, et al., 2010). Z číselných charakteristík bol v kapitole týkajúcej sa charakteristiky skúmaného územia využitý

bázický index, ktorý prostredníctvom rovnakého základu charakterizuje vývoj časových rád sledovaného javu (napr. vývoj počtu obyvateľstva).

Grafické analýzy sú v práci zastúpené použitím krabicového grafu zvislého typu, ktorý umožňuje posúdiť rozloženie dát podľa veľkosti pomocou vypočítaných kvantilových charakteristík. Dokáže tak poukázať na prípadnú asymetriu ale aj odľahlé hodnoty. V rámci jedného grafu je zobrazovaný viac ako len jeden diagram, vďaka čomu je tiež možné zhodnotiť existujúcu variabilitu medzi sledovanými jednotkami (Budíková, et al., 2010).

Pre účely zostrojenia krabicových grafov v práci bolo zvolené rozdelenie na kvartálové intervaly, teda na štyri rovnako veľké časti, z ktorých každá obsahuje 25 % jednotiek (v tomto prípade 25 % hexagónov). Dáta, vychádzajúce z atribútovej tabuľky, boli exportované do Excelu, v ktorom prebiehal výpočet a tvorba grafov. V tomto bode prebehlo zároveň dôležité rozhodnutie, od ktorého sa odvíjali všetky ďalšie výsledky a súviselo s hodnotami, ktoré hexagóny niesli. Z pomedzi 5 778 jednotiek bolo približne 40 % bez zakreslenia, teda s hodnotou 0. V prípade že by boli do výpočtu zahrnuté i hexagóny s touto hodnotou, výsledné grafy a na ne nadväzujúce mapové výstupy, by zobrazili aj nulové hexagóny, čo však nie je účelom práce. Cieľom je naopak poukázať na tie oblasti, ktoré respondenti zakresľovali a to ako v grafe, tak aj v príslušnej mape. Z tohto dôvodu boli do výpočtu kvartálov zahrnuté iba hexagóny s hodnotou jedna a viac. Ako sa ukázalo neskôr, tento krok značne pomohol vyselektovať podstatné informácie, ktoré priniesli zaujímavé poznatky. Zároveň sa ale prejavilo druhé skreslenie, z ktorého vyplynulo, že podobne ako zostalo veľa hexagónov bez vyznačenia, ďalšia podstatná časť z nich bola zakreslená iba jedenkrát. Jednalo sa najmä o zákresy, ktoré zahrnuli veľkú plochu a s ňou aj veľa hexagónov (bližšie vysvetlené v podkapitole 6.1.1). V každom krabicovom grafe tak dosahovali vypočítané hodnoty prvého a druhého kvartálu rovnakú hodnotu – 1 ($Q_1 = Q_2 = 1$). Stanovené kvartálové intervaly sa stali i podkladom pre nastavenie šírky intervalov v mapách, ktorými je prezentovaná priestorová koncentrácia a variabilita zobrazovaných javov.

5 Charakteristika skúmaného územia

Objektom výskumu a celej diplomovej práce je mesto Šternberk, ktoré je stručne predstavené v tejto kapitole. Jej obsahom je najprv poloha mesta v administratívnom členení ČR, ale i fyzickogeografické podmienky, ktoré determinujú okolité prostredie mesta. Ďalej sú zohľadnené najvýznamnejšie socioekonomické zmeny, ktorými mesto prešlo od svojho vzniku a to nie len za územie Šternberka ale vo vybraných prípadoch aj v kontexte celého správneho obvodu obce s rozšírenou pôsobnosťou či okresu Olomouc. Posledná časť popisuje štruktúru Šternberka z hľadiska urbanizmu a priestorového usporiadania najvýznamnejších prvkov a oblastí.

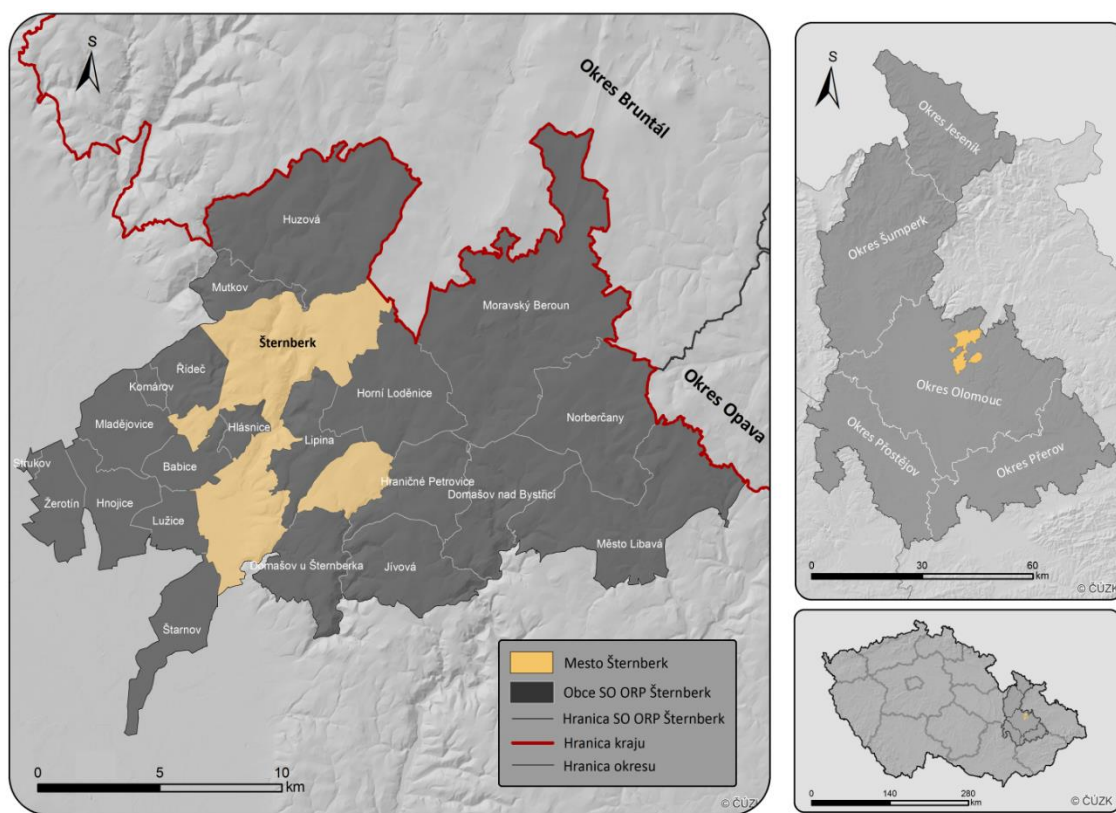
5.1 Poloha mesta

Moravské mesto Šternberk sa nachádza necelých 20 km severne od Olomouca a približne 40 km juhovýchodne od Šumperka. Veľkostne ide o menšie mesto, pričom k 1.1.2019 tu žilo 13 603 obyvateľov (MVČR, 2019). Administratívne Šternberk patrí do rovnomenného správneho obvodu obce s rozšírenou pôsobnosťou (SO ORP Šternberk), ktorej je prirodzeným centrom. Ďalej spadá do olomouckého kraja a olomouckého okresu (mapa na Obr. 7). Z hľadiska členenia NUTS 2 sa radí do regiónu súdržnosti Stredná Morava.

Kataster mesta sa skladá zo štyroch miestnych častí a to Dalov, Krakořice, Těšíkov a Chabičov (Obr. 8), vďaka čomu nadobúda netradičný tvar. Pozornosť púta hlavne časť Těšíkov, ktorá vytvára exklávu, keďže je po celom obvode ohraničená katastrom obce Stachov. Celková rozloha katastru je 48,79 km² (ČSÚ, 2017). Šternberk je centrom SO ORP Šternberk, ktorý v súčasnosti tvorí 22 obcí a v nich žijúcich 24 199 obyvateľov. Status mesta v správnom obvode má len mesto Šternberk ale netreba opomínať ani dôležitosť Moravského Berounu, ktorý je obcou III. stupňa, teda obcou s povereným obecným úradom.

Dopravné napojenie pozostáva jednak zo železničnej trati, ktorá prechádza mestom a vytvára významné železničné prepojenie miest Olomouc – Šumperk – Jeseník, ale tiež z cestných komunikácií. Z nich je najfrekventovanejšia komunikácia

prvej triedy I46, ktorá spája tri kraje a v Šternberku vedie priamo cez mesto, čo je tiež dôvod prípravy cestného obchvatu, ktorý by odľahčil dopravnú situáciu v tomto úseku.

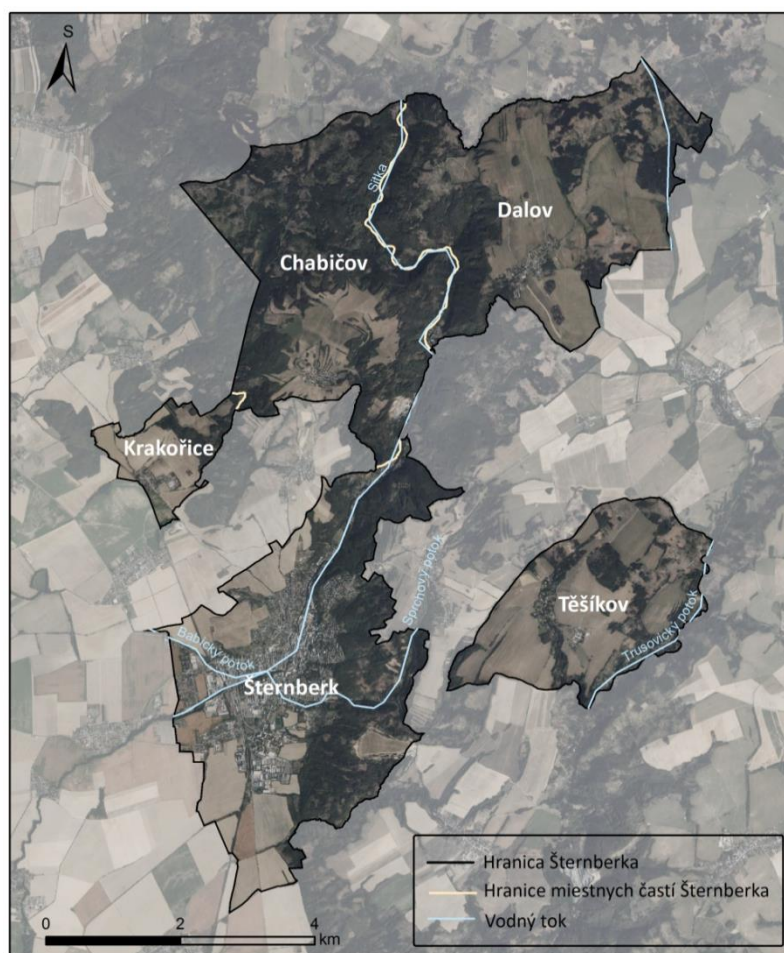
Obr. 7 Lokalizačná mapa mesta Šternberk

(Zdroj: ArcČR 500, spracované v programe ArcMap. 10.4.1)

Pre Šternberk je z hľadiska fungovania jeho správy dôležitou súčasťou i členstvo v dobrovoľných združeniach. Priamo v meste sídlia a fungujú dve združenia a to Mikroregión Šternbersko a Miestna akčná skupina (MAS) Šternbersko. Mikroregión v území funguje od roku 2015 (hoci ako voľné združenie obcí pôsobí od roku 1998) a v súčasnosti ho tvorí 26 členských obcí. Jeho hlavným cieľom je iniciovať spoluprácu obcí na miestnej úrovni, nachádzať spoločné riešenia problémov, ale aj spracovávať projekty a pripravovať sa na účasť na regionálnych projektoch vedúcich k revitalizácii vidieckeho priestoru regiónu (Mikroregion Šternbersko, 2017). MAS Šternbersko bola sformovaná v roku 2016 a zahŕňa 22 obcí, podobný počet podnikateľov, poľnohospodárov a neziskových organizácií. Zároveň bola MAS 15. mája 2017 na Valnej hromade v Jeseníku zaradená do česko-poľského Euroregiónu Praděd, čím sa jeho

členom stalo zároveň aj mesto Šternberk (Usnesení ze zasedání Valné hromady Euroregionu Praděd, 2017).

Z fyzickogeografických pomerov mesta je dôležitá poloha na dvoch geomorfologických celkoch zároveň. Ide o úpätie Nízkeho Jeseníku a úrodný Hornomoravský úval. Vďaka tomu tu nájdeme ako poľnohospodársky využívané plochy, tak aj stúpajúce lesné svahy. Stred mesta leží vo výške 268 m n. m. a najvyšším bodom je neďaleko ležiaca Vysoká Roudná (660 m n. m.), pričom celková plocha Šternberka je až z 49 % tvorená lesným porastom (ČSÚ, 2017).

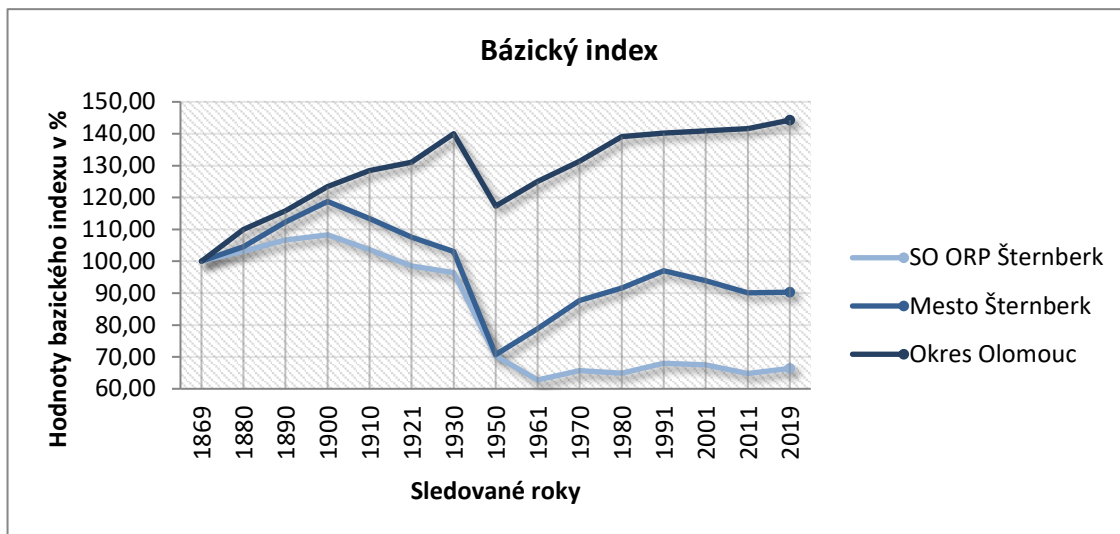
Obr. 8 Vymedzenie Šternberka so všetkými miestnymi časťami
(Zdroj: ArcČR 500, spracované v programe ArcMap. 10.4.1)

Povrch katastrálneho územia je teda značne členitý a predstavuje svažité územie s časťami, ktoré sa rozvíjajú do údolia vytvoreného erózne denudačnou činnosťou (najmä pozdĺž vodných tokov). Centrom územia preteká rieka Sitka, Babický potok a Sprchový potok, pripájajúci sa neskôr k Sitke ako jej ľavostranný prítok (pozri Obr. 8) (Bodnárová, 2008).

5.2 Socioekonomický vývoj mesta v kontexte SO ORP Šternberk

Prvá písomná zmienka z roku 1269 sa vzťahuje k miestnemu hradu, ktorý bol založený Zdislavom z Chlumca. Prvá zmienka o samotnom meste Šternberk, ktoré následne vzniklo v podhradí, je datovaná z roku 1296. Názov mesta pochádza z nemeckého *Stern* = hviezda a *Berg* = hora a jeho korene nájdeme v šľachtickom rode zakladateľov hradu – Šternberkov. Previazanosť s nemeckým obyvateľstvom však sprevádzala mesto až do súčasných dejín. V roku 1605 bol pomer medzi príslušníkmi českej a nemeckej národnosti vyrovnaný, no situácia sa výrazne zmenila po vojne na Bielej hore a zavedení nemeckej úradnej agendy (Bodnárová, 2008). Uvádza sa, že v roku 1818 tvorili českí obyvatelia už iba 4 % z celkového počtu obyvateľov Šternberka. Hromadný odsun nemeckého obyvateľstva nastáva po druhej svetovej vojne, pričom tu ešte k 10. 7. 1945 žilo 1 800 Čechov a 11 000 Nemcov. Transfer prebehol prevažne v roku 1946 až kým v meste nezostalo posledných približne 270 nemeckých občanov zo zmiešaných rodín. Následné osídľovanie pozostávalo hlavne z novousadlíkov z vnútrozemia krajiny ale vrátili sa tu tiež niektorí starousadlíci a reemigranti z Rakúska. Povojnový Šternberk sa tak relatívne rýchlo zmenil na české mesto (Bodnárová, 2008).

Demografický vývoj počtu obyvateľstva mesta prešiel výraznými zmenami, čo je zjavné i z bázičného indexu na Obr. 9. Graf vyjadruje kvantitatívne zmeny obyvateľstva po roku 1869, pričom tento rok prezentuje základ, ku ktorému sú vzťahované všetky nasledujúce zmeny. Najvýraznejší prepád bol zaznamenaný medzi rokmi 1930–1950, čo je obdobie, počas ktorého dochádzalo k odsunu nemeckého obyvateľstva. Tento pokles sa prejavil na všetkých troch úrovniach uvedených administratívnych jednotiek, ale najvýraznejší úbytok (37 percentného bodu) oproti roku 1869 zaznamenáva mesto Šternberk. Po roku 1950 nadobúda index progresívne hodnoty až do roku 1991, kedy nastáva opäť mierna regresia. Po roku 2001 sa počet obyvateľov znížil až začal stagnovať, čo je čiastočne dôsledok suburbanizácie, ktorá sa v menšej miere prejavuje i tu a spôsobuje sťahovanie najmä mladých rodín do okolitých obcí ako sú Štarnov či Hlušovice.

Obr. 9 Bázický index vyjadrujúci vývoj počtu obyvateľov od roku 1869 do roku 2019
(Zdroj: ČSÚ (2015), MVČR (2019), vlastné spracovanie)

Pre obyvateľstvo Šternberka je charakteristické starnutie populácie, ktoré však postihuje i väčšinu obcí Českej republiky. V súčasnosti nadobúda index starnutia hodnotu 133, čo je štvrtá najvyššia hodnota z pomedzi všetkých obcí ORP. Zvyšuje sa tiež priemerný vek obyvateľov mesta. V roku 2007 bol priemerný vek 40,7 zatiaľ čo v roku 2017 už 42,8 (ČSÚ, 2018).

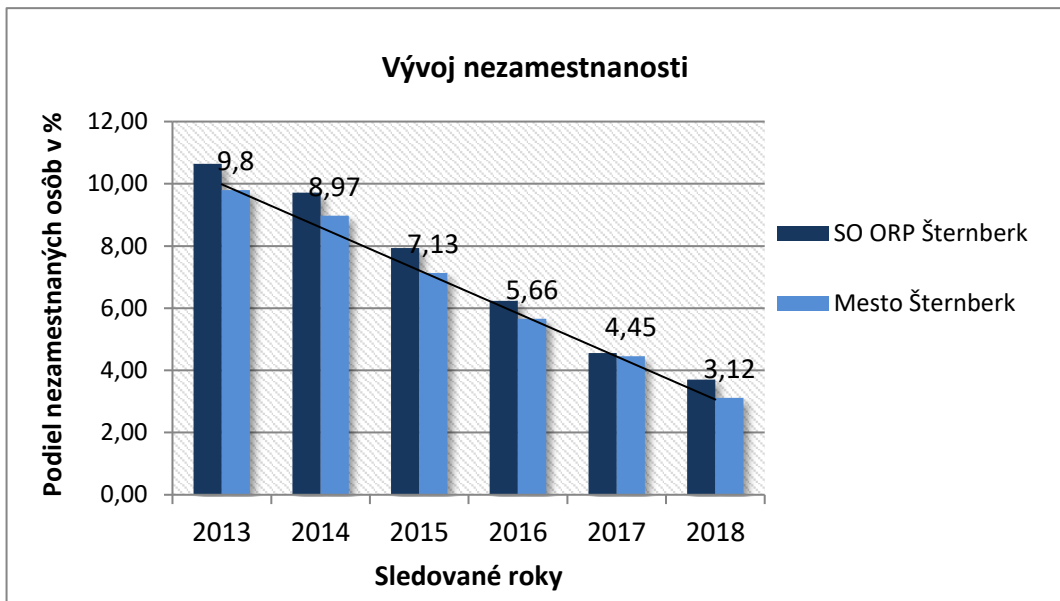
Skúmané územie je výrazne determinované i ekonomickou situáciou. Tú môžeme charakterizovať napríklad vývojom nezamestnanosti. Podiel nezamestnaných osôb od roku 2013, ktorý je graficky znázornený na Obr. 10, pričom číselné popisy hodnôt sa vzťahujú k mestu. Stav v oblasti nezamestnanosti jednoznačne vyjadruje zlepšujúcu sa situáciu a to ako na úrovni Šternberka, tak i celého SO ORP. Do budúcnosti sa pravdepodobne dá očakávať istý nárast hodnoty, pretože k 1. 1. 2019 už bol podiel nezamestnaných osôb v Šternberku 3,14 %. To predstavuje o 0,02 percentného bodu vyššiu hodnotu oproti údaju za rok 2018. Pozícia Šternberku v regióne je dôležitá i z pohľadu zamestnanosti, nakoľko ide o obec, v ktorej sa nachádzajú najväčší zamestnávatelia celého správneho obvodu (Ničová, 2015; Situační analýza města Šternberk, 2013).

Ide najmä o nasledujúce subjekty:

- Psychiatrická liečebňa
- EXCALIBUR ARMY
- Nemocnice Šternberk
- Invensys Appliance
- Třídič, s. r. o.
- Vincentinum
- Vodohospodářská společnost SITKA, s.r.o

Niektoré z uvedených firiem sídli v dvoch priemyslových zónach na juhu mesta, ktoré sú lokalizované neďaleko od seba v tesnej blízkosti hlavného dopravného ťahu I46, ktorý im poskytuje strategické dopravné napojenie. Priemyslová zóna *Šternberk-Lhota (jih)* prilieha k mestskej časti Lhota a zaberá 40,9 ha, no reálne je využívaných iba 19 % plochy areálu. Lepšie je na tom druhá Podnikateľská zóna v areáli bývalých (dnes už revitalizovaných) Nálepkových kasární, ktorej vlastníkom je samotné mesto Šternberk. Z celkových 14 ha sa využíva takmer celá plocha a sídli tu napríklad známa spoločnosť EXCALIBUR ARMY (RIS, 2016). O pozitívnom dopade svedčí aj ocenenie v rámci súťaže Brownfield roku, v ktorej sa táto priemyslová zóna v roku 2013 umiestnila na prvom mieste (Město Šternberk, 2014).

Nezamestnanosť je v Šternberku často spájaná aj s výskytom sociálne vylúčených lokalít. Na základe projektu *Analýza sociálne vylúčených lokalít v ČR*, realizovaného v roku 2015 spoločnosťou GAC s. r. o., je počet týchto lokalít v Šternberku päť, pričom sa má v súčte jednať o 200–400 obyvateľov (Analýza sociálne vylúčených lokalít v ČR, 2015). Ide o lokality, ktoré sa nachádzajú na uliciach Olomoucká, Oblouková, Bezručova, Dvorská a Uničovská a sú zároveň charakteristické nízkou kvalitou bývania. Tieto sociálne vylúčené lokality sú zastúpené ľuďmi bez domova, rómskymi obyvateľmi, a ďalšími sociálne slabšími obyvateľmi, ktorých prítomnosť môže ovplyvňovať percepciu priestoru majoritnou populáciou.

Obr. 10 Vývoj podielu nezamestnaných osôb v Šternberku a v SO ORP Šternberk od roku 2013 v %
(Zdroj: ČSÚ, vlastné spracovanie)

Situácia v minulosti niekoľkokrát vy eskalovala i do vyostrených konfliktov medzi obyvateľmi, v dôsledku čoho sa v roku 2013 rozvinula kooperácia medzi mestom a *Agenturou pro sociální začleňování*. Spolupráca okrem iného zahŕňa tvorbu nových pracovných miest s podporou nástrojov aktívnej politiky zamestnanosti a štrukturálnych fondov (Mochťák, Agentura pro sociální začleňování, 2019).

5.3 Urbanistická štruktúra mesta

Mentálne mapy každého človeka vychádzajú z veľkej časti z fyzických vlastností priestoru, z jeho organizácie a z významných prvkov mesta. Výnimkou nie je ani prostredie Šternberka, kde sa v rámci výskumu mnoho postojov vzťahovalo práve k jednotlivým budovám a menším či väčším zastavaným plochám, z ktorých sa mesto de facto skladá.

Hlavnou dominantou mesta je štátny hrad Šternberk z 13. storočia, ktorý je národnou kultúrnou pamiatkou. Neďaleko od neho sa nachádza dvojvežový barokový chrám Zvestovania Panny Márie (z roku 1371) prepojený s rozsiahlym augustínskym kláštorom, zrušeným v roku 1783. Tento komplex prechádza celkovou

rekonštrukciou, ktorá bola nevyhnutná pre jeho zachovanie po zničení husitskými vojnami a tridsaťročnou vojnou (Bodnárová, 2008). Zaujímavá je tiež poloha hradu, kostola a kláštora, ktoré sa nachádzajú v tesnej blízkosti Horného námestia. Na ňom okrem iného nájdeme mariánsky barokový stĺp (Obr. 11).

Šternberk je už viac než sto rokov spojený so závodmi automobilov Ecce Homo, ktoré prebiehajú na rovnomennom kopci a odohrávajú sa už od roku 1905. Verejnou najčastejšie používanou formou Šternberka, ako mesta hodín, má tradíciu v bývalom podniku Chronotechny, na ktorú mesto naviazalo prostredníctvom Expozície času v miestnom múzeu. Funguje od roku 2011 a sídli v jednej z najstarších budov celého mesta, označovanej ako dom č. 19 (Expozície času, 2011).

Obr. 11 Pohľad na Horné námestie s chrámom Zvestovania Panny Márie a mariánskym morovým stĺpom

(Zdroj: Lucia Brisudová, 2018)

Verejná zeleň je zastúpená predovšetkým Tyršovými sadmi (Obr. 12), pomenovanými po Miroslavovi Tyršovi. Jedná sa o najväčšiu zelenú plochu v Šternberku, nachádzajúcu sa na mieste bývalého cintorínu, ktorá vznikla v prvej

polovici 20. storočia. Pre obyvateľov sa jedná o dôležitú odpočinkovú zónu, ktorej význam sa v mnohých smeroch skloňoval i počas výskumného šetrenia. Okrem toho sa na ulici Olomoucká nachádza malý parčík a zeleň nájdeme i v areáli spomínanej psychiatrickej liečebne a nemocnice.

Na severovýchodnom okraji Šternberka sa rozkladajú rozsiahle rezidenčné štvrte v podobe rodinnej vilovej zástavby s malebným výhľadom na celé mesto. Na opačnej strane, neďaleko vlakovkej stanice (ktorá je tiež významnou súčasťou mesta) vyrástli v 60. rokoch panelové sídliská, ktoré boli pôvodne určené pre zamestnancov Chronotechny a umelecko-priemyslových závodov (Město Šternberk, 2016). Neďaleko nich leží niekoľko supermarketov ako Albert, Tesco a najnovší Kaufland, pričom počet týchto nákupných reťazcov v posledných rokoch výrazne rastie.

Obr. 12 Areál parku Tyršove sady s fontánou
(Zdroj: Lucia Brisudová, 2018)

Z ďalších dôležitých budov treba spomenúť Psychiatrickú liečebňu, ktorá je svojou veľkosťou neprehliadnuteľná a nachádza sa pri hlavnom ťahu v smere od Olomouca. Pamiatkovo chránená je budova Sociálneho ústavu Vincentinum, ktorá leží v stúpajúcom svahu v juhovýchodnej časti mesta a v minulosti bola vyžívaná aj ako vojenský lazaret či gymnázium (Vincentinum, 2019).

Okrem intravilánu je pre miestnych veľmi obľúbený východný lesnatý okraj Šternberka. Vďaka kombinácii stúpajúcej nadmorskej výšky a prostredia prírody je táto časť celoročne využívaná pre turistiku a zimné i letné športy. Nachádza sa tu tiež zastrešený vyhliadkový altán zvaný *Zelená budka*. Stojí už od roku 1913 a návštevníkom poskytuje miesto pre odpočinok ale aj príjemný výhľad na mesto (Rozehnal, 2014).

6 Analýzy a výsledky dotazníkového šetrenia

Kapitola obsahuje analýzy, vychádzajúce z dát dotazníkového šetrenia v Šternberku. Výsledky budú zahŕňať základnú dichotómiu topofilných a topofóbnych miest, a následne vymedzenie tzv. topovakantných miest. Každá podkapitola obsahuje i príslušnú komparáciu na základe vybraných charakteristík respondentov. Z nich budú, s ohľadom na stanovený rozsah práce, porovnávaní muži a ženy.

Súčasťou kapitoly sú tiež sémantické mapy mesta, vychádzajúce zo slovných komentárov respondentov. V rámci interpretácie nadobudnutých výsledkov sa pokúsim i o diskusiu a vyvodenie obecné platných záverov, vzťahujúcich sa k skúmanému územiu.

6.1 Vymedzenie topofilných miest v Šternberku

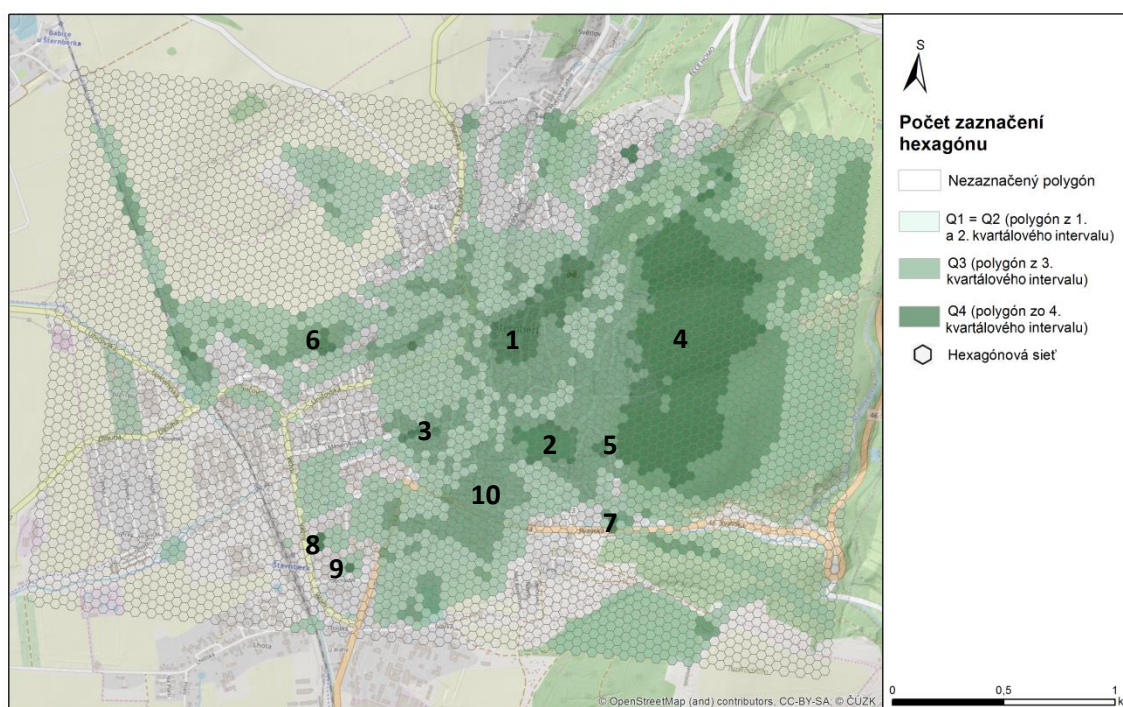
Topofilné miesta, vnímané ľuďmi pozitívne, s kladným pocitom, či dojmom, boli prvou vymedzovanou oblasťou a vzťahovali sa hneď k prvej úlohe. Z pomedzi všetkých položených otázok predstavovali práve topofilné lokality asi najjednoduchšie zadanie, pri ktorom respondenti nepotrebovali na premýšľanie toľko času, ako pri iných otázkach. Topofilne percipované miesta a ich intenzitu zakresľovania (od 1 do 36) znázorňuje mapa na Obr. 13. Farebné odstupňovanie hexagónov vychádza zo štyroch kvartálov, na základe ktorých je ich zaznamenávaná časť prezentovaná. Hexagóny, ktoré neboli vyznačené ani raz, nie sú definované žiadnou farbou, ale obsahujú iba obrys svojho tvaru.

Najčastejšie uvádzané a teda i najobľúbenejšie miesta Šternberka, je možné rozdeliť do dvoch skupín. V prvej z nich sa vyskytujú hexagóny, pokrývajúce historické centrum (1), ktoré zahŕňa hrad, kostol Zvestovania Panny Márie a námestia (Príloha č. 3) spolu s príľahlými ulicami.

Respondenti zároveň inklinujú k prírode a zeleným prvkom, ktoré tvoria druhú skupinu topofilii. Tie sú obľúbené ako v zastavanej časti mesta, kde ich zastupuje predovšetkým park (2) a zelené plochy v blízkosti rieky (3), tak i v jeho odľahlejších východných a severovýchodných zalesnených oblastiach (4). Nachádza sa v nich hneď

niekoľko turisticky vyhľadávaných lokalít, ako je *Zelená budka* (pozri podkapitola 5.3), alebo náučné cesty *Prabába* a *Zelená stezka*. Obidve cesty sú určené pre cyklistickú, ale aj pešiu turistiku a ich začiatok sa nachádza v lokalite Na Kiosku (5) (Město Šternberk, 2012).

Vôbec najpozitívnejšie je vnímaný priestor mestského parku Tyršovy sady (2), v rámci ktorého bol jeden hexagón zhodne označený až 36 respondentmi. Vysokú intenzitu zakresľovania má však park ako celok a je zjavné, že pre obyvateľov sa jedná o často a s obľubou navštevovanú časť mesta.

Obr. 13 Respondentmi percipovaná topofília a intenzita jej percepcie podľa kvartálového rozdelenia

Zdroj: dotazníkové šetrenie, 2018; vlastné spracovanie v programe ArcMap 10.4.)

Keďže otázka sa zároveň vzťahovala k uvedeniu slova, ktorým by respondent pomenoval dôvod, prečo má dané miesto rád, budú v tejto súvislosti analyzované i subjektívne príčiny, uvádzané k vymedzeným lokalitám v tabuľke 5. Na základe sociálne konštruovaných významov vyjadrených slovnými komentármi, je možné lepšie pochopiť pozitívne vlastnosti týchto miest. V prípade zakresľovania parku (2) niesli jednoduché vyjadrenia typu „*klid/ park/ zeleň/ příroda/ sady/ odpočinek/ fontána*“, no prostým dôvodom bolo aj „*můžu si zde sednout na zem*“. Všetky tieto komentáre

smerujú k jednoznačnej kontinuite príjemných miest s odpočinkom, odreagovaním sa od mestského ruchu a časom tráveným v prírode.

Bohatšia zeleň v tesnej blízkosti skupiny panelových jednotiek, zapríčinila kladné hodnotenie ulice Masarykova, ktorá vedie centrom mesta (3). Týmto miestom zároveň preteká rieka Sitka, čo ešte viac evokuje prírodné zátiešie, a ani frekventovaná komunikácia nebráni vytvoreniu dobrého dojmu. Prevažujúce významy spájajú prírodné prvky („príroda“/ „alej“) so stretávaním obyvateľstva v týchto miestach („setkávania s priateľmi“/ „lavičky“).

Iným, tiež však výrazne pozitívne percipovaným miestom, je kaplnka (6), ktorá leží v mierne odľahlejšej časti. Podľa komentárov respondentov („výhľad na mesto“/ „klid“/ „procházky“) spočíva jej pozitívna percepcia najmä vo výhlade na celé mesto, vďaka ktorému sa stala obľúbeným cieľom, či zastávkou pri prechádzkach a cykloturistike. Sklony k obľúbenosti má i mestské kúpalisko s tenisovými kurtmi (7), ktoré bolo opakovane vyznačované a sprevádzané komentármi, ako „relaxace“ a „voda“. Zaujímavá je v tomto prípade istá spornosť, keďže lokalita má zároveň rovnako veľkú, ak nie i väčšiu tendenciu k tomu byť označovaná aj ako miesto topofóbne (pozri podkapitola 6.2.2.1).

K predchádzajúcim dvom základným kategóriám topofilii by sa dala pridať ešte jedna doplňujúca trieda. Ide o skupinu supermarketov, konkrétne Lidl (8), Tesco (9) a Penny (10). V prvých dvoch prípadoch sú hexagóny, označujúce budovy týchto obchodných reťazcov, dokonca vyznačené o dve kategórie výraznejšie oproti okolitým hexagómom. To zdôrazňuje jednoznačnosť a nezameniteľnosť zakresľovaného bodu v priestore. Respondenti sa teda netajili tým, že radi navštevujú supermarkety, v ktorých nakupujú a slovné argumenty, ako „nákupy“ a „Lidl“ to iba potvrdzujú. V textovej časti otázky sa však našlo i niekoľko dôvodov, ktoré s nakupovaním nesúvisia. Na základe komentárov typu „klid“ a „bydlište“ je zjavné, že títo respondenti v danej lokalite bývajú a predstavuje pre nich topofilné miesto.

Tab. 5 Vybrané topofilné lokality v Šternberku a najčastejšie dôvody ich pozitívnej percepcie obyvateľmi

	Lokalita	Uvedené dôvody percepcie	
1.	<i>Historické centrum</i>	<ul style="list-style-type: none"> • klid • centrum • památky • mestské prostredie • hrad, kostel, radnice • príjemné • kultura • hrad a okolí • setkání občanů 	<ul style="list-style-type: none"> • restaurace Knor • zmrzlina • odpočinek • kamarádi • veřejnost • vánoční trhy • relaxace • práce • pěkné
2.	<i>Park Tyršove Sady</i>	<ul style="list-style-type: none"> • příroda • klid • park • zeleň • odpočinek • působí příjemně • přátelé 	<ul style="list-style-type: none"> • můžu si sednout na zem • procházky se psem • cukrárna • fontána • hospoda v parku • centrum města • sady
3.	<i>Zeleň pozdĺž rieky</i>	<ul style="list-style-type: none"> • pěkné • příroda • alej 	<ul style="list-style-type: none"> • klid • setkávání s přáteli • lavičky
4.	<i>Lesy</i>	<ul style="list-style-type: none"> • zeleň • les/lesní cesty • běhání • zelená budka • Prábába – odpočinek • tratě na kolo 	<ul style="list-style-type: none"> • klid/příjemné • výhled • ecce homo • louka • příroda • rekreace
5.	<i>Na Kiosku</i>	<ul style="list-style-type: none"> • kiosek • příroda blízko města • výhled • příjemné 	<ul style="list-style-type: none"> • klid • zeleň • vyhlídková místa
6.	<i>Kaplnka</i>	<ul style="list-style-type: none"> • výhled/ výhled na město • rekreace • kaplička • klid • zeleň 	<ul style="list-style-type: none"> • procházky • příjemné • oblíbené • čas s kamarády
7.	<i>Mestské kúpalisko</i>	<ul style="list-style-type: none"> • relaxace • voda 	<ul style="list-style-type: none"> • koupaliště
8.–10.	<i>Supermarkety</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Lidl • nákupy 	<ul style="list-style-type: none"> • klidná zóna • bydlíšťe

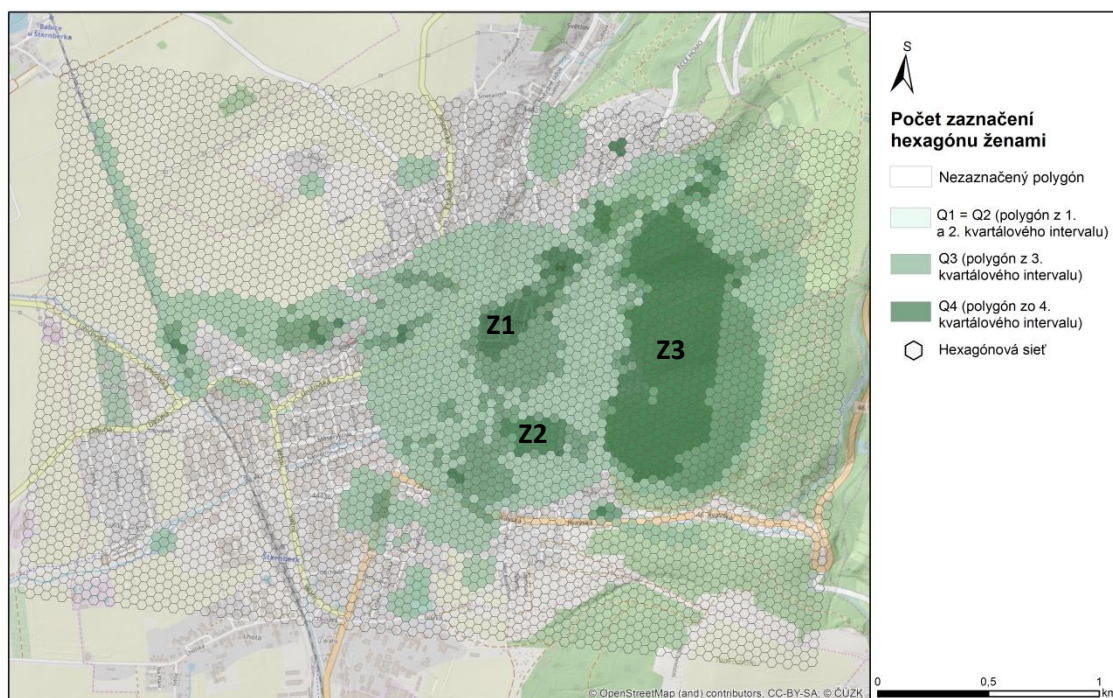
Zdroj: dotazníkové šetrenie, 2018, vlastné spracovanie

6.1.1 Komparácia topofilných miest podľa pohlavia respondentov

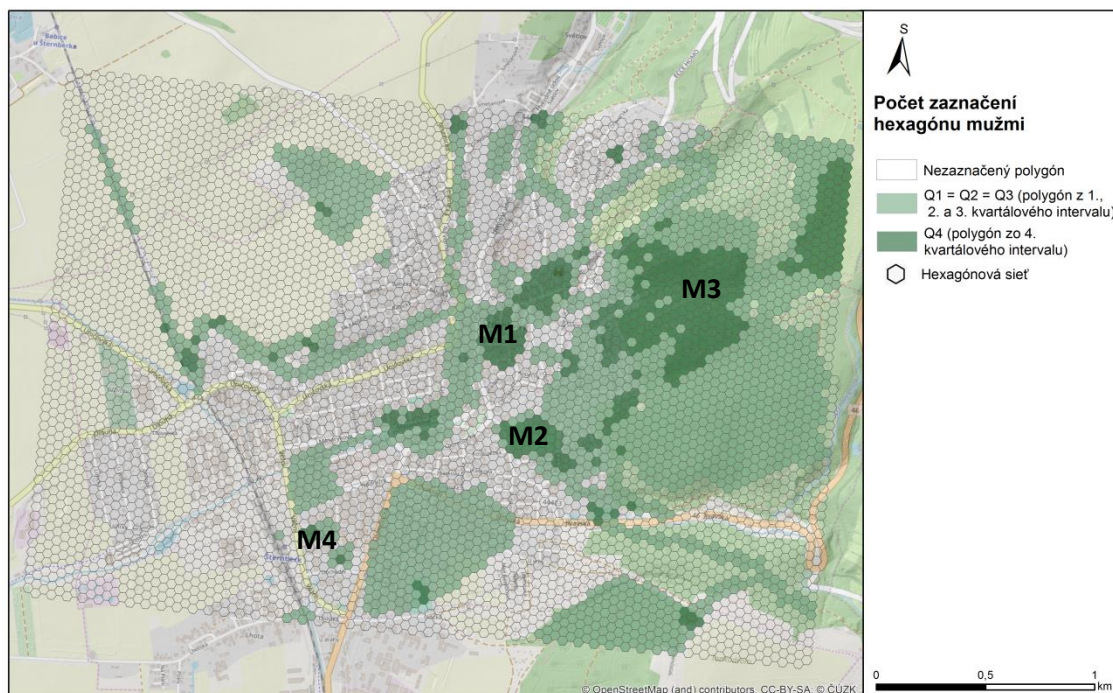
Na základe štruktúry predkladaného dotazníku, je možné analyzovať topofilné miesta aj podľa podrobnejších charakteristík oslovených respondentov. Pri pohľade na mapy na obrázkoch 14 a 15, reprezentujúce topofilnosť z pohľadu žien a mužov, je neprehliadnuteľných niekoľko základných rozdielov.

Ženy vnímajú ako pozitívne kompaktné celé centrum mesta, spolu s priľahlými lesmi, a ďalšími zelenými plochami, zatiaľ čo u mužov je viditeľná oveľa väčšia roztrieštenosť zakreslených topofílií. Centrum Šternberka už nepokrývajú súvisle, ale dochádza k záznamom mimo jeho stred. Vyznačované sú často oblasti, siahajúce až k hranici mapového rámu, v tomto prípade definovaného výskytom hexagónov. Výsledok pôsobí akoby sa muži cítili príjemne v lokalitách, ktoré sa od mesta čo najviac vzdávajú a čím je vzdialenosť väčšia, tým je i obľúbenosť intenzívnejšia. Toto tvrdenie platí najmä pre odľahlé lesné plochy (M3). Najväčšia zhoda pohlaví pri vyjadrovaní topofílií panuje v lokalitách historického centra (M1, Z1) a Tyršových sadov (M2, Z2) (čiastočne i v lesoch na východnom okraji mesta – M3, Z3), kde sa obe kategórie zhodujú na pozitívnom postoji.

Obr. 14 Ženami percipovaná topofília a intenzita jej percepcie podľa kvartálového rozdelenia

(Zdroj: dotazníkové šetrenie, 2018; vlastné spracovanie v programe ArcMap 10.4.1)

Obr. 15 Mužmi percipovaná topofília a intenzita jej percepcie podľa kvartálového rozdelenia

(Zdroj: dotazníkové šetrenie, 2018; vlastné spracovanie v programe ArcMap 10.4.1)

Zaujímavé a trochu prekvapivé je zistenie, že spomínané polygóny, zahŕňajúce niektoré supermarkety, sa v mape topofílií vyskytli vďaka mužom (M4), nie vďaka ženám.

Agregácia do kvartálových intervalov vychádza z krabicového grafu na Obr. 16. Os Y vyjadruje na základe zákresov respondentov, koľkokrát došlo k vyznačeniu hexagónu. Hodnoty, ktoré figurujú v grafe pozostávajú čisto z polygónov, obsahujúcich minimálne jeden zákres. Hexagóny, ktoré zaznamenané neboli ani raz, nie sú do výpočtu kvartálov zahrnuté z metodických dôvodov.

Na základe vytvorených kategórií, vychádzajúcich z výpočtov jednotlivých kvartálov, je zjavná veľká variabilita a nerovnomernosť rozloženia získaných dát. Až 50 % (= Q2 = MED) všetkých, ženami vyznačených hexagónov, bolo zvolených iba jedenkrát. Maximálne dvakrát bolo zaznačených 75 % hexagónov (= Q3). Zvyšných – 25 % (= Q4) hexagónov spadá do kategórie vyznačení 3 až 21-krát. Nerovnomernosť je ešte o niečo viac prehĺbená v prípade topofílií zaznamenaných mužmi. Iba jedenkrát bolo vyznačených až 75 % všetkých hexagónov v mape (okrem

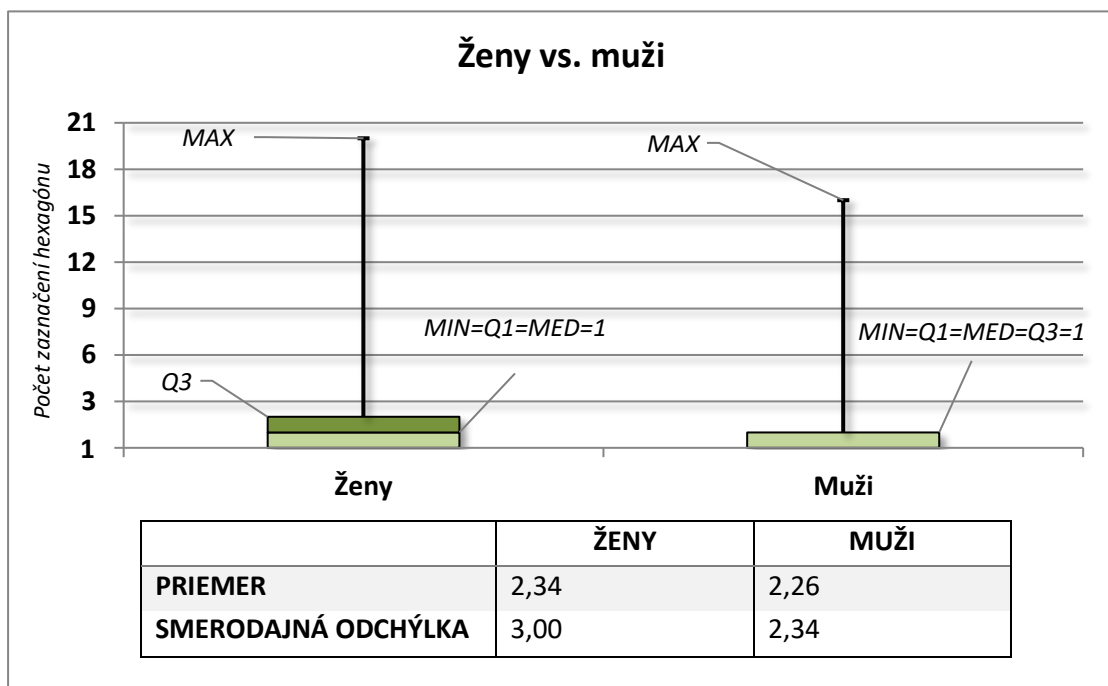

hexagónov bez hodnoty) a zvyšujúcich 25 % náleží do kategórií opakovaných značení 2–16.

Výrazne nerovnomerné rozloženia získaných dát vychádzajú zo skutočného zakresľovania, pri ktorom niektorí respondenti zaznamenávali do odpovede veľmi široké oblasti. Tie následne „spadli“ do vytvorených hexagónov (ktorých bolo vďaka širokému vymedzeniu zakresu mnoho) a zaistili im minimálne hodnotu 1.

Rozdiel medzi mužmi a ženami spočíva i v maximálnom množstve zakresov jedného hexagónu. U žien dosiahlo hodnotu 20, zatiaľ čo u mužov bolo maximálne 16 opakovaní. Tento rozdiel evokuje aj príslušná mapa, kde sú viditeľné už spomínané roztrúsené zakresy mužov, oproti jednotnejším topofilným záznamom žien.

Smerodajná odchýlka s hodnotou 3,00 je však väčšia u žien, čo je zapríčinené väčším rozptylom hodnôt (1–20), než u mužov (1–16), kde je hodnota odchýlky 2,34. Priemerný počet označenia hexagónu je u oboch pohlaví takmer rovnaký a líši sa približne iba o desatinu.

Obr. 16 Početnosť značovania topofilíi ženami a mužmi podľa kvartálov
(Zdroj: dotazníkové šetrenie, 2018; vlastné spracovanie)

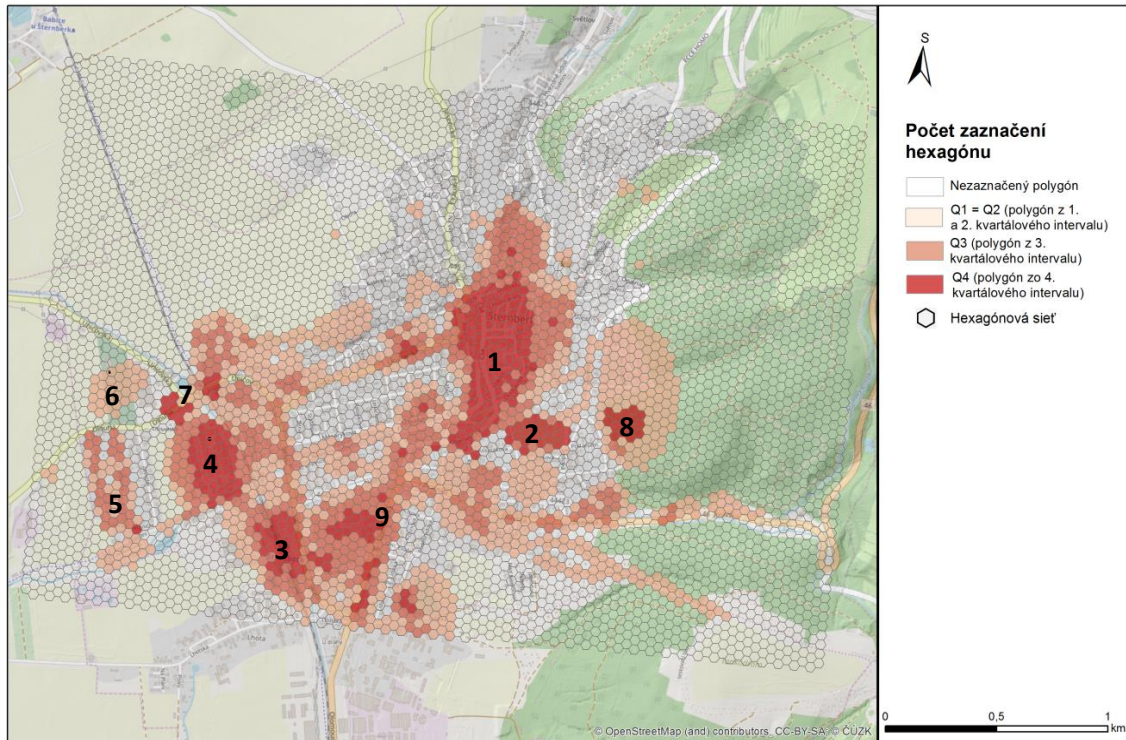
6.2 Vymedzenie topofóbnych miest v Šternberku

Opakom topofílie je pojem topofóbia, označujúci miesto/miesta, voči ktorým majú respondenti naopak negatívny vzťah (pozri podkapitola 3.2.4). V dotazníkovom šetrení sa k vymedzeniu topofóbií vzťahovali až dve otázky, pričom každá z nich sa orientuje na iný typ topofóbie. Prvý z nich, obsiahnutý v otázke dva, sa vzťahuje priamo k pocitom strachu a k miestam, na ktorých sa respondent necíti bezpečne. Druhý typ, zahrnutý v otázke tri, je sústredený do miest nachádzajúcich sa aktuálne v zlom stave, vhodných k rekonštrukcii, a za ktoré sa respondent hanbí. Ide teda o topofóbiu vychádzajúcu z vizuálneho stavu a vzhľadu priestoru. Pre respondentov sa zdalo byť zakresľovanie týchto miest náročnejšie než pri topofilne orientovanej otázke jedna a zabralo im tak viac času. V primárnej analýze sú obidva typy topofóbií, a teda i odpovede na ne, koncentrované do jedného mapového výstupu na Obr. 17. V nasledujúcich podkapitolách však budú analyzované podrobnejšie z pohľadu oboch otázok.

Najvýraznejšia koncentrácia topofóbií leží v centre mesta a pokrýva celé historické centrum s príľahlými ulicami (1). Paradoxne ide zároveň o oblasť, ktorá sa vyznačovala najvyššími koncentraciami topofilných miest (pozri podkapitola 6.1). V blízkosti historického centra sú s obavami percipované hexagóny v zázemí a okolí Tyršových sadov (2) a jedná sa tak o podobný dvojité význam daného miesta, ako v prípade historického centra mesta.

Ďalšia veľká oblasť topofóbne percipovaných miest sa nachádza v oblasti vlakovej stanice mesta a jej okolia (3). Neďaleko od stanice sa nachádza ulica Litovelská (4), na ktorej sa rozprestierajú staré priemyslové areály. V očiach obyvateľov sa jedná o miesto popisované slovami „*černé skládky, průmysl, odpady, neupravené, tovární čtvrti*“, čomu odpovedá aj početnosť označenia príslušných hexagónov. Priamo v areáli týchto oblastí spadajú hexagóny do štvrtého kvartálu s intenzitou 3–28 a ich blízke okolie náleží do prvých troch kvartálov (intenzita 1–2). Smerom na západ od uvedeného areálu, je lokalizovaná oblasť rodinných domov, ktorá bola prekvapivo tiež označená negatívne (5). Jedná sa o ulice Lužická a U hřbitova, pričom zlá povest' je spôsobená nedostatočným osvetlením, v dôsledku ktorého sa tu mnoho respondentov necíti bezpečne, či príjemne. Ako naznačuje i názov jednej z ulíc, neďaleko sa nachádza

miestny cintorín, obsahujúci zrejme z povahy svojho účelu, niekoľko topofilných hexagónov (6).

Obr. 17 Respondentmi percipovaná topofóbia a intenzita jej percepcie podľa kvartálového rozdelenia

(Zdroj: dotazníkové šetrenie, 2018; vlastné spracovanie v programe ArcMap 10.4.1.)

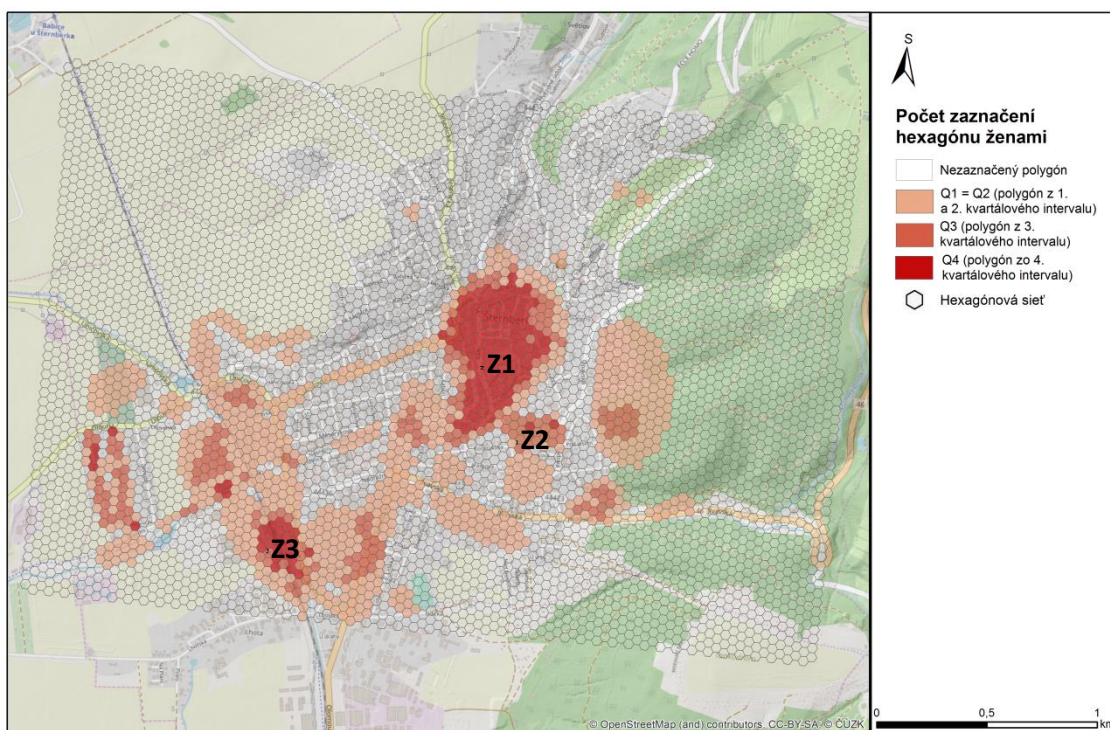
Výrazne negatívny postoj majú obyvatelia k lokalite na ulici Uničovská (7), na ktorej boli zaznamenané dva oddelené „ostrovčky“ hexagónov štvrtého kvartálového intervalu. Najzásadnejším problémom je v tomto prípade komplikovaná dopravná situácia, konkrétne križovatka a príslušné chodníky.

Jednou z mála topofóbne vnímaných častí mesta, sú zelené plochy či lesy. Z pomedzi nich sa do tejto skupiny dostali len spomínané Tyršove sady (2) a oblasť okolo turistickej náučnej cesty Prábába v lokalite Na Kiosku (8).

Spojenie viacerých dôvodov vyústilo do topofóbne vnímanej širšej lokality na začiatku mesta (9), kde však prevládajú najmä príčiny vychádzajúce z fyzických vlastností tejto lokality, ako je napríklad vzhľad budov.

6.2.1 Komparácia topofóbných miest podľa pohlavia respondentov

Rozdielna percepcia topofóbných miest v závislosti od pohlavia, sa istým spôsobom podobá rovnakému rozdeleniu v rámci topofilných lokalít. Ženy sa opäť viac zhodujú na vybraných miestach a ich odpovede nie sú tak roztrúsené ako odpovede respondentov mužov (mapy na obr. 18 a 19). V meste sa z pohľadu žien nachádzajú dve hlavné oblasti, evokujúce negatívne pocity. Prvou z nich je historické centrum okolo námestia (Z1) spolu s neďalekými Tyršovými sadmi (Z2) a druhou je výrazná oblasť vlakovej stanice a okolia (Z3).

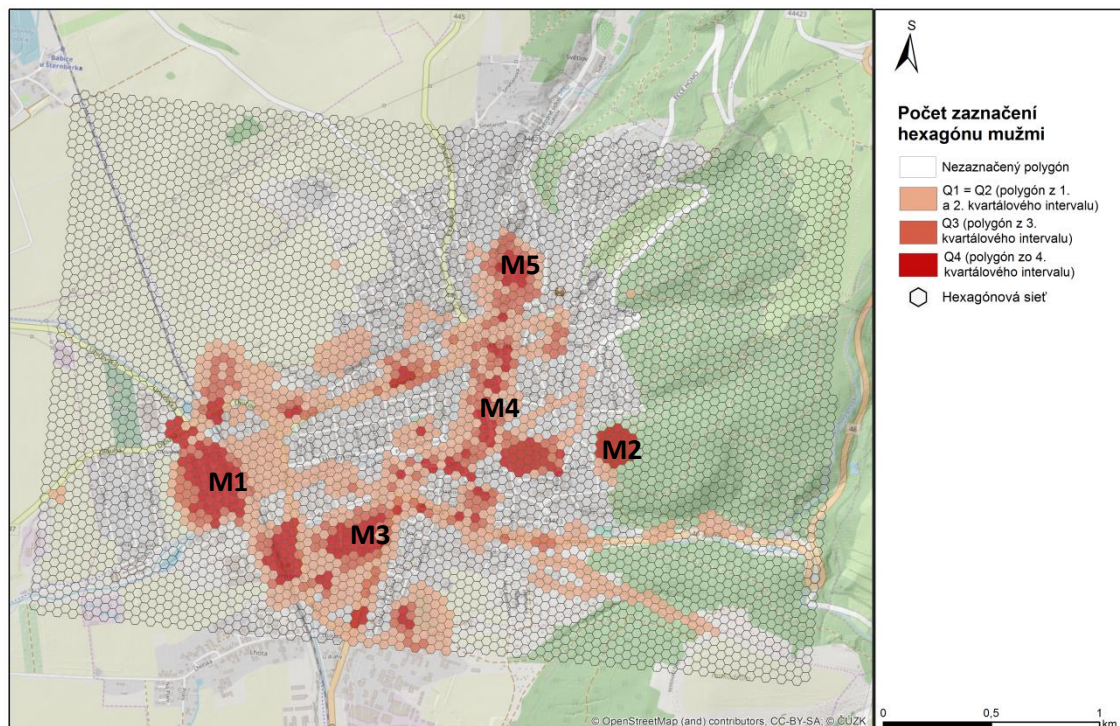
Obr. 18 Ženami percipovaná topofóbia a intenzita jej percepcie podľa kvartálového rozdelenia

(Zdroj: dotazníkové šetrenie, 2018; vlastné spracovanie v programe ArcMap 10.4.1.)

Oproti tomu sú topofóbné miesta mužov rozmiestnené i do mnohých ďalších častí mesta. Historické centrum, či vlaková stanica už pre nich nepredstavuje taký problém, ako v prípade žien. Z mapy na Obr. 19 výraznejšie vystupuje priemyslový areál (M1), lokalita Na Kiosku (M2), ale aj oblasť supermarketov (M3). Okrem toho sa však v podaní mužov vyskytuje v centre mesta viacero hexagónov, spadajúcich do najvýraznejšieho – štvrtého kvartálu, ktoré však netvoria kompaktnú oblasť, ale ich

intenzity sa rôzne striedajú (M4). Ide o kombináciu problematických častí mesta na uliciach Oblouková a Olomoucká, z dôvodu prítomnosti rómskeho obyvateľstva a komplikovanej dopravnej situácie. Posledná väčšia odlišnosť medzi mužmi a ženami, v rámci topofóbne percipovaných častí, je mužmi označovaný areál športovej haly a autoklubu Ecce Homo nadväzujúci na ulicu Dvorská (M5), čo je tiež jedna z lokalít výskytu rómskeho obyvateľstva Šternberka, z ktorého respondovaní obyvatelia pociťujú najväčšie obavy.

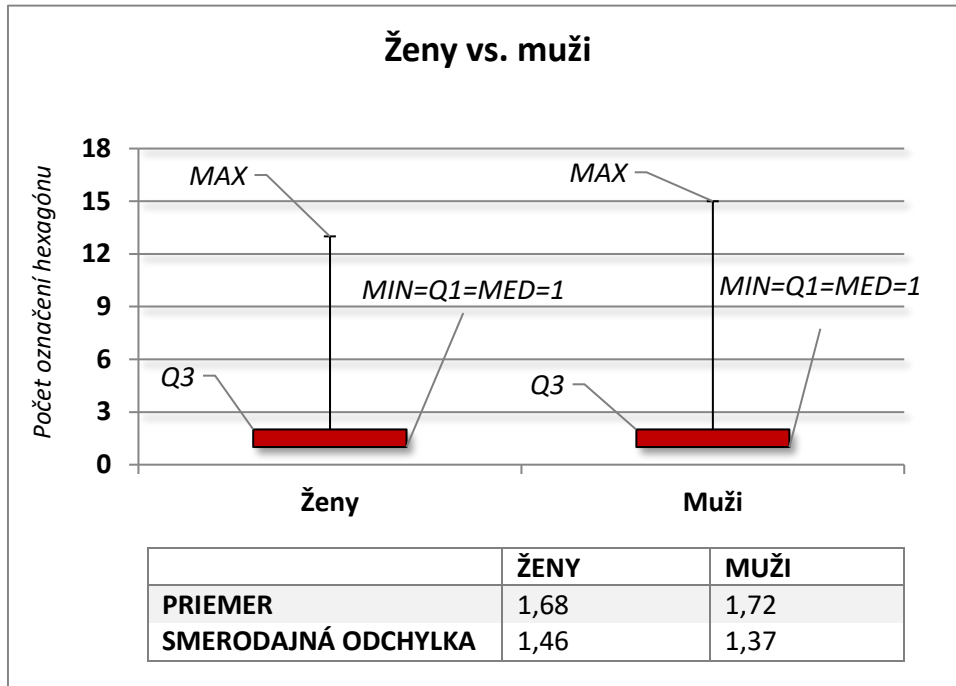

Obr. 19 Mužmi percipovaná topofóbia a intenzita jej percepcie podľa kvartálového rozdelenia

(Zdroj: dotazníkové šetrenie, 2018; vlastné spracovanie v programe ArcMap 10.4.1.)

Komparácia odpovedí oboch pohlaví vychádza opäť z vypočítaných kvartálov, ktorých rozloženie je zobrazené v krabicovom grafe na Obr. 20. Jedná sa o veľkú nerovnomernosť, zapríčinenú, podobne ako v predchádzajúcom prípade (Obr. 16), veľkým počtom hexagónov s hodnotou 1. V dôsledku toho je dosiahnuté minimum rovné prvému i druhému kvartálu (MIN = Q1 = MED = 1). Zatiaľ čo 50 % všetkých označených hexagónov bolo zakreslených iba jedenkrát a 75 % (= Q3) z nich maximálne dvakrát, do zvyšného – štvrtého kvartálu spadajú všetky ostatné intenzity zakreslení tzn. 3 až 13/15-krát. Uvedená dvojitá hodnota 13/15-krát predstavuje dosiahnuté

maximá, v rámci ktorých nastal iba nepatrný rozdiel medzi štvrtým kvartálom u mužov a u žien. Okrem maximálnej hodnoty, ktorá bola vyššia v prípade mužov, už nie sú zaznamenané žiadne ďalšie rozdiely. Výrazne sa nelíšia ani priemery a smerodajné odchýlky oboch skupín, ktoré dosahujú hodnoty rozdielne maximálne v rádoch stotín až desatín.

Obr. 20 Početnosť zaznačovania topofóbií ženami a mužmi podľa kvartálov
(Zdroj: dotazníkové šetrenie, 2018; vlastné spracovanie)

6.2.2 Topofóbie percipované na základe strachu a fyzického stavu

V tejto podkapitole budú podrobnejšie analyzované topofóbne lokality podľa toho, či vychádzajú zo strachu, alebo z fyzického stavu resp. vzhľadu miesta. Nebudú už predstavovať jednu obecnú skupinu topofóbií, ako tomu bolo v predchádzajúcej časti. Vymedzenie bude konkrétne definovať, ktoré miesta sú reálne spájané s rizikom ohrozenia človeka, a ktoré miesta sú obyvateľmi percipované negatívne na základe vizuálneho dojmu. Záver podkapitoly bude na základe krabicového grafu konštatovať, ktorá oblasť topofóbií pri vymedzovaní prevládala.

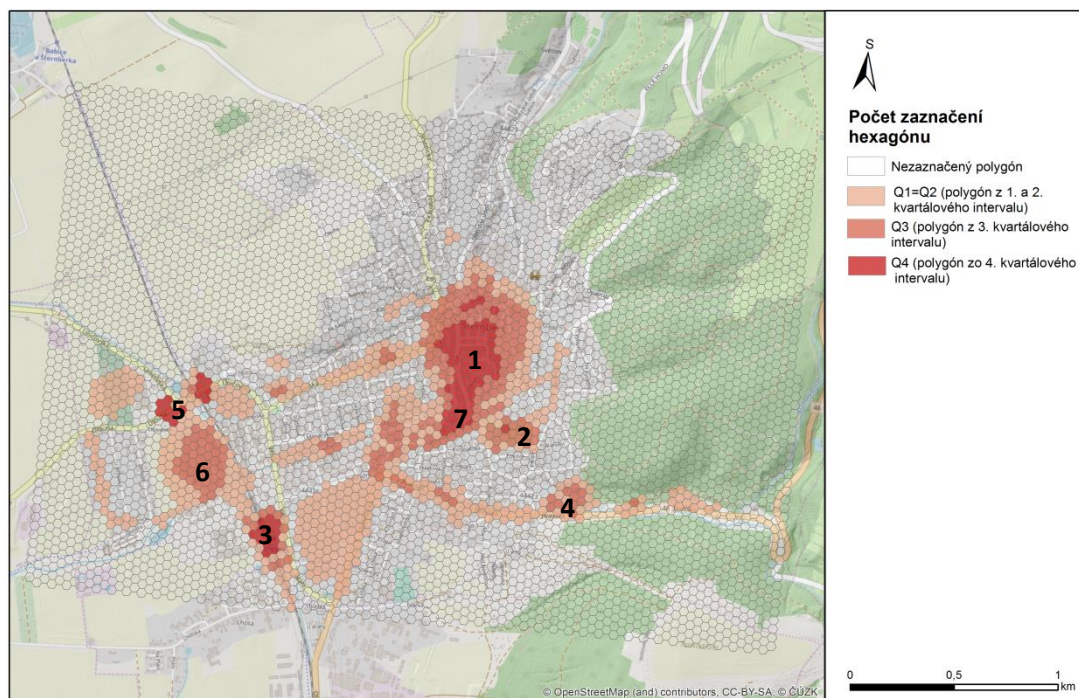
6.2.2.1 Miesta strachu

Topofóbia vychádzajúca z pocitu strachu a nebezpečenstva a vymedzovaná v rámci otázky dva, má svoje korene v tzv. geografii strachu (pozri podkapitola 3.3.5). Valentine (1989) vymedzuje typy rizikových území v rámci verejných priestorov do dvoch kategórií. Prvá zahŕňa veľké otvorené priestory, ako sú parky, lesoparky, prázdne pozemky a brehy riek. Druhá kategória predstavuje uzavreté priestory s obmedzeným prístupom, ktorými môžu byť napríklad chodby, viacposchodové garáže, prázdne železničné prejazdy, alebo metro. Topofilné miesta, vymedzené v Šternberku na základe dotazníkového šetrenia, pozostávajú z obidvoch uvedených kategórií. Okrem toho, však býva pocit strachu spájaný s faktormi, ako sú nedostatočné pouličné osvetlenie, charakter zelene, či postavených budov.

Na základe mapy na Obr. 21 sú v Tab. 6 vymedzené najobávanejšie časti mesta, ktoré boli respondentmi zaznamenané viac ako jedenkrát. Na prvom mieste je historické centrum mesta (1), v ktorom sa obyvatelia cítia neisto z niekoľkých dôvodov, ktoré medzi sebou súvisia. Strach je najviac podnecovaný prítomnosťou rómskeho obyvateľstva, ďalej ľudí bez domova a opitých. Spolu s nízkou intenzitou osvetlenia po zotmení je takmer celé centrum vnímané silne negatívne. Tma a pohyb podobných skupín obyvateľstva, ako v prípade centra mesta, vrhajú tieň strachu i na obľúbené Tyršove sady (2). Areál okolo železnice a vlakovej stanice (3) vzbudzuje pocity strachu kvôli zašlému vzhľadu, špine, chodníkom a nebezpečenstvu v neskorších hodinách za prítomnosti skupín vnímaných, ako problematických. Obľúbené i obávané je mestské kúpalisko (4). Ide o lokalitu, ktorá sa objavuje medzi miestami topofilnými (pozri podkapitola 6.1), no pri komparácii so záznamami topofóbií vyplýva, že samotné kúpalisko je viackrát označené, ako miesto strachu, než obľúbenosti. Dôvody, na základe ktorých tomu tak je, ukazujú na rómsku menšinu a vyostrené konflikty v podobe bitiek. Nevyhovujúcu dopravnú situáciu s križovatkou a chodníkmi vyhodnotilo niekoľko respondentov do záznamu na ulici Uničovská (5). Rozsiahly priemyslový areál (6) v tesnej blízkosti železničnej trate vzbudzuje strach najmä večer a lokality na uliciach Oblouková a Olomoucká (7) sú obávané predovšetkým kvôli pohybu etnickej minority. Rómska menšina v týchto uliciach obýva niektoré bytové

jednotky, čo je zachytené i v odpovediach respondentov typu „Cigáni v zátačke“ či „dúm hrůzy“ (Príloha č. 4).

Ako vyplýva z textovej časti otázky, miestnym obyvateľom najviac prekážajú neprispôsobiví obyvatelia a nedostatočné osvetlenie. To je práve jednou z hlavných príčin, ktoré podnecujú strach v meste. Aj na prvý pohľad malebné miesto, sa v dôsledku nedostatočného osvetlenia, alebo jednoducho s ubúdajúcim svetlom vo večerných a nočných hodinách, stáva minimálne vyhľadávanou lokalitou.

Obr. 21 Obyvateľmi percipovaná topofóbia na základe strachu podľa kvartálového rozdelenia

(Zdroj: dotazníkové šetrenie, 2018; vlastné spracovanie v programe ArcMap 10.4.1.)

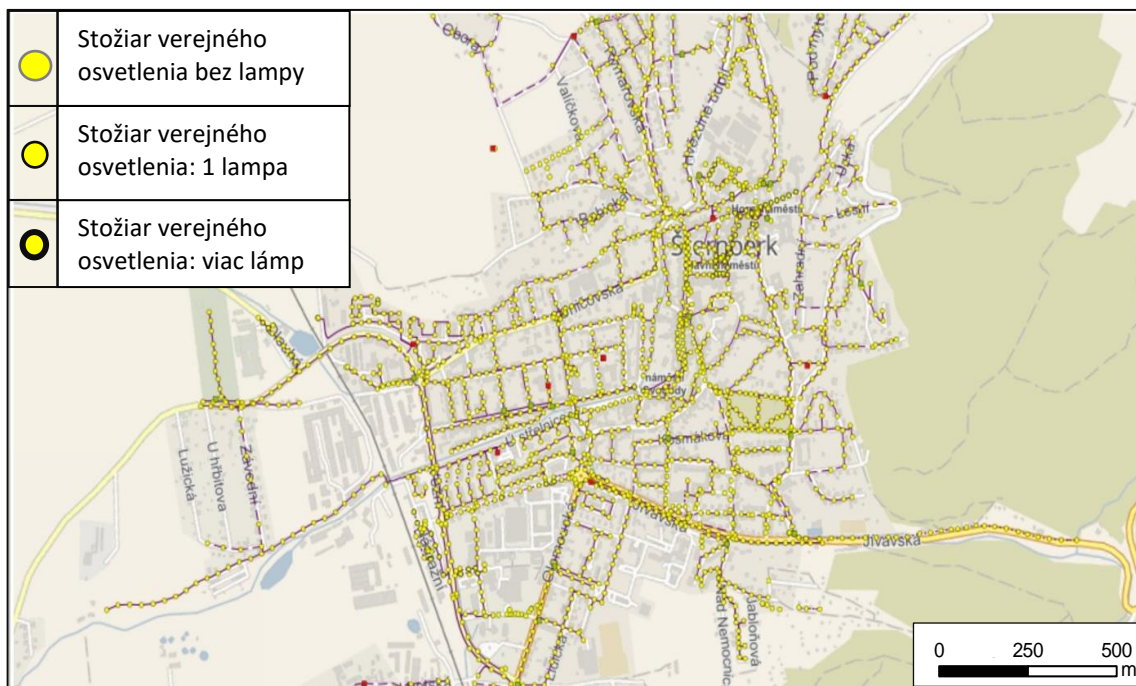
Tab. 6 Vybrané lokality strachu v Šternberku a najčastejšie dôvody ich negatívnej percepcie obyvateľmi

	Lokalita	Najčastejší uvedený dôvod strachu	
1.	<i>Historické centrum</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Romové • bezdomovci • shon • vzhled • opilí • špinavé • Cikání a bordel 	<ul style="list-style-type: none"> • neosvětlené uličky • večer není bezpečno • náměstí v nočních hodinách • kriminalita • nedostatek chodníků • hustý provoz
2.	<i>Park Tyršove Sady</i>	<ul style="list-style-type: none"> • park v noci/večer • feťáci • opilci • nebezpečno 	<ul style="list-style-type: none"> • nedostatek chodníků • neosvětlené • nepřizpůsobiví občané
3.	<i>Vlaková stanica</i>	<ul style="list-style-type: none"> • zničené • večer nebezpečné • skupiny podnapilých a jinak rizikových lidí • místa kolem trati • neosvětlené uličky • nedostatek chodníků 	<ul style="list-style-type: none"> • špína • bezdomovci • shon • nádraží • zašlé • nepřizpůsobiví/Romové • vzhled
4.	<i>Mestské kúpalisko</i>	<ul style="list-style-type: none"> • bitky 	<ul style="list-style-type: none"> • Romové
5.	<i>Ulica Uničovská</i>	<ul style="list-style-type: none"> • chodníky Uničovská • nehostinné • křižovatka 	
6.	<i>Priemyslový areál</i>	<ul style="list-style-type: none"> • necítím se tam večer bezpečně • tovární čtvrti 	<ul style="list-style-type: none"> • dráha železnice
7.	<i>Lokality Oblouková a Olomoucká</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Romové/nepřizpůsobiví občané • chodníky olomoucká • nebezpečné • sídliště • skupiny podnapilých • bezdomovci • cikáni v zatáčce 	<ul style="list-style-type: none"> • hlavně večer nebezpečno • romská problematiky • temné uličky, když není světlo • bordel • doprava • dům hrůzy – cikáni

Zdroj: dotazníkové šetření, 2018, vlastní spracovanie

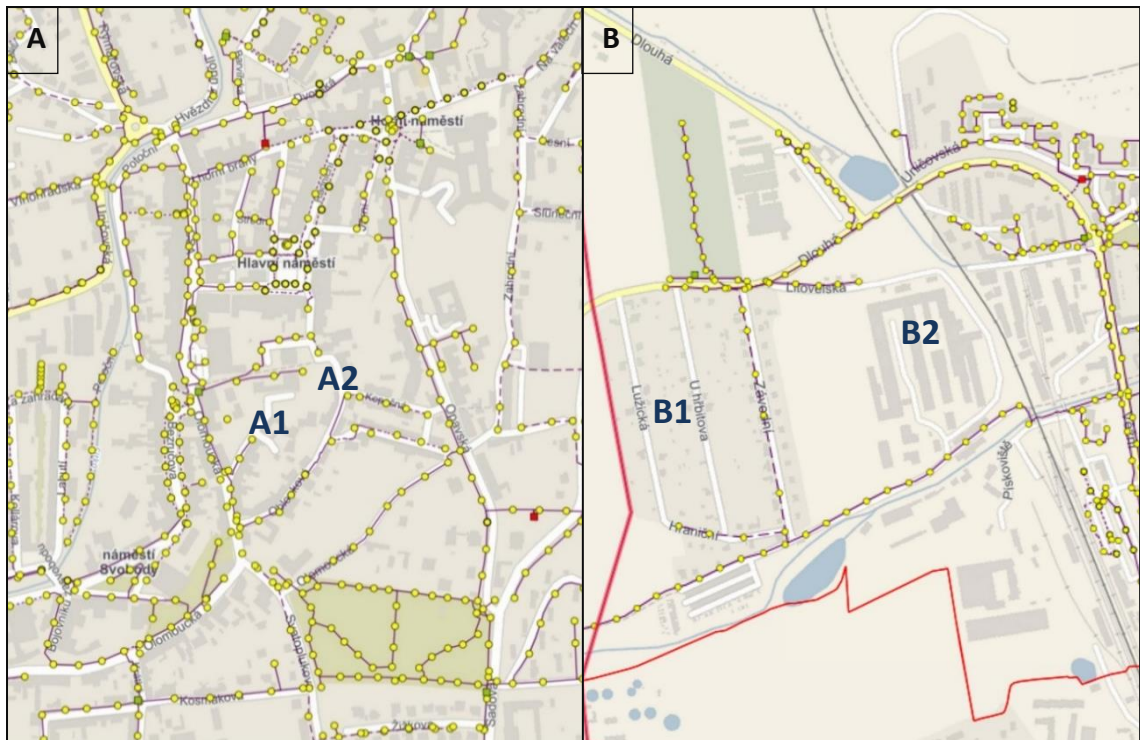
S ohľadom na opakované „sťažnosti“ voči nedostatočnému pouličnému osvetleniu, ktoré následne generuje vo vybraných oblastiach obavy, bolo vhodné overiť

relevantnosť tohto názoru. K tomu poslúžil (so súhlasom vedenia mesta Šternberk) pasport verejného osvetlenia mesta. Na základe časti pasportu na Obr. 22, je viditeľná hustá koncentrácia stožiarov VO (žlté body) s inštalovanými lampami.

Obr. 22 Časť pasportu verejného osvetlenia v Šternberku
(Zdroj: Mapový portál mesta Šternberk, spracované v portále T-MAPY, 2019)

Respondenti však osvetlenie, ako dôvod strachu, uvádzali predovšetkým v dvoch lokalitách (Obr. 23). Prvou z nich je centrum mesta spolu s Tyršovými sadmi (časť A). Druhá je oblasť rodinných domov v uliciach *Lužická*, *U hřbitova* a neďaleký priemyslový areál (časť B). Z prvej časti je možné usúdiť, že v niektorých bočných uličkách v centre mesta skutočne nie je dostatok svetelných bodov. Ide napríklad o ulicu *Ztracená* (A1), či *Oblouková* (A2), kde osvetlenie chýba na konkrétnom úseku, alebo na celej jej dĺžke. Druhá časť výrezu (B), je už jednoznačne opodstatnenou pripomienkou, keďže ani na jednej z problémových ulíc (B1) sa nenachádza žiadny prvok verejného osvetlenia a po zotmení tu skutočne prevláda tma. Situácia nie je lepšia ani v priemyslovom areáli (B2), ktorý je osvetlený len lampami, nachádzajúcimi sa na uliciach vedúcich v jeho tesnej blízkosti (*Litovelská*, *Závodní*).

Obr. 23 Výrez dvoch problémových lokalít VO v Šternberku
(Zdroj: Mapový portál mesta Šternberk, spracované v portáli T-MAPY, 2019)

6.2.2.2 Negatívna percepčia miest na základe vizuálneho dojmu

Negatívny vizuálny dojem je typom topofóbie, kvôli ktorej sa istým miestam v meste môžu obyvatelia zámerne vyhýbať. Jedná sa najčastejšie o neprívetivý vzhľad budov, či vybraných častí, ktoré mesto dlhodobo oslabujú a znižujú jeho významnosť v očiach rezidentov. Skúmanie tohto typu topofóbie vyústilo v otázke tri do vymedzenia mnohých miest, v ktorých bolo jeden, či viac hexagónov označovaných opakovane. Oproti otázke zameranej na miesta strachu, ide o viac lokalít, avšak niektoré z nich zároveň kopírujú predchádzajúcu otázku. Vyplýva to aj z Tab. 7, v ktorej sú uvedené najvýznamnejšie topofóbie z fyzického pohľadu.

Tab. 7 Vybrané lokality vyplývajúce z negatívnej fyzickej štruktúry v Šternberku

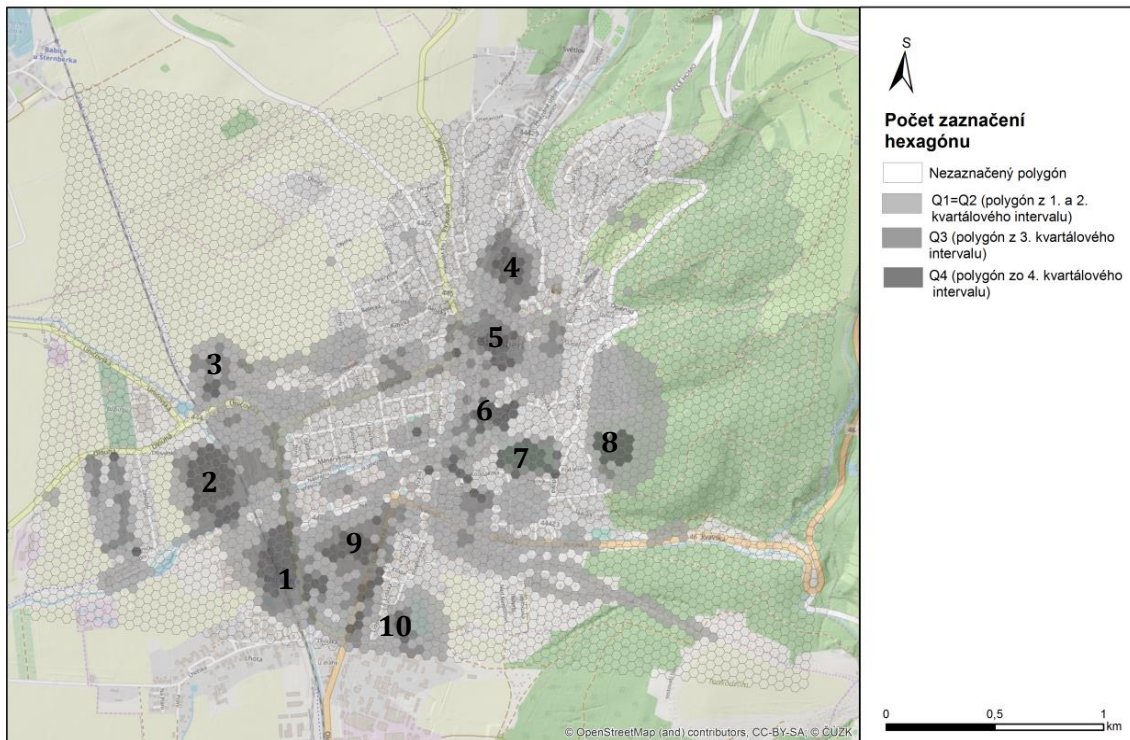
	Lokalita
1.	Vlaková stanica
2.	Priemyslový areál
3.	Ulica Uničovská
4.	Areál športovej haly
5.	Historické centrum
6.	Lokality Oblouková a Olomoucká
7.	Tyršove sady
8.	Na Kiosku
9.	Oblasť medzi supermarketmi
10.	Zimný štadión s okolím

Zdroj: dotazníkové šetrenie, 2018, vlastné spracovanie

Úloha respondentov spočívala už len v samotnom zakreslení takto percipovanej/ých lokality/lokality, bez podrobnejšieho dotazu na dôvod, nakoľko ho samotná otázka dopredu definovala. I tak sa však našlo niekoľko obyvateľov, ktorí nevzhľadnú časť štvrte, či lokality a hlavný problém v nej, charakterizovali podrobnejšie. Príkladom je vlaková stanica, resp. jej okolie a príslušné ulice, v ktorých stav chodníkov a samotnej budovy stanice nezodpovedá predstavám obyvateľov. Modernizácia vlakovej stanice sa plánuje ako súčasť prípravy elektrifikácie železnice medzi Olomoucom a Šumperkom už dlhodobo. V apríli 2018 bolo zverejnené, že prestavba, ktorej predpokladané náklady sú 34 miliónov korún, začne na jeseň roku 2018 (zatiaľ nebola zahájená), s ukončením do jari roku 2020. V rámci rekonštrukcie však historická budova stanice nebude zachovaná, voči čomu sa negatívne stavia viacero obyvateľov mesta, ktorí poukazujú na jedinečný *genius loci* tohto miesta (Olomoucký deník, 2018).

Iné slovné komentáre, predovšetkým k lokalitám v centre mesta (5 a 6), označovali buď ktorú časť má respondent konkrétne na mysli (napr. „*upadající stará část města pod náměstím*“), alebo čo konkrétne by sa s daným miestom malo udiat

(„opraviť“ atď.). Výnimkou nebola ani kombinácia oboch spôsobov, ako napríklad „klášter-opraviť“. Úplne odlišný problém majú obyvatelia s lokalitou č. 2 (priemyslový areál) a 3 (ulica Uničovská). Za negatívnou percepciou vychádzajúcou z vizuálneho dojmu, sú v týchto miestach zodpovedné čierne skládky a odpady rôzneho typu, ktoré pôsobia veľmi nevzhľadne. Nedostatočné pouličné osvetlenie a prostredie priemyslového areálu spôsobujú okrem iného i nepriehľadnosť lokality a výslednú topofóbnu percepciu.

Obr. 24 Respondentmi percipovaná topofóbia na základe vizuálneho dojmu podľa kvartálového rozdelenia

(Zdroj: dotazníkové šetrenie, 2018; vlastné spracovanie v programe ArcMap 10.4.1.)

Oblasť medzi supermarketmi (č. 9) by sa dala vyčleniť ako celkom odlišný typ topofóbie, nakoľko sa nejedná o miesto strachu, ani negatívnej percepcie založenej na vizuálnom dojme. Hlavným impulzom, podnecujúcim vymedzenie lokality je prebytok, v tomto prípade prebytok nákupných jednotiek. Slovanmi respondentov „*příliš mnoho obchodů – zbytečné na malé město*“. Zdá sa teda, že topofóbný vzťah je možné nadobudnúť nie len z impulzov, ktoré vyvolávajú strach, alebo zo zlého fyzického stavu objektov v meste, ale aj z vlastného presvedčenia ich prebytku v ňom. V tomto význame je možné topofóbie rozšíriť o nový – redundantný typ a v priestore vymedziť

toporedundantné miesta, pričom v prípade skúmaného územia pokrývajú oblasť supermarketov.

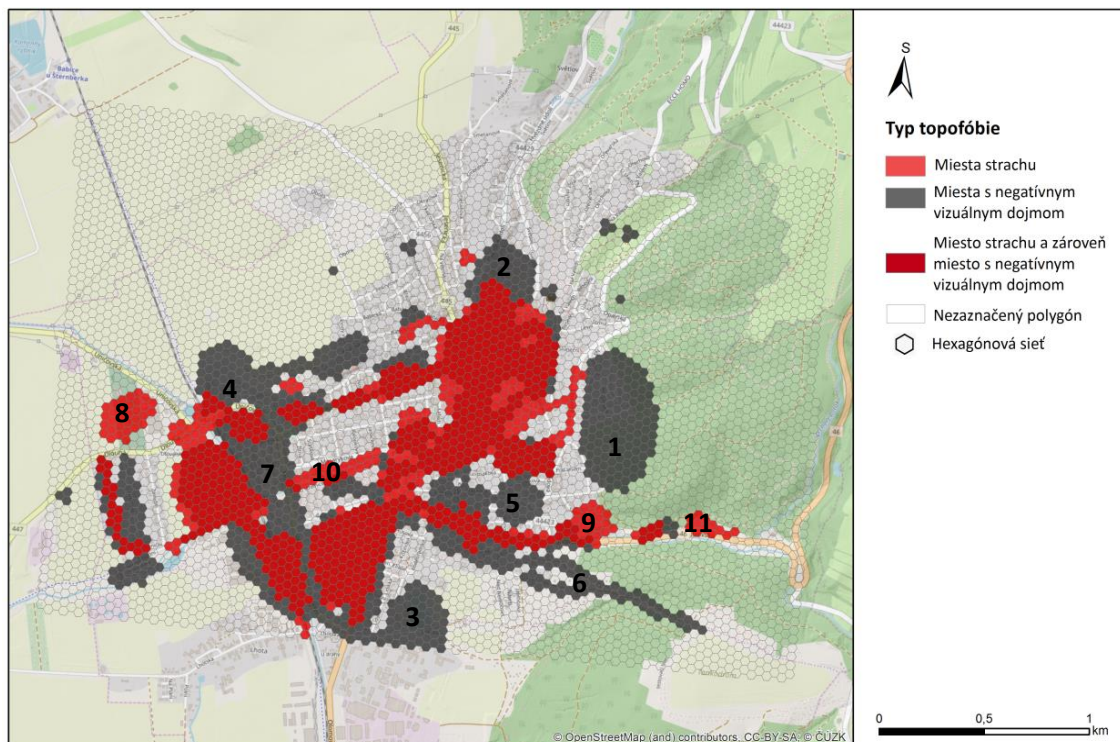
6.2.2.3 Komparácia oboch typov percipovaných topofóbií

Ako sa ukázalo na základe separovaného vymedzenia topofóbnych lokalít mesta Šternberka, obyvatelia dokážu celkom jednoznačne určiť, ako miesta strachu, tak i miesta, ktorých negatívna percepčia vychádza z vizuálneho dojmu. Pri porovnaní ich priestorovej lokalizácie na základe mapy na Obr. 25 je očividná vysoká miera prekrytia topofóbií. Najvýraznejšie sa týmto spôsobom prejavujú najmä miesta strachu, ktorých hexagóny sú vo väčšine prípadov totožné s hexagónmi vizuálnej topofóbie. Zároveň je nutné podotknúť, že vizuálne negatívne miesta boli označované intenzívnejšie a zaberajú aj viac hexagónov. K najintenzívnejšej zhode došlo v miestach, ako sú vlaková stanica, park Tyršove sady, priemyslový areál či historické centrum mesta. Sú to lokality, v ktorých teda nie je hlavným problémom iba prítomnosť neprispôsobivých obyvateľov alebo nedostatočné osvetlenie, ale podľa respondentov tieto miesta nie sú vyhovujúce ani po vizuálnej stránke.

Najrozsiahlejšie lokality, ktoré sa od miest strachu plne dištancovali sa nachádzajú vo východnej časti mesta (1) a zahŕňajú náučné chodníky spolu s lokalitou Na Kiosku. Ďalej ide o areál okolo športovej haly (2), zimný štadión (3), skladové a ďalšie priestory okolo ulice Uničovská (4), základná škola s okolitými ulicami (5), ulica U Vrby (6) a širšie okolie železnice a priemyslového areálu (7). V týchto miestach obyvatelia nepociťujú strach, ale z vizuálneho hľadiska sú pre nich topofóbne.

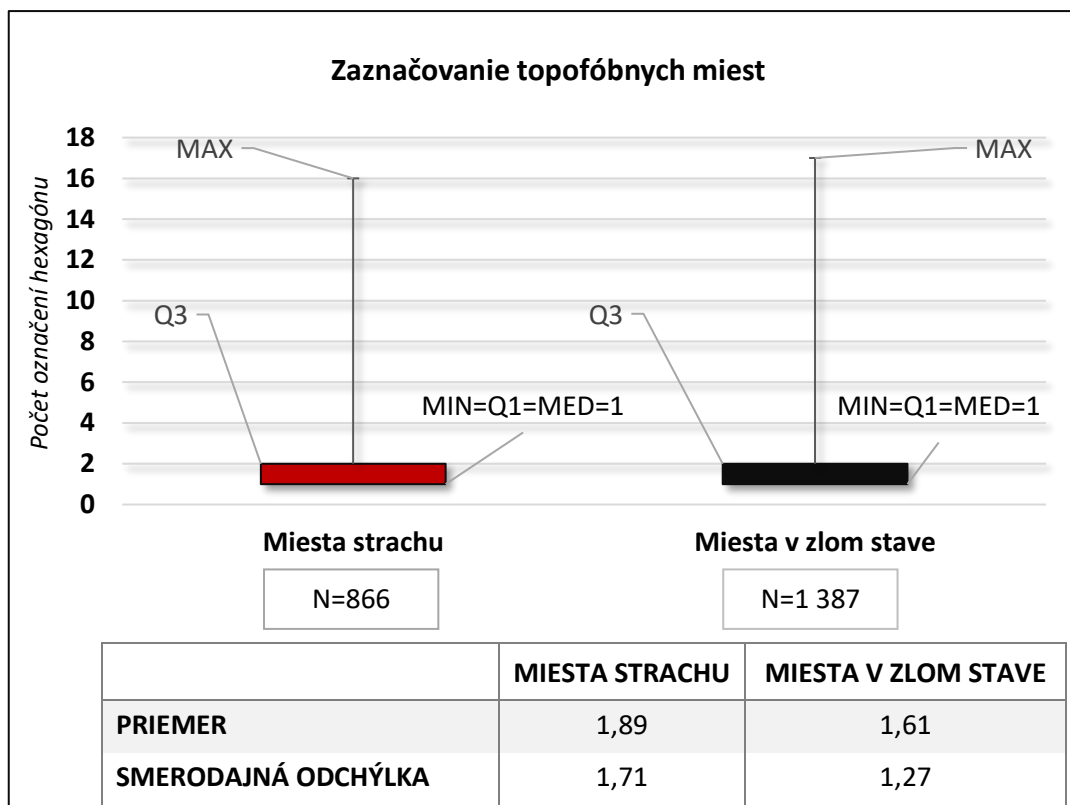
Naproti tomu lokality, ktoré by sa dali odlúčiť výhradne ako miesta strachu sa v území vyskytujú minimálne. Nachádzajú sa iba na miestnom cintoríne (8), v ulici *Sadova* (9), *Nábřežní* (10) a pri hlavnom dopravnom ťahu od obce Lipina na ulici *Jívavská* (11).

Všeobecne sa dá konštatovať, že vo väčšine prípadov je dané miesto vnímané s obavami, aj kvôli jeho fyzickému stavu. Zároveň je tiež možné, že miesta, ktoré vzbudzujú strach, sú v očiach obyvateľov automaticky vizuálne nepríťažlivé.

Obr. 25 Obidva typy topofóbie percipované respondentmi
(Zdroj: dotazníkové šetrenie, 2018; vlastné spracovanie v programe ArcMap 10.4.1.)

Krabicový graf (Obr. 26) udáva kvartálové intervaly zaznačovania hexagónov s hodnotou viac ako 0. Hoci bolo v druhom type topofóbií zaznačených hexagónov ($N = 1\,387$) viac než v prvom type ($N = 866$), vo výpočte kvartálov sa to neprejavilo. Je to z dôvodu vysokého počtu hexagónov s hodnotou 1 (až 50 % zo všetkých vyznačených hexagónov). Tento počet bol prevládajúci i pri označovaní miest strachu. Vďaka tomu obsahujú obidve vykreslené krabice zhodné hodnoty. Líši sa až následné maximálne dosiahnuté opakované zakreslenie, ktoré v prvom type topofóbie dosahuje hodnotu 16. V druhom prípade je maximum nepatrne vyššie (17). Priemer označovania hexagónov sa tiež výrazne nelíši, pričom vyššiu hodnotu (1,89) dosahuje prvá oblasť topofóbie a smerodajná odchýlka, vyjadrujúca mieru odchýlenia od priemeru je s hodnotou 1,27 nižšia v prípade druhého typu.

Obr. 26 Početnosť zaznačovania oboch typov topofóbií respondentmi
(Zdroj: dotazníkové šetrenie, 2018; vlastné spracovanie)

6.3 Komparácia topofilných a topofóbných miest v Šternberku

Topofilné a topofóbné miesta predstavujú sociálny priestor utváraný percepčne, teda psychickými procesmi, ku čomu slúžia predovšetkým konkrétne skúsenosti s miestami. V kontexte behaviorálnej geografie sa zároveň jedná o protiklady. Na jednej strane figuruje percepcia príjemného, obľúbeného a vyhľadávaného miesta, na strane druhej zase percepcia nepríjemného, odpudzujúceho a vedome odmietaného prostredia. Celkom logicky by sa očakávalo, že tak rozdielne percipované lokality sa budú nachádzať ďaleko od seba, alebo sa aspoň v priestore nebudú stretávať. Ako sa však ukázalo na výskume v Šternberku, môže to byť presne naopak. Mapa na Obr. 27 zobrazuje zároveň topofilné i topofóbné hexagóny, vychádzajúce z terénneho šetrenia od všetkých respondentov, pričom zobrazené sú len tie hexagóny, ktoré boli zakreslené viac ako jedenkrát. Vďaka filtrácii analýza pozostáva iba z hexagónov, ktoré označili aspoň dvaja respondenti

a komparácia oboch typov percepcie tak zahŕňa exaktnejšie výsledky. V prípade jediného zakreslenia hexagónu sa môže jednať o pochybenie, či respondentom nesprávne lokalizovanú

kresbu, pričom v prípade jeho opätovného označenia niekým ďalším to už nie je veľmi pravdepodobné.

Výsledok poukazuje na výrazné prekrývanie oboch typov percepcie a to predovšetkým v centre mesta. Na základe toho, vzniká tretí typ percepcie, ktorú je možné definovať ako dvojakú – topoambivalentnú. Tieto miesta a najčastejšie dôvody, ktoré ich stavajú do ambivalentnej pozície sú obsiahnuté v tabuľke 8.

Najväčší počet ambivalentne percipovaných hexagónov sa nachádza v historickom, ale i širšom centre (1), ktoré majú obyvatelia veľmi radi, no zároveň sa ho kvôli prítomnosti rómskej menšiny boja navštevovať, čo platí najmä po zotmení. Veľmi podobne je hodnotený aj park a lokalita Dvorská. Ambivalentnú časť lesa (4) zapríčiňuje jej vzhľad, ktorý sa tak dostáva do kontrastu s inak príjemným prírodným prostredím.

Kladnú percepciu ulice Masarykova (5) s riekou a zelenou alejou znepríjemňuje hluk, opilci a následná zvýšená kriminalita. Dvojakou percepciou sa vyznačuje i obyčajne často vyhľadávané mestské kúpalisko (6).

Tab. 8 Topoambivalentné miesta a najčastejšie dôvody percepcie ich dvojakosti

	LOKALITA	DÔVOD TOPOFÍLIE	DÔVOD TOPOFÓBIE
1.	Historické a širšie centrum	Centrum, námestí	Romové, tma
2.	Tyršove Sady	Klid, park, príroda	Nepřízpusobiví občané, tma
3.	Dvorská	Centrum města	Nebezpečno, Romové
4.	Časť lesa	Příroda, les	Vizuálně nehezke
5.	Ulica Masarykova	Klid, pěkné, příroda	Hluk, opilci, kriminalita
6.	Mestské kúpalisko	Relaxace, voda	Romové – bitky
7.	Ulica Jívavská s okolím	Klid, příjemné	Hustý provoz, nehostinné
8.	Ulica Olomoucká	Bydliště	Vzhled budov, silný provoz

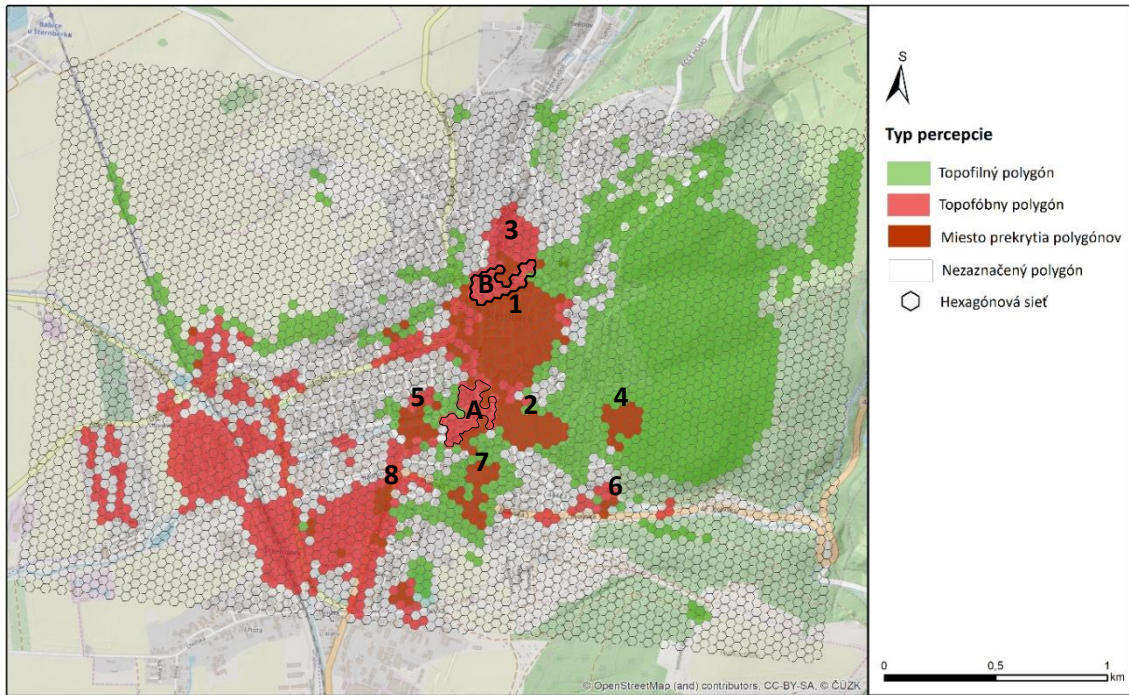
Zdroj: dotazníkové šetrenie, 2018, vlastné spracovanie

Dochádza v ňom ku konfliktom, do ktorých sú opäť zapojení rómski obyvatelia mesta. Hustá doprava a nevzhľadná časť na ulici Jívavská a v okolí (7) sa zase dostáva do stretu s inak kludnou a už takmer príjemnou okrajovou časťou Šternberka. Podobným prípadom je i ulica Olomoucká (8), pozdĺž ktorej sa nachádza viacero rodinných domov a bytových jednotiek. Intenzívna doprava a vzhľad budov znepríjemňujú bývanie respondentom, pre ktorých sa jedná o miesto bydliska.

Z prvých dvoch vymedzených lokalít je zrejmé, že dôležitým faktorom, ktorý ovplyvňuje topofóbnu percepciu nie je iba aktivita neprispôsobivých občanom ale aj tma. Tento aspekt je možné zahrnúť do urbánnej rytmickosti, ktorá je tradične skúmaná v rámci tzv. geografie času. Tá zanáša do konceptu mentálnych máp dôležitosť časového hľadiska, ktoré, ako sa ukázalo aj na odpovediach respondentov, hrá v percepcii významnú rolu. Osman (2010), charakterizuje rytmus ako pohyb či dej, charakteristický opakujúcou sa štruktúrou. Rytmus je udávaný konkrétnymi rytmizátormi (Mulíček, Pospíšilová, 2011), medzi ktoré patrí i striedanie dňa a noci, ovplyvňujúce percepciu topoambivalentných miest v Šternberku. Otázka bezpečnosti a strach, ktorý vzbudzuje tma zasahuje do obvykle obľúbených miest, z ktorých sa stávajú zároveň miesta obávané. Podobný výsledok sa spája predovšetkým s verejnou zeleňou (v mestských parkoch, atď.) čo dokazujú mnohé výskumy vrátane postojov rezidentov v čínskom Guangzhou (pozri podkapitola 3.3.7), kde práve faktor tmy zapríčinil zvýšený pocit ohrozenia z napadnutia v oblasti verejnej mestskej zelene (Jim, Chen, 2006).

Pri pohľade na zelené topofílie, sú miestami viditeľné medzery (hexagóny), ktoré vypĺňajú naopak červené topofóbie. Analýza ukázala, že ide o respondentmi zámerne vynechávané časti, nakoľko tieto „medzery“ predstavujú skutočne najkonfliktnejšie miesta, ktoré sa (predovšetkým v centre mesta) objavujú. Prvá z nich, označená v mape ako oblasť A, zahŕňa dve sociálne vylúčené lokality – Olomoucká a Oblouková s príľahlými ulicami, v ktorých sa nachádzajú byty obývané rómskymi obyvateľmi. Jeden z nich (nazývaný miestnymi aj „*Dům hrůzy*“) však nedávno prešiel rekonštrukciou fasády, ktorá výrazne zlepšila vizuálny dojem z neho (Príloha č. 4). Druhým prípadom je oblasť B, na ulici Dvorská. Jedná sa opäť o lokalitu (dom) obývanú Rómami. Dvorská je tiež koncovou autobusovou stanicou, na ktorej sa každodenne pohybuje veľa ľudí čakajúcich na autobus (Príloha č. 5), ktorí tak prichádzajú do styku

s týmito obyvateľmi. Komplikácie sa potom odvíjajú aj na príľahlej komunikácii, ktorá vedie ku hradu a nachádza sa na nej ostrá zákruha v strmom svahu. Nie je výnimkou, že (predovšetkým) rómske deti sa po nej voľne pohybujú na kolobežke, bicykli alebo peši a u prechádzajúcich šoférov vzbudzujú obavy.

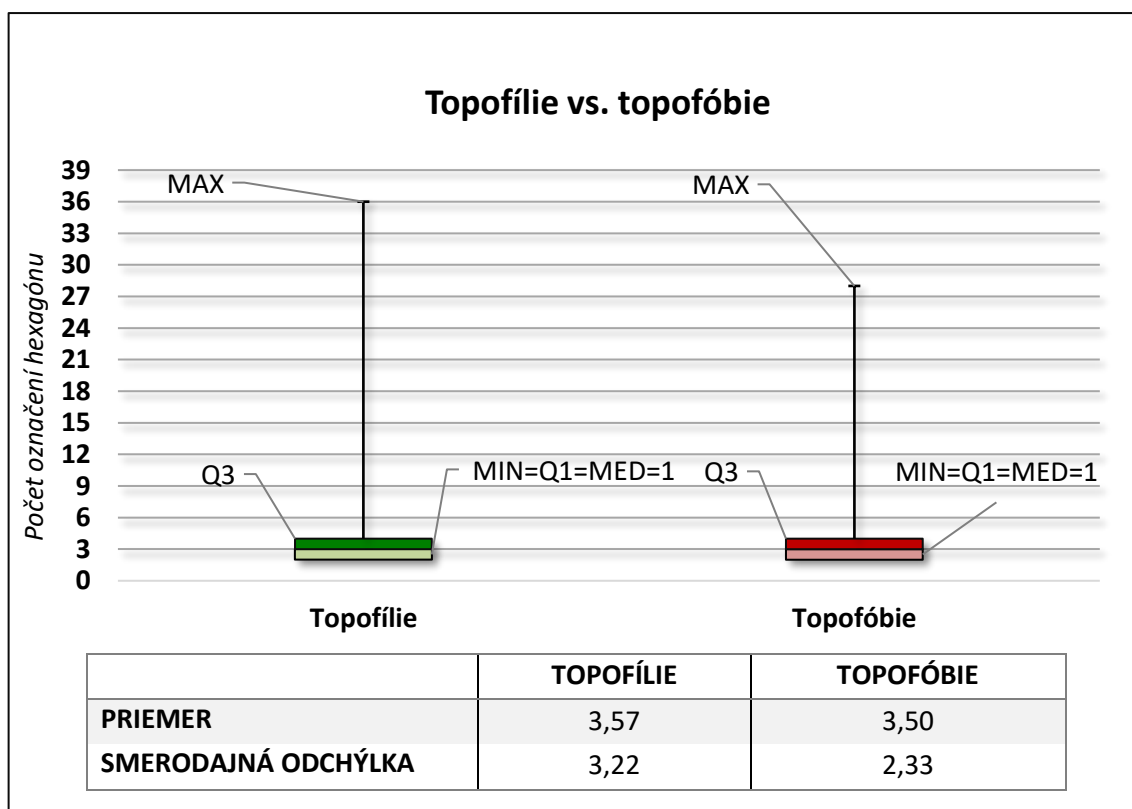
Obr. 27 Topofóbia a topofília percipovaná respondentmi

(Zdroj: dotazníkové šetrenie, 2018; vlastné spracovanie v programe ArcMap 10.4.1.)

Krabicový graf (Obr. 28), definujúci hranice jednotlivých kvartálov obsahuje vďaka odlišným vstupným hodnotám (väčším ako 1) iné rozpätia kvartálov, než predchádzajúce grafy, ktoré boli silne ovplyvňované veľkým počtom hexagónov s hodnotou jedna. Na základe toho, že je v tomto prípade minimálna hodnota označenia 2, tento faktor sa na komparáciu nevzťahuje. Hodnota 2 je zároveň aj hranicou prvého kvartálu (= Q1), takže 25 % z hexagónov bolo označených dvakrát. Hranica druhého kvartálu (rovná mediánu; Q2 = MED = 3) dosahuje hodnotu 3 a spadá tu už 50 % zakreslených hexagónov. Tretiemu kvartálu (Q3 = 75 % hexagónov) náleží hodnota 4 a posledný štvrtý kvartál (Q4) zahŕňa hodnoty od 5 do 36 v prípade topofilných hexagónov, a od 5 do 28 v prípade hexagónov topofóbnych. Rozdiel medzi topofíliami a topofóbiami nastáva až v prípade maximálnej hodnoty, ktorá je vyššia (36) u častejšie zakresľovaných topofílií. Priemerný počet zaznačenia hexagónu je tiež v oboch prípadoch veľmi podobný (3,57 a 3,50) a väčší rozdiel predstavuje až

smerodajná odchýlka. Pre topofilné hexagóny udáva hodnotu 3,22 čo je dané väčším rozptylom týchto hodnôt (2–36) a tak aj výraznejším rozptylom od priemeru. V prípade topofóbnych hexagónov je odchýlka menšia (2,33), podobne ako je menšie aj rozpätie hodnôt (2–28).

Pri vymedzovaní oboch typov miest percepcie nastával rozdiel nie len vo výsledných zákresoch, ale tiež v procese rozhodovania sa. Ako už bolo naznačené v podkapitole 6.1, pre respondentov predstavovalo zakreslenie topofilných lokalít jednoduchšiu úlohu, než následné vyznačovanie topofóbií. Častejšie nastávali prípady, kedy si respondent ani po opakovanom premýšľaní nedokázal vybaviť miesto, na ktorom by reálne pociťoval strach. V prípade topofílií takáto situácia nenastala ani raz a predstavu príjemných miest dokázali opýtaní vyvolať v pamäti oveľa rýchlejšie. To je tiež dôvodom, prečo bolo vo finále zakreslených viac miest topofilných, ako topofóbnych. Dá sa teda konštatovať, že Šternberk ako celok je obyvateľmi percipovaný viac pozitívne, než negatívne.

Obr. 28 Početnosť zaznačovania oboch typov percepcie respondentmi
(Zdroj: dotazníkové šetrenie, 2018; vlastné spracovanie v programe ArcMap 10.4.1.)

6.4 Vymedzenie topovakantných miest v Šternberku

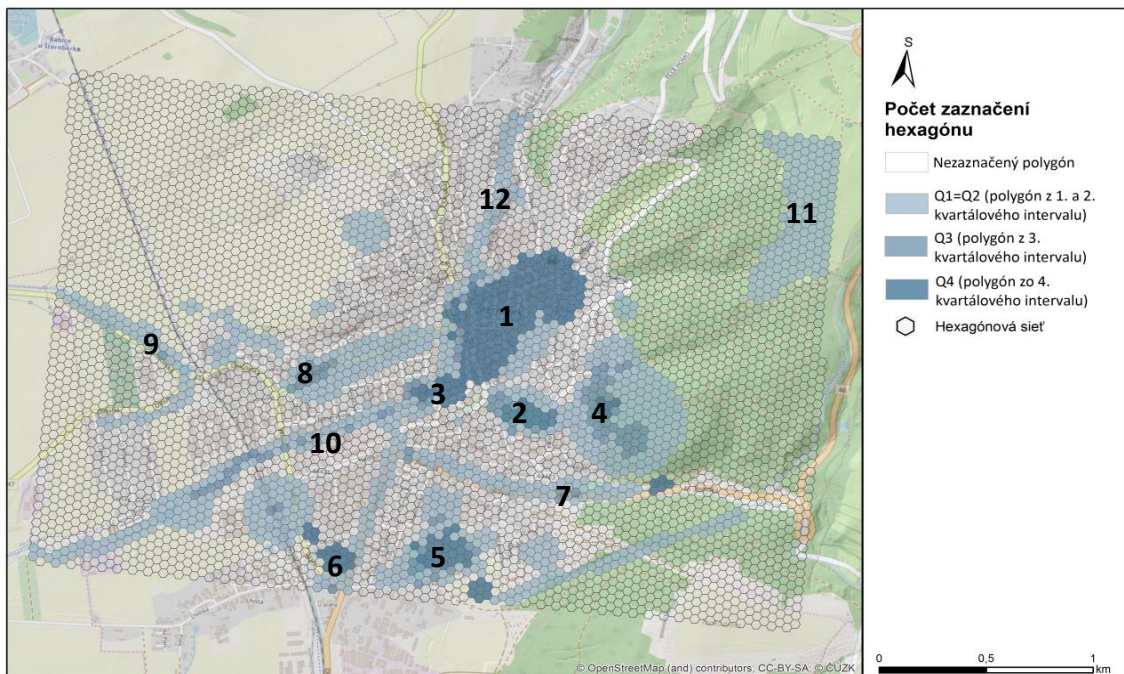
Keďže pri plánovaní rozvoja mesta je dôležité vedieť nie len čo obyvateľom v meste prekáža a vzbudzuje v nich obavy, ale tiež čo im chýba, posledná otázka sa týkala vymedzenia miest, ktorým bol priradený prívlastok a názov topovakantné. Inými slovami ide o miesta, ktoré sú prázdne a chýba v nich istý prvok, či objekt. Respondenti boli vyzvaní označiť modrou farbou konkrétnu lokalitu a následne popísať o aký umiestnený prvok sa jedná. Otázka bola rozšírená o špecifikáciu dôvodu, kvôli ktorému by konkrétny prvok do prostredia mesta umiestnili, výberom zo štyroch predložených možností. Finálny výsledok zobrazuje mapa na Obr. 29.

Respondenti sa zamerali predovšetkým na chýbajúce prvky v centre mesta (1), kde sa nachádza najväčšia koncentrácia hexagónov spadajúcich do štvrtého kvartálu, s počtom označení 3–14. Tabuľka 9 uvádza konkrétne prvky, ktoré respondenti uvádzali ako odpoveď. Pozostávajú z dvoch hlavných skupín – kultúra a príroda. V rámci kultúry obyvateľom chýba letné kino, ďalej klasické kino a divadlo v centre mesta, ale i viac reštaurácií, či iných podnikov, v ktorých by sa mohli schádzať a realizovať v nich prednášky. Z kategórie prírody by zase uvítali viac zelene na kamennom námestí a sprístupnenie brehu rieky Sitky. Letné kino má v Šternberku už niekoľkoročnú tradíciu, pričom premietanie sa v minulosti uskutočňovalo v areáli hradu (Hrad Šternberk, 2018). Tento zvyk si obyvatelia obľúbili, o čom svedčia aj ich odpovede týkajúce sa letného kina, ktoré smerovali predovšetkým do oblasti hradu, kde by pravidelné filmové projekcie opäť radi uvítali. V súčasnosti sa počas leta premietanie odohráva vo vonkajších priestoroch neďalekého Augustiánskeho kláštora (Město Šternberk, 2016). Okrem uvedených prvkov spomínali respondenti aj posilnenie služieb, smerovanie obchodov bližšie do centra a hustejšie rozmiestnenie odpadkových košov v uliciach.

V obľúbených Tyršových sadoch (2) chýba detské ihrisko, či iné stredisko pre najmenších. Ďalší respondenti zase nie sú spokojní s nedostatkom reštaurácií a niekoľkokrát sa v odpovediach objavil i altán, ktorý sa však v parku už dlhé roky nachádza. Respondenti pravdepodobne prostredníctvom dotazníku vyjadrovali názor na jeho zachovanie, keďže bol v roku 2015 takmer zdemolovaný. Demoláciu následne zastavila až petícia miestnych obyvateľov, ktorí sa proti búraníu postavili. Altán ako

architektonický pozostatok z medzivojnového obdobia sa následne stal súčasťou zoznamu kultúrnych pamiatok Českej republiky (Olomoucký deník, 2015).

Nepříjemný osud miestneho Tylovho divadla (3), uzavretého v roku 2010 z dôvodu zlého technického stavu (Hanácke noviny, 2019), sa odráža v opakovanom vyznačovaní lokality, v ktorej leží. Podobný osud zastihol aj neďaleké kino, ktoré bolo z dôvodu prepadnutia strechy pod nánosmi snehu zavreté v roku 2017 (Český rozhlas Olomouc, 2018). Respondenti sa k týmto budovám veľmi často vyjadrovali práve v rámci prázdnych miest Šternberka. Budovy v meste síce naďalej stoja, no ich reálny dopad v životoch obyvateľov sa vytratil.

Obr. 29 Respondentmi percipované topovakantné miesta podľa kvartálového rozdelenia

(Zdroj: dotazníkové šetrenie, 2018; vlastné spracovanie v programe ArcMap 10.4.1.)

Okolie zimného štadiónu (5) považuje veľká časť obyvateľov za vhodné miesto na lokalizáciu nového krytého bazénu, ktorý v meste zatiaľ chýba. Tesne pred realizáciou dotazníkového šetrenia prebiehalo na radnici rozhodovanie o podpore financovania jeho výstavby. Zastupiteľstvo návrh schválilo a v súčasnosti prebieha výberové riadenie na projektovú prípravu bazénu (Príloha č. 6) (Město Šternberk, 2019). Okrem iného by sa v ňom mala nachádzať aj wellness zóna, ktorá bola

respondentmi zmieňovaná v lokalite Na Kiosku (4). Z ďalších zmieňovaných prvkov v tab. 9 sa často objavuje obohatenie verejnej zelene, či už prostredníctvom vybudovania nového parku, alebo promenády okolo rieky. Nemenej dôležitý je cestný obchvat, ktorý by odľahčil situáciu na ulici Olomoucká (6), po ktorej denne prejde približne osem tisíc automobilov (Olomoucký deník, 2018). To značne zaťažuje ako kvalitu ovzdušia a funkčnosť komunikácie I/46, na ktorej sa pravidelne tvoria kolóny, tak aj život obyvateľov bývajúcich v jej blízkosti.

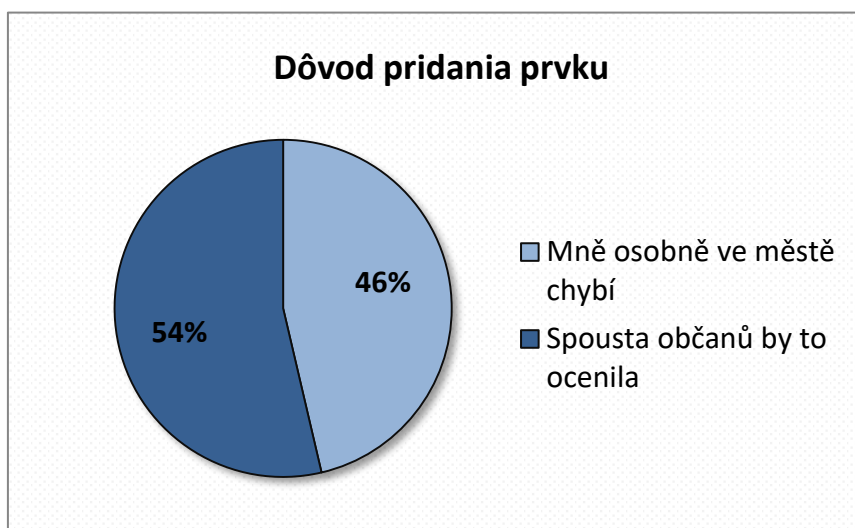
Tab. 9 Topovakantné miesta v Šternberku a preferované chýbajúce prvky

	Lokalita	Pridaný prvok	
1.	<i>Historické centrum s okolitými ulicami</i>	<ul style="list-style-type: none"> • letní kino • obchody blíz do centra • zprístupnění břehu řeky • čajovny, místo pro scházení a přednášky • restaurace 	<ul style="list-style-type: none"> • služby • kino a divadlo do centra • zeleň na náměstí • odpadkové koše
2.	<i>Park Tyršove Sady</i>	<ul style="list-style-type: none"> • altán • středisko pro nejmenší • hřiště 	<ul style="list-style-type: none"> • rozhledna • restaurace
3.	<i>Kino a divadlo</i>	<ul style="list-style-type: none"> • divadlo 	<ul style="list-style-type: none"> • kino
4.	<i>Lesy v lokalite Na Kiosku a v okolí</i>	<ul style="list-style-type: none"> • kiosek koncerty • společné hřiště a místo na grilování 	<ul style="list-style-type: none"> • workoutové centrum • wellness
5.	<i>Okolie zimného štadiónu</i>	<ul style="list-style-type: none"> • krytý bazén • veřejné multifunkční hřiště • obchody-nákupní centrum 	<ul style="list-style-type: none"> • plavecký stadión • chodníky • parkovací místa
6.	<i>Časť ulice Olomoucká</i>	<ul style="list-style-type: none"> • vybudovat hřiště • více zeleně 	<ul style="list-style-type: none"> • obchvat • lázně
7.	<i>Ulica Jívavská</i>	<ul style="list-style-type: none"> • obchvat 	
8.	<i>Ulica Uničovská 1</i>	<ul style="list-style-type: none"> • autobusové zastávky • workoutové hřiště 	<ul style="list-style-type: none"> • služby
9.	<i>Ulica Uničovská 2</i>	<ul style="list-style-type: none"> • cyklostezka Uničov 	<ul style="list-style-type: none"> • cyklostezka Babice
10.	<i>Okolie Sitky</i>	<ul style="list-style-type: none"> • promenáda kolem řeky 	<ul style="list-style-type: none"> • cyklostezka na Uničov

11.	<i>Odlehlá část lesa</i>	<ul style="list-style-type: none"> • nové lesní stezky
12.	<i>Hvězdné údolí</i>	<ul style="list-style-type: none"> • nabídka míst: bary, restaurace, hřiště • park místo zástavby

Zdroj: dotazníkové šetření, 2018, vlastní spracovani

Odpovede na podotázku zameranú na dôvod, kvôli ktorému by respondenti vybraný prvok umiestnili do prostredia mesta sú zobrazené v grafe, na obr. 30. Ukázalo sa, že respondenti využívali iba dve zo štyroch predložených odpovedí. Väčšej časti z nich (54 %) zvolený prvok v meste osobne chýba a zvyšných 46 % si myslí, že by ho ocenilo veľa občanov. Možnosti „vyriešilo by to niektoré problémy v meste“ a „Iné“ nezvolil žiadny respondent.

Obr. 30 Dôvod vedúci respondentov k vymedzeniu nových prvkov v prostredí Šternberka

(Zdroj: dotazníkové šetření, 2018, vlastní spracovanie)

6.5 Sémantická mapa mesta Šternberk

Predchádzajúca analýza percepcie prostredia Šternberka odrážala jeho fyzickú štruktúru. Každý, ľuďmi využívaný priestor, má však aj svoje spoločensky zdieľané významy, ktoré mu prikladá človek a je tvorcom sociálne konštruovaného priestoru. Tento koncept bol stručne predstavený už v teoretickej časti práce, avšak v tejto kapitole bude s upriamením pozornosti na jeho skutočné dopady v skúmanom priestore riešený detailnejšie. Ku zhodnoteniu významov a skúseností, ktoré sú jednotlivým miestam prisudzované, slúži sémantická mapa (podrobnejšie charakterizovaná v podkapitole 3.3.3.1). Prostredníctvom prepojenia mentálneho mapovania a lingvistického významu odpovedí respondentov je možné analyzovať slová, ktoré sú spájané s konkrétnymi miestami resp., ktorými sú tieto miesta popisované. Sociálne-geografický charakter tohto typu analýzy vyplýva aj pri pohľade na výslednú mapu, ktorá neobsahuje mierku, legendu, či iné zvyčajné mapové prvky. Podstatné sú predovšetkým tzv. sémantické oblasti vymedzené na základe spoločného významu. Každý respondent v rámci výskumu charakterizoval označené miesto jednoslovným, či viacslovným výrazom. Pri analýze odpovedí nie je podstatná úplná zhoda pomenovaní, ale čo najväčšia významová blízkosť, ktorá umožňuje definovať sémantické oblasti (Osman, 2016).

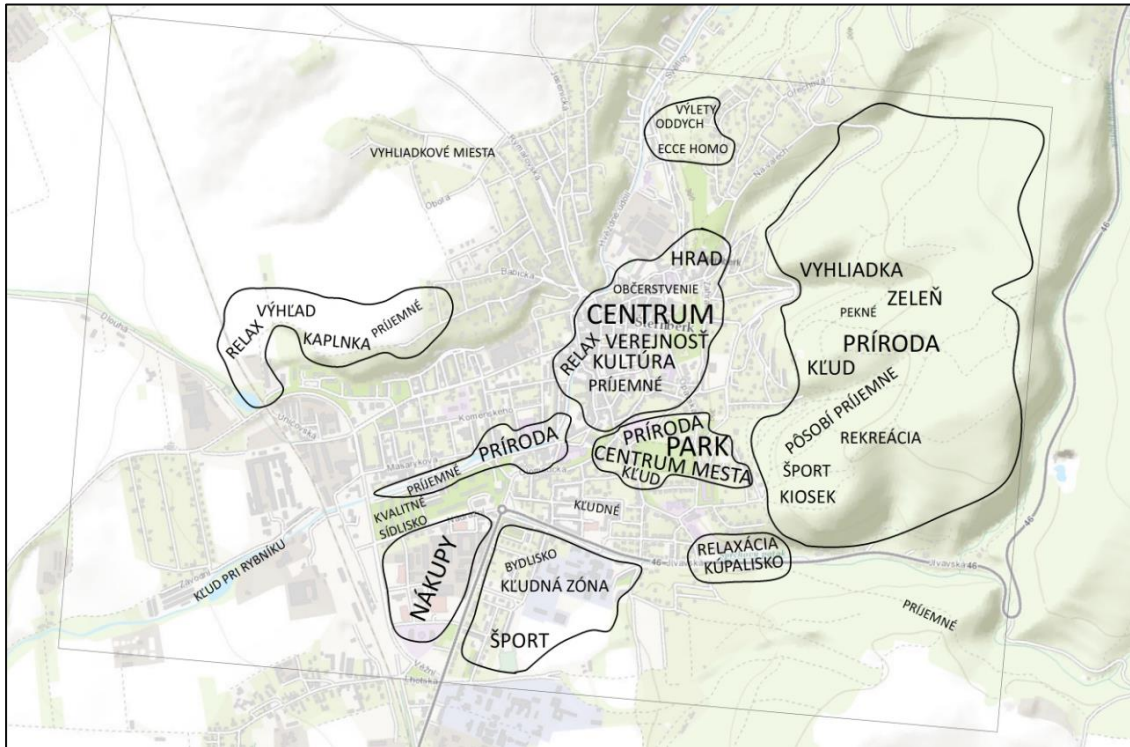
Do výsledných sémantických máp Šternberka sú zahrnuté odpovede, ktoré sa opakovali minimálne dvakrát. Počet opakovaní je následne odlišený veľkosťou zvoleného písma od 10 (zmienené 2 až 3-krát) po 22 (uvedené viac ako 16-krát). Obsahuje 5 stupňov veľkostí, pričom niektoré sa v mapách objavujú opakovane, iné zase ani jedenkrát.

Zvolené sémantické oblasti boli vytvorené so snahou rešpektovať zároveň skutočné významové vlastnosti miest územia, v dôsledku čoho sa niektoré oblasti môžu zdať podobné. Príkladom je vymedzenie mestského kúpaliska v mape na Obr. 31, hoci neďaleko ležiaca oblasť s ním má isté spoločné znaky (Rómovia). Cieľom tejto kapitoly nie je charakterizovať všetky vzniknuté sémantické oblasti, ale poukázať na obecnú odlišnosť sociálne konštruovaného priestoru mesta.

Výsledné sémantické mapy sa orientujú najprv na topofilné a topofóbne oblasti (Obr. 31 a 32), a nakoniec na ich spoločnú syntézu (Obr. 33). V prípade prvých dvoch

máp je zrejماً výrazná kompatibilita s vymedzenými topofilnými a topofóbnymi lokalitami v prechádzajúcich častiach práce.

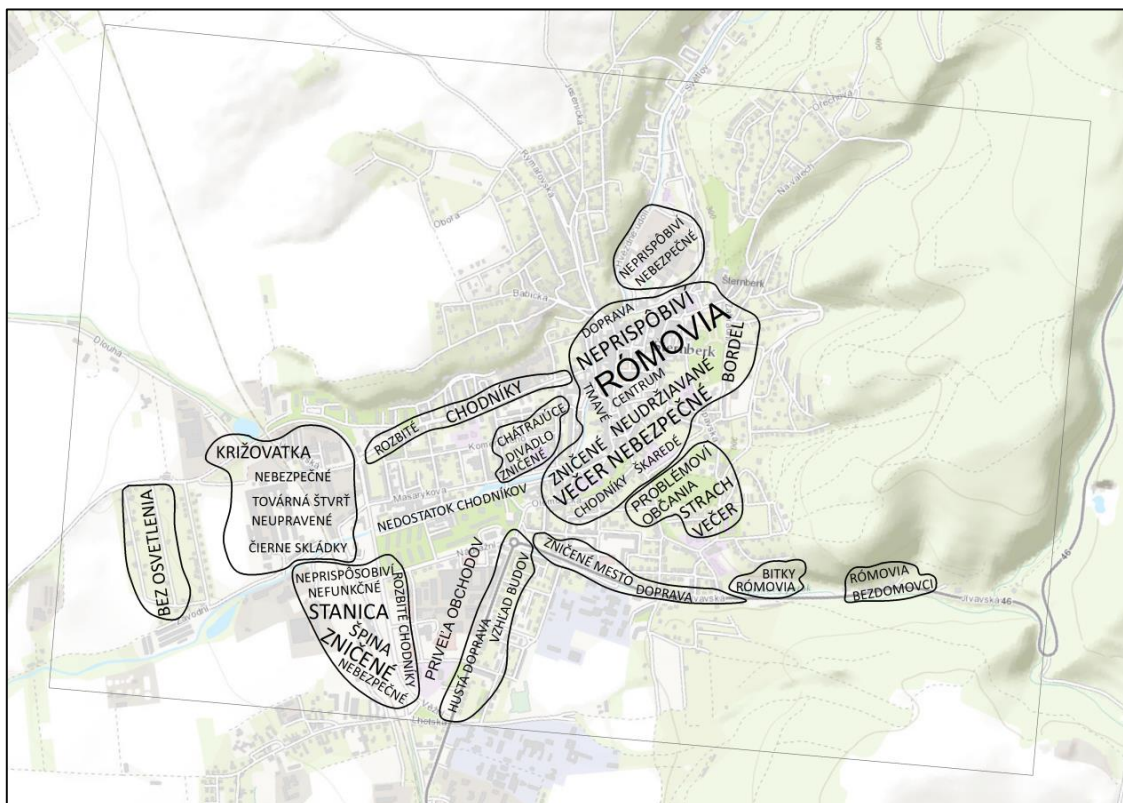
Topofilná sémantická mapa obsahuje najvýznamnejšiu oblasť centra mesta, parku a lesnatej časti. Okrem toho sa tu nachádzajú menšie oblasti tvoriace zóny nákupov, športu, či relaxu v blízkosti kaplnky (Obr. 31).

Obr. 31 Topofilná sémantická mapa Šternberka

(Zdroj: dotazníkové šetrenie, 2018; vlastné spracovanie v programe ArcMap 10.4.1.)

Naproti tomu v topofóbnjej sémantickej mape je oblastí vymedzených o niečo viac (Obr. 32). Najväčšia z nich sa nachádza v centre mesta a odvíja sa primárne od aktuálnej rómskej problematiky. Ďalšie výraznejšie časti ležia v oblasti vlakovkej stanice, starého priemyslového areálu, ale aj mestského parku a kúpaliska.

Obr. 32 Topofónna sémantická mapa Šternberka

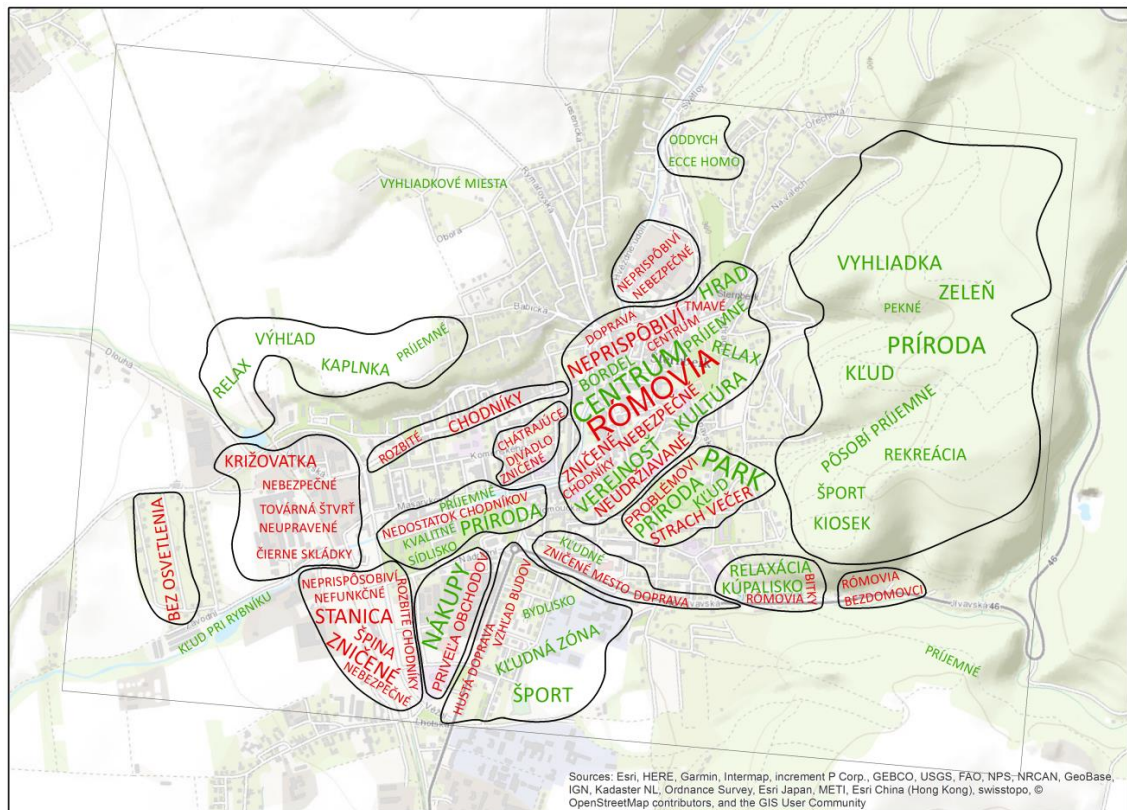
(Zdroj: dotazníkové šetrenie, 2018; vlastné spracovanie v programe ArcMap 10.4.1.)

Tretia – obecná sémantická mapa (Obr. 33), vytvára tieto oblasti prostredníctvom kombinácie predošlých skupín, pričom základný význam slov je rozlíšený farebne (zelená = topofilné označenie, červená = topofóbne označenie). Niektoré zóny sú výhradne jednovýznamové (kaplnka, príroda, stanica, atď.) no väčšina z nich je ambivalentná. To opäť poukazuje na dvojitú percepciu priestoru, spôsobenú faktormi ako sú tma, pohyb neprispôsobivých obyvateľov a ďalšie (pozri podkapitola 6.3).

Väčší počet slov, použitých pri popise topofóbií neznamená, že by respondenti vnímali mesto negatívnejšie. Treba brať do úvahy, že hoci sémantická mapa obsahuje menej topofilných pomenovaní, ich veľkosť a tak aj frekvencia opakovaní je väčšia, čo vo finále znamená, že sa obyvatelia na pozitívnom popise dokázali významovo zhodnúť viac, než na negatívnom.

Sociálne konštruovaný priestor, nadobúdajúci charakteristiky na základe významov, ktoré obyvatelia miestam subjektívne prisudzujú, poukázal na značnú variabilitu Šternberka. Jej prezentácia prostredníctvom sémantickej mapy zase

umožnila vizualizovať priestor bez toho, aby bola porušená významová unikátnosť miest.

Obr. 33 Sémantická mapa Šternberka

(Zdroj: dotazníkové šetrenie, 2018; vlastné spracovanie v programe ArcMap 10.4.1.)

7 Diskusia

Výskum realizovaný v rámci diplomovej práce nachádza pravdepodobne najväčšiu podobnosť s výskumom, ktorý prebehol v rokoch 2007 a 2008 v austrálskom Darwine a jeho obsah i výsledky autor Brennan-Horley rekapituluje v článku *Mental mapping the 'creative city'* (2010). Prostredníctvom mentálneho mapovania kreatívneho priemyslu sa mesto snažilo o rozvoj tohto druhu odvetvia. Paralelnosť s výskumom v Šternberku sa objavuje hneď na dvoch úrovniach. Prvou je zvolená metodika, ktorá v oboch prípadoch spočívala v papierových mentálnych mapách. Respondenti v Darwine zakresľovali odpovede na príslušné otázky priamo do máp, ktoré boli následne preklopené do digitálnej podoby prostredníctvom georeferencovania skenovaných kópií v prostredí ArcGIS. Druhá úroveň podobnosti spočíva v praktickom presahu, ktorý bol predmetom a cieľom výskumu v Darwine. Po získaní výsledných analýz prebehla debata medzi politickými predstaviteľmi a zástupcami kreatívneho priemyslu. Na základe presne vymedzených oblastí ohnísk kreatívneho priemyslu, mohli diskutovať o konkrétnych krokoch, vedúcich k zlepšeniu podmienok jeho rozvoja. Podobný cieľ, teda implementácia výsledkov šetrenia do realizovaného dokumentu Stratégie rozvoja mesta, je vytýčený i v prípade Šternberka.

Značná paralelnosť výskumu v Šternberku a predovšetkým jeho výsledkov sa dá nájsť pri porovnaní s výskumom (Ghioca, 2014), ktorý prebehol v rumunskom meste Braila. Využitie boli síce odlišné metódy, no podobne ako vo výskume obsiahnutom v tejto kvalifikačnej práci, šlo i v Braile o vymedzenie topofilných a topofóbnych miest. Topofilie sa nachádzajú najmä v oblastiach s hustým osídlením a koncentráciou urbánnych aktivít, ako napríklad v centre mesta. Ďalej šlo o verejnú zeleň, kultúrne významné budovy, ale aj rekonštruovanú železničnú stanicu. V Šternberku sa ako najobľúbenejšie ukázali taktiež miesta s vysokou koncentráciou obyvateľov, teda námestie a príľahlé centrum, a na druhom mieste mestský park, a ďalšie lokality s bohatou zeleňou. Ako topofóbne miesta v Braile vystupujú niektoré ulice v pešej zóne, ďalej objekty verejnej dopravy, periférne oblasti, ale aj parkoviská a staré poškodené budovy. Topofóbie definované v Šternberku sa na podobnom charaktere opäť zhodujú, pričom dôležitá je ambivalentnosť niektorých miest, percipovaných

topofóbne i topofilne zároveň. Výraznou zhodou sa vyznačujú dôvody, vedúce k negatívne vnímaným oblastiam v oboch mestách. Ako v Šternberku, tak aj v Braille vychádzajú hlavné impulzy vzbudzujúce obavy z koncentrácie rómskych skupín obyvateľstva, zničených budov a ciest, a zo sociálne slabších skupín rezidentov.

Ukázalo sa, že topofóbie je možné podrobnejšie rozdeliť na základe zdroja, resp. podnetu (strach, vizuálny dojem a prebytok), ktorý v mysli človeka spustí kognitívny proces, generujúci daný typ topofóbie. V jednom prípade to môže byť zanedbaná, či neosvetlená ulička, v ďalšom naopak moderné nákupné centrum, no výsledok percepcie je v oboch situáciách zhodne negatívny. Zároveň nie je výnimkou, že dochádza k prekryvaniu miest topofóbnych s miestami topofilnými. Podobné prípady boli definované ako topoambivalentné miesta.

Verejná zeleň, ako bežná súčasť urbánnych jednotiek, zaujala vo výskume percepcie v Šternberku zaujímavú pozíciu, ktorá je veľmi podobná výsledku, odhalenému prostredníctvom výskumu v čínskom Guangzhou (Jim, Chen, 2006). Spočíva vo výraznej percepčnej ambivalentnosti, ktorá je v oboch skúmaných mestách determinovaná dennou dobou.

V odbornom článku Osmana – *Sémantická mapa: príklad Ústí nad Orlicí* (2016), je signifikantná podobnosť s konštrukciou sémantických máp Šternberka. Autor sa v článku zameral výhradne na detailne realizovaný výskum, ktorý viedol k vytvoreniu sémantickej mapy mesta Ústí nad Orlicí. Tá vychádzala z osobných rozhovorov zahŕňajúcich kresbu mesta respondentmi. Sémantické mapy Šternberka a ich obsahová náplň sa odvíjali od slovných komentárov, sprevádzajúcich konkrétne otázky dotazníku. Vzhľadom na frekventovanú ambivalentnosť vybraných lokalít, bolo vhodné vytvoriť ako mapy zobrazujúce topofilne a topofóbne zdieľané významy miest, tak i kombináciu oboch typov sústredených do jednej sémantickej mapy. Ambivalentné sémantické oblasti sa nachádzali aj vo výskume Osmana, ktorý síce významy nijako viditeľne neoddeľoval, no z interpretácie výsledkov je táto dvojakosť zjavná. Oproti jeho výskumu však obsahujú niektoré sémantické oblasti Šternberka značne expresívnejšie významy. Z nich asi najzásadnejšia je oblasť mestského centra. Nastáva tu kombinácia príjemného prostredia, z ktorého vyžaruje osobitý *genius loci*, s nebezpečenstvom, ktoré respondenti prisudzujú prítomnosti rómskeho obyvateľstva, zlému stavu budov a vo vybraných úsekoch doprave.

Za limit, ktorý mohol výrazne ovplyvniť niektoré aspekty výsledkov práce, sa dá považovať spôsob, akým respondenti zaznamenávali svoje odpovede do pripravených máp. V snahe zachovať čo najväčšiu autentickosť vyjadrovania ich priestorového vnímania, neboli, až na počet povolených prvkov, stanovené žiadne obmedzenia týkajúce sa zákresov. Ukázalo sa, že toto rozhodnutie síce poskytlo respondentom akúsi slobodu pri vymedzovaní vybraných miest a oblastí, no zároveň umožnilo vytvárať zákresy, ktoré pozostávali z veľmi rozsiahlych plôch. To spôsobilo, že následné prekrytie skúmaného územia hexagónovou sieťou v rámci zvolenej metodiky vygenerovalo veľké množstvo tzv. malých hexagónov, teda s hodnotou jedna. Na základe toho došlo k skresleniu vytvorených krabicových grafov, ktoré je popísané i v príslušných častiach interpretovaných výsledkov. Táto skutočnosť je odstrániteľná prísnejšou reguláciou v priebehu samotného šetrenia a to napríklad obmedzením zákresov len na body, či polygóny do určitej veľkosti.

Istým limitom je samotný obsah interpretovaných výsledkov v práci. V priebehu výskumu bolo zisťované veľké množstvo najrôznejších charakteristík respondentov od pohlavia, veku, vzdelania a rodáctva, až po ich ďalšiu budúcnosť v Šternberku. Spomedzi všetkých identifikátorov, ktoré v dotazníku figurovali, bolo konkrétnejšie využité len pohlavie respondentov, na základe ktorého prebehla podrobná analýza nadobudnutých poznatkov. Ďalšie charakteristiky, ktoré by predstavovali zaujímavú oblasť štúdia už v práci obsiahnuté nie sú, čo je spôsobené povolenou obsahovou hranicou diplomovej práce. Zároveň, ale vzniká možnosť výsledky ďalej podrobnejšie interpretovať inou cestou. V rámci nej by bolo zaujímavé pokúsiť sa tiež o hĺbkovejšiu analýzu novo definovaných typov priestoru, a to najmä toporedundantných, topoambivalentných a topovakantných miest.

I napriek istým vytýčeným limitom práce sa dá konštatovať, že nadobudnuté poznatky sú dostatočne relevantné pre ďalšie praktické využitie v endogénnej rozvojovej politike. Potenciál ich implementácie sa v prvom rade nachádza vo formulácii prioritných osí, ktoré sú súčasťou vznikajúceho strategického dokumentu. Posledná realizovaná stratégia Šternberka obsahuje šesť nasledujúcich priorit: technická a dopravná infraštruktúra; bývanie; životné prostredie; podpora podnikateľských aktivít; cestovný ruch a nakoniec prioritnú os obsahujúcu vzdelanie, šport, kultúru, voľný čas a kvalitu života (Strategický plán rozvoje mesta Šternberka,

2007). Takto vymedzené priority ďalej pozostávajú z podrobnejších, medzi sebou súvisiacich skupín operácií. Znalosti vyplývajúce z realizovanej analýzy nabádajú k tomu, aby plánované prioritné osi zahrnuli postupné kroky, ktorými je možné dosiahnuť posilnenie znevýhodnených miest. Medzi ne nepatria iba vylúčené lokality, ale i často navštevované miesta, percipované ambivalentne. Príkladom je stred mesta a mestský park, ktoré nie sú v priebehu celého dňa vnímané len pozitívne, ale sú v značnej miere ovplyvňované dennou rytmickosťou. Jej negatívne aspekty by mohli byť z veľkej časti odstránené posilnením technickej infraštruktúry, ktorá je predmetom prvej prioritnej osi. Iným prípadom sú vyprázdnené, resp. topovakantné miesta. Na základe významových vlastností, sa ako najprirodzenejšie javí zakomponovať ich do poslednej prioritnej osi, ktorá sa venuje kultúre, športu a ďalším stránkam ovplyvňujúcim kvalitu života.

Nemenej dôležitý je obsah prioritnej osi životného prostredia, v rámci ktorého by sa dalo zapracovať na starostlivosti o vzhľad mesta a ochranu architektonického dedičstva. Uvedené návrhy je možné rozšíriť o ďalšie kroky orientované na posilnenie oslabených častí Šternberka a využiť tak nadobudnuté podklady pre maximálny rozvoj potenciálu mesta.

8 Záver

Diplomová práca predkladá praktický výskum percepcie obyvateľov mesta prostredníctvom aplikácie mentálneho mapovania, ako možnú metódu pri plánovaní rozvoja miest. Vychádza z endogénnej rozvojovej politiky, ktorá nabáda k vytváraniu strategických cieľov a ku kontrolovaniu rozvojových procesov miestnymi aktérmi, medzi ktorých patria i obyvatelia.

Použitá metóda predstavovala primárny prostriedok, ktorý umožnil naplniť hlavný cieľ práce. Tým bola snaha o pochopenie vnímania priestoru mesta Šternberk obyvateľmi, pre nadväzujúce zhodnotenie potenciálnej implementácie týchto poznatkov v procese plánovania ďalšieho rozvoja. Praktickým aktivitám však predchádzala prvá časť práce, obsahujúca podrobnú rešerš literatúry, ktorá umožnila rozšíriť potrebné teoretické základy. Na ne nadväzovala ďalšia, tentokrát teoreticky orientovaná kapitola, ktorá definuje hlavné súvislosti, týkajúce sa výskumu percepcie a procesu plánovania rozvoja mesta. Celá kvalifikačná práca sa vzťahuje k mestu Šternberk, ktoré zakomponuje vybrané poznatky, nadobudnuté mentálnym mapovaním, do prípravy dokumentu Stratégie rozvoja mesta. Šternberk, ako jedno z miest Olomouckého kraja, predstavuje pre okolité obce dôležité stredisko a je tiež centrom SO ORP Šternberk. Táto úloha mu prisudzuje isté charakteristiky, vďaka ktorým je mesto často navštevované i obyvateľmi okolitých obcí. Dôležitosť plánovania a rozvoja mesta je tak vo výsledku motiváciou nie len pre život miestnych obyvateľov, ale aj pre vytvorenie sídla, ktoré bude zaujímavou lokalitou i v očiach turistov.

Druhá časť práce vychádza zo zvolenej metódy terénneho šetrenia, prostredníctvom ktorej bolo oslovených 133 respondentov. Ich štruktúra, týkajúca sa pohlavia, veku a pôvodu zodpovedá reálnej štruktúre obyvateľstva mesta. Analýza získaných dát a ich prezentácia vo forme máp, a grafov umožnila interpretovať vymedzenie niekoľkých odlišných typov miest, ktoré odpovedajú štyrom oblastiam, stanoveným v úvode práce.

Prvá z nich, predstavujúca topofilne vnímané lokality, sa nachádza predovšetkým v neďalekých lesoch a na ďalších miestach verejnej zelene. Pokrýva tiež historické centrum Šternberka, vyhladkové a iné miesta spojené s oddychom a trávením voľného času. Opakom topofilných miest sú lokality percipované

topofóbne, ktoré boli vymedzované v rámci druhej oblasti. Ich koncentrácia leží v historickom centre, v oblasti železničnej stanice a vo vybraných uliciach, ktoré sú spájané s bydliskom istých skupín obyvateľstva. Charakter topofóbnych miest bol položenými otázkami osobitne vymedzený a rozdelený na topofóbie vychádzajúce z pocitov strachu a topofóbie vyplývajúce zo zlého fyzického stavu prostredia. Ako sa ukázalo, obidva typy topofóbií sa vo veľkej miere prekrývajú, ale topofóbie, odvíjajúce sa z fyzických vlastností, pokryli vo výsledku väčšiu plochu. Najpálčivejšie problémy, ktorými sú topofóbne lokality komentované, spočívajú vo výskyte rómskeho a neprispôsobivého obyvateľstva (opití, bezdomovci, atď.), nedostatočnom pouličnom osvetlení, komplikovanej dopravnej situácii vo vybraných miestach, a v zlom stave niektorých budov, či ulíc. Výskum zároveň odhalil nový typ topofóbie, vychádzajúci z prebytku istého/istých prvku/prvkov v priestore, pričom miesta, ktoré pokrýva boli pomenované ako toporedundantné a na skúmanom území sa rozkladajú v oblasti supermarketov.

Zaujímavé výsledky priniesla komparácia topofilných a topofóbnych miest, u ktorých takisto dochádzalo k opakovaným prekrytiám, hoci sa jedná o lokality s opozitným významom. Vďaka tomu bol vymedzený typ povrchu nazvaný ako topoambivalentný a pokrýva miesta s dvojitým významom. Zásadný rozdiel vykazoval aj celkový počet záznamov u oboch typov miest. V priebehu výskumu sa prejavilo, že otázka zameraná na topofilné miesta je pre respondentov na zodpovedanie výrazne jednoduchšia, než otázky, ktoré vyzývali k vymedzeniu topofóbnych lokalít. Na základe toho prekonal výsledný počet pozitívne vnímaných miest súčet negatívnych, z čoho vyplýva, že je Šternberk obyvateľmi všeobecne percipovaný viac pozitívne.

Tretia oblasť, v rámci ktorej bola pozornosť zameraná na topovakantné miesta, vyústila k vymedzeniu 12 hlavných menších i väčších častí mesta, ktoré by respondenti obohatili o vybraný prvok. Najčastejšie sa však jednalo o plavecký bazén, kino, divadlo, detské ihriská, chodníky a rozšírenie niektorých služieb.

Sémantické mapy, konštruované na základe slovných komentárov respondentov, sú výsledným produktom poslednej oblasti praktickej časti práce. Analýza sociálne konštruovaného priestoru pozostáva opäť z rozdelenia na topofilné a topofóbne komentáre a nakoniec obsahuje syntézu oboch skupín. Toto rozdelenie ukazuje na väčšiu významovú jednotnosť pri komentovaní topofilných miest, než pri

popisovaní topofóbií, ktoré je sprevádzané rozmanitejšími výrazmi. Opakovane boli zaznamenané ambivalentné významy, nachádzajúce sa často aj v rámci jednej sémantickej oblasti.

Vymedzené typy miest prechádzali priebežne analýzou podľa vybranej charakteristiky respondentov, ktorou bolo pohlavie. Rozdiely medzi ženami a mužmi spočívali najmä v zjednotených odpovediach z pohľadu žien a veľmi disperzne vyznačovaných zákresov zo strany mužov. Zaujímavé poznatky by rozhodne priniesla i komparácia podľa vekových skupín, či podľa pôvodu respondentov (rodáci a prisťahovaní). Dá sa predpokladať, že percepcia obyvateľov, ktorí v Šternberku žijú od narodenia bude značne odlišná od tých, ktorí sa do mesta prisťahovali až v dospelosti alebo pred niekoľkými rokmi. Sledovať by sa dali i rozdiely medzi mladou generáciou do 30 rokov a generáciou dôchodcov, prípadne medzi pracujúcimi a ženami na materskej dovolenke. Tieto a ďalšie potenciálne možnosti hlbšej analýzy predstavujú zaujímavý smer, akým je možné výskum ďalej orientovať. Rozsah aktuálnej práce však už podobné extenzie neumožňoval.

Získané informácie poskytli veľmi podrobný obraz rezidentov Šternberka o silných, ale i slabých stránkach mesta. Obyvatelia definovali reálne prevládajúce pomery a dokázali sa zhodnúť na nedostatkoch, ktoré by sa mali stať predmetom ďalšieho rozvoja. Ukázalo sa, že takto nadobudnuté znalosti je možné implementovať do stratégie rozvoja mesta prostredníctvom prioritných osí tohto dokumentu, ktoré zahŕňajú všetky potrebné aspekty.

9 Summary

The diploma thesis deals with a perception of the inhabitants of town of Šternberk through the practical application of mental mapping as a possible method for urban development planning. It is based on an endogenous development policy which encourages the creation of strategic aims and the control of development processes by local actors, including the inhabitants. The main goal consists of four specific parts. These parts include definition of different types of places, which could be found out in the city environment.

Šternberk is one of the towns in the Olomouc region and it represents an important center for the surrounding villages. It is located near of Low Jeseníky Mountains. Due to the location it is favourite place for tourists who used to visit both nature and the old castle or museum with exposition of time.

The thesis comprises of two main parts. The first one is based on a research of the literature and theoretical foundation which clarify the basic aspects of mental maps. The second part is focused on practical analysis and interpretation of results which come from the research. Interesting facts were found out based on four defined categories of places in Šternberk. The first area represents positively perceived places – topophilia. These places are located mainly near forests and other public green areas. It also covers the historical center of Šternberk, tourist location and similar places connected with free time. The opposite of topophilia is topophobia which covers places perceived negatively. They were defined within the second area. Their concentration lies in the historic center, around the railway station and in the selected streets that are associated with the residence of some problematic groups of inhabitants. These places were divided because of negative feeling. It can be fear, bad condition of the buildings or excess of some services (e. g. supermarkets). The topophobia based on the last reason was called „*toporedundanté places*”.

Although topophilic and topophobic sites are meaningfully opposed, they often overlap in the maps. Due to that reason, places of overlapping were defined as „*topoambivalent places*”.

Identified types of places were analysed by respondent gender also. The differences between women and men consisted mainly in unified answers from the perspective of women and highly dispersed drawings by men.

The third area was focused on „*topovakantné places*”. These are emptied places where some element is missing so far. It resulted in the delimitation of the 12 parts of the city. The most common missing elements are swimming pool, cinema, theater, playgrounds, sidewalks and other services.

The last part of the practical section contains semantic maps. They were constructed on the basis of respondents' comments and allow analysis of socially constructed space.

The acquired knowledge provided a very detailed overview of the residents of town of Šternberk, with a focus on strengths and weaknesses of the town. It has been found that this knowledge can be implemented into the urban development strategy through the priority axes of this document.

This work was supported by the Internal grant of Palacký University Olomouc No. IGA_PrF_2018_018 “Regiony a města: analýza vývoje a transformace jejich vybraných komponent”.

10 Zoznam použitej literatúry a zdrojov

10.1 Literatúra

AHERN, J. (1995): Greenways as a planning strategy. *Landscape And Urban Planning*, 33(1-3), 131 - 155. [https://doi.org/10.1016/0169-2046\(95\)02039-V](https://doi.org/10.1016/0169-2046(95)02039-V)

BERGER, P. L., LUCKMANN, T., MARADA, R. (1999): *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*.

BLÁHA, J. D. (2013): *Kulturní aspekty kartografické tvorby: Využití mentálních map v mezikulturním výzkumu* (Rigorózní práce). Praha.

BLÁHA, J. D., SOUKUP, M., BALCEROVÁ, M. (2011): MENTÁLNÍ MAPY OBYVATEL VESNICE YAWAN V INTERDISCIPLINÁRNÍ PERSPEKTIVĚ [Online]. *Kartografické Listy*, 19, 5-19. Dostupné z: <http://gis.fns.uniba.sk/kartografickelisty/archiv/KL19/1.pdf>

BODNÁROVÁ, A. (2008): In *Výzkum kognitivních a mentálních map* (1. vyd., pp. 91-94). Hradec Králové: Hradec Králové : Gaudeamus.

BRENNAN-HORLEY, C. (2010): Mental mapping the 'creative city' [Online]. *Journal Of Maps*, 6(1), 250-259. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.4113/jom.2010.1082?needAccess=true>

BUDÍKOVÁ, M., KRÁLOVÁ, M., MAROŠ, B. (2010): *Průvodce základními statistickými metodami*. Praha: Grada.

CANTER, D., LARKIN, P. (1993): The environmental range of serial rapists. *Journal Of Environmental Psychology*, 13(1), 63 - 70.

DANĚK, P. (2013): *Geografické myšlení: úvod do teoretických přístupů*. Brno: Masarykova univerzita.

DANIEL o. price, A. (1951): Field Theory in Social Science: Selected Theoretical Papers. Kurt Lewin Dorwin Cartwright [Online]. *American Sociological Review*, 16(3), 404-405. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=10&sid=249779a5-cc84-4c59-9287-768ad0cbbb1c%40sessionmgr104>

- DELLA PORTA, D. (2013): *Can Democracy Be Saved?: Participation, Deliberation and Social Movements*. USA: John Wiley.
- DOWNS, R. M. (2014): Coming of Age in the Geospatial Revolution: The Geographic Self Re-Defined [Online]. *Human Development (0018716X)*, 57(1), 35-57. <https://doi.org/10.1159/000358319>
- DRBOHLAV, D. (1991): Mentální mapa ČSFR: Definice, aplikace, podmíněnost. *Sborník České Geografické Společnosti*, 1991(3), 163-176.
- FIALA, J. (2013): *Univerzita v Olomouci (1573-2013)* (2., upr. vyd). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- FORESMAN, T. W. (1998): In *The history of geographic information systems: perspectives* Dostupné z: *the pioneers*. Prentice Hall.
- GELETIČ, J., HLADIŠ, L., ŠIMÁČEK, P. (2013). *Úvod do ArcGIS 10*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- GHIOCA, S. (2014): The cognitive map's role in urban planning and landscaping. Application to Braila City, Romania [Online]. *Cinq Continents, Vol 10 (2014)*, 10, 137-157. Dostupné z: http://cinqcontinents.geo.unibuc.ro/8/8_18_Belkendil.pdf
- GIBSON, J. J. (1966): *The senses considered as perceptual systems*. Oxford, England: Houghton Mifflin.
- GOLLEDGE, R. G., STIMSON, R. J. (1997): *Spatial Behavior: A Geographic Perspective* (2. vyd.). USA: Guilford Press.
- GOLLEDGE, R., STIMSON, R. (1997): *Spatial behavior: A geographic perspective* (2. vyd.). New York: The Guilford Press.
- GREGOROVÁ, B. (2008): Mentálne mapy ako metodický výskumný nástroj mestského cestovného ruchu na príklade Banskej Bystrice.
- HARNSBERGER, J. D., WRIGHT, R., PISONI, D. B. (2008): A new method for eliciting three speaking styles in the laboratory [Online]. *Speech Communication*, 50(4), 323-336. <https://doi.org/10.1016/j.specom.2007.11.001>

- COUCLELIS, H., GOLLEDGE, R. (1983): Analytic Research, Positivism, and Behavioral Geography. *Annals Of The Association Of American Geographers*, 73(3), 331-339.
- GH CONSULT O.P.S. (2007): Strategický plán rozvoje města Šternberka: Návrhová část - strategie.
- HENDL, J., REMR, J. (2017): *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál.
- HLŮZOVÁ, V. (2011): *Stopami Šternberské historie* (1. vyd.). Olomouc: Vydavatelstvo Univerzity Palackého v Olomouci.
- HYNEK, A. (1984): *Geografický výzkum krajiny a percepce životního prostředí*. Brno.
- JEŽEK, J. (2004): *Aplikovaná geografie města*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.
- JÍCHOVÁ, J., TEMELOVÁ, J. (2012): KRIMINALITA A JEJÍ PERCEPCE VE VNITŘNÍM MĚSTĚ: PŘÍPADOVÁ STUDIE PRAŽSKÉHO ŽIŽKOVA A JAROVA. *Geografie*, 117(3), 329-38.
- JIM, C. Y., CHEN, W. Y. (2006): Perception and Attitude of Residents Toward Urban Green Spaces in Guangzhou (China) [Online]. *Environmental Management*, 38(3), 338-350. <https://doi.org/10.1007/s00267-005-0166-6>
- Jiří, K. . (2017): Comparison of the Accuracy of Bibliographical References Generated for Medical Citation Styles by EndNote, Mendeley, RefWorks and Zotero [Online]. *Journal Of Academic Librarianship*, 43(1), 57-66. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2016.09.001>
- Jiří, K. . (2017): Comparison of the Accuracy of Bibliographical References Generated for Medical Citation Styles by EndNote, Mendeley, RefWorks and Zotero [Online]. *Journal Of Academic Librarianship*, 43(1), 57-66. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2016.09.001>
- Kahila, M., Broberg, A. (2017): Making cities wiser - Crowdsourcing for better decisions [Online]. In . Helsinki, Finland,. Dostupné z: http://www.fig.net/resources/monthly_articles/2017/kahila_etal_may_2017.asp
- Kollár, D. (2001). Obraz Rakúska a Slovenska u obyvateľov slovensko-rakúskeho pohraničia [Online]. *Geografický Časopis*, 53(1), 59. Dostupné z: <https://www.sav.sk/journals/uploads/05131135Kollar.pdf>

- KOLLÁR, D. (2008): SUBJEKTÍVNE ASPEKTY KVALITY ŽIVOTA: PERCEPCIA MIEST ZÁKLADNÝCH ŽIVOTNÝCH FUNKCIÍ OBYVATEĽOV SLOVENSKA. *Geographia Slovaca*, 25, 85-96.
- KOSKELA, H. (1997): Bold walk and breakings: Women's spatial confidence versus fear of violence. *A Journal Of Feminist Geography*, 4(3), 301-320.
- KRBOVÁ, J. (2016): *Strategické plánování ve veřejné správě*. Praha: Wolters Kluwer.
- KRUCKÁ, M. (2008): *Percepce a interpretace geografických předloh* (DIPLOMOVÁ PRÁCE). Brno.
- KYNČILOVÁ, L. (1998): Mentální mapa [Online]. *Moderní Obec*, 11, 19. Dostupné z: https://energie21.cz/wp-content/uploads/pdf/moderni_obec/MO1198.pdf
- KYNČLOVÁ, M., HUDEČEK, T., BLÁHA, J. D. (2009): HODNOCENÍ KARTOGRAFICKÝCH DĚL:: ANALÝZA MENTÁLNÍCH MAP ORIENTAČNÍCH BĚŽCŮ. *Geografie-Sbornik Cgs*, 114(2), 105 - 116.
- LEWIN, K., CARTWRIGH, D. (1951): Field Theory of Social Science: Selected Theoretical Papers Kurt Lewin Dorwin Cartwright [Online]. *The Annals Of The American Academy Of Political And Social Science*, 276.
- Lurija, A. R. (1973). Malá knížka o velké paměti [Online] (1. vyd.). Praha.
- LYNCH, K. (2004): *Obraz města = The Image of the city*. Praha: Polygon.
- MAIER, K. (2014): Strategické plánování. In *STRATEGIE, URBANISMUSA ARCHITEKT MĚSTA: Sborník z konference AUÚP* (1. vyd., pp. 9-11). Brno: Ústav územního rozvoje.
- MANFORD H. KUHN, A. (1951): Field Theory of Social Science: Selected Theoretical Papers Kurt Lewin Dorwin Cartwright [Online]. *The Annals Of The American Academy Of Political And Social Science*, 276, 146-147.
- MICHÁLEK, A. (1997): Rizikové areály v Bratislave z aspektu vybraných druhov kriminality. *Geografický Časopis*, 49(1), 47-62.
- MORAIN, S. A. (1999): Morain, Stanley A. GIS solutions in natural resource management.

- NEWMAN, D. (2006): The lines that continue to separate us: borders in our 'borderless' world [Online]. *Progress In Human Geography*, 30(2), 143-161. <https://doi.org/10.1191/0309132506ph599xx>
- NIČOVÁ, K. (2015): *Vybrané aspekty kvality života v SO ORP Šternberk – porovnání urbánního a rurálního prostoru* (Diplomová práce). Olomouc.
- NIŽNANSKÝ, B. (1993): Mentálne schopnosti vo vzťahu ku krajine a mape. *Kartografické Listy*, (1), 37-45.
- NOVOTNÁ, K., HAVELKOVÁ, L. (2019): Mapování pocitů v okolí naší školy. *Geografické Rozhledy*, 28(2), 24-27.
- OSMAN, R. (2010): *Behaviorální a humanistická konceptualizace lidské teritoriality* (Rigorózní práce Brno). Brno.
- OSMAN, R. (2014): *Městská teritorialita na příkladu města Brna* (Disertační práce). Brno.
- OSMAN, R. (2016): Sémantická mapa: příklad Ústí nad Orlicí [Online]. *Geografie*, 121(3), 463-492. Dostupné z: <https://docplayer.cz/26086422-Semanticka-mapa-priklad-usti-nad-orlici.html>
- OUŘEDNÍČEK, M., POSPÍŠILOVÁ, L. (2011): Časoprostorové chování středoškolských studentů bydlících v zázemí Prahy, 99-132. Dostupné z: http://urrlab.cz/sites/default/files/pospisilova_l._ourednicek_m._2011_casoprostorove_chovani_stredoskolskych_studentu_bydlicich_v_zazemi_prahy.pdf
- PÁNEK, J. (2014): *GeoParticipace: jak používat prostorové nástroje v rozhodování o lokalitách, ve kterých žijeme?*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- PÁNEK, J. (2016): Dostupné z: Mental Maps to GeoParticipation [Online]. *Cartographic Journal*, 53(4), 300-307. <https://doi.org/10.1080/00087041.2016.1243862>
- PÁNEK, J., PÁSZTO, V. (2016): POCITOVÉ MAPY VPLÁNOVÁNÍ MĚST A REGIONŮ [Online]. *Regionální Rozvoj Mezi Teorií A Praxí*, (4). Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Jiri_Panek/publication/311993849_Pocitove_m

apy_v_planovani_mest_a_regionu/links/5867f74708ae8fce4915c735/Pocitove-mapy-v-planovani-mest-a-regionu.pdf

PŮČEK, M., KOPPITZ, D. (2012): *Strategické plánování a řízení: pro města, obce a regiony* (1. vyd.). Praha: NSZM.

RELPH E. (1976): Place and Placelessness. *Annals Of The Association Of American Geographers*, 67(4), 622-624.

SCHMEIDLER, K. (2000): Prostředí města, urbanistická tvorba a sociální patologie. *Psychologie Dnes*, 9, 14-17.

SIEBER, A. (2006): Public Participation Geographic Information Systems: A Literature Review and Framework [Online]. *Annals Of The Association Of American Geographers*, 96(3), 491-507. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=874d12eb-ec4f-4ba6-83d8-56f19b31eb3b%40sessionmgr120>

SIEBER, R. E., ROBINSON, P. J., CORBETT, J. M., JOHNSON, P. A. J. (2016): Doing Public Participation on the Geospatial Web [Online]. *Annals Of The American Association Of Geographers*, 1030-1046. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/24694452.2016.1191325?journalCode=raag21>

SIWEK, T. (2011): *Percepce geografického prostoru*. Praha: Česká geografická společnost.

SIWEK, T., BOGDOVÁ, K. (2007): České kulturně-historické regiony ve vědomí svých obyvatel [Online]. *Sociologický Časopis*, 43(5), 1039-1053. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=23048>

SPIJKOVÁ, J. (2006): *Zahraniční investoři a jejich percepce investičního a podnikatelského prostředí v české republice: pilotní studie v behaviorální geografii* (Disertacni prace) [Online]. Praha. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/94507/140064156.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

STASÍKOVÁ, L. (2011): RELEVANTNOSŤ VÝSKUMU STRACHU Z KRIMINALITY V URBÁNNEJ GEOGRAFII [Online]. *Geografický Časopis*, 63(4), 325-343. Dostupné z: <https://www.sav.sk/journals/uploads/03101300Stasikova.pdf>

- STASÍKOVÁ, L. (2013): Genius loci vo vzťahu k strachu zo zločinnosti na príklade postsocialistického sídliska [Online]. *Geografický Časopis*, 65(1), 83. Dostupné z: <https://www.sav.sk/journals/uploads/03101209Stasikova.pdf>
- SVOBODOVÁ, J. (2017): *Analýza fenoménu spoluzávislosti v rodině jako východisko pro speciálně pedagogickou intervenci* (diplomové práce). Olomouc.
- ŠERÝ, M., ŠIMÁČEK, P. (2013): VNÍMÁNÍ HRANIC OBYVATELSTVEM REGIONŮ S ROZDÍLNOU KONTINUITOU SOCIO-HISTORICKÉHO VÝVOJE JAKO DÍLČÍ ASPEKT JEJICH REGIONÁLNÍ IDENTITY. *Geografie*, 118(4), 392-414. Dostupné z: https://geography.upol.cz/soubory/lide/sery/citace/jimp/2013_Geografie-CGS.pdf
- TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. (2008): *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- TUNKA, M. (2003): *Obsah územně plánovací dokumentace*. Praha: Arch.
- TURBA, M. (2014): Strategický plán a jeho implementace. In *STRATEGIE, URBANISMUSAARCHITEKT MĚSTA: Sborník z konference AUÚP* (1. vyd., pp. 12-15). Brno: Ústav územního rozvoje.
- ULRICH, R. S. (1984): View through a Window May Influence Recovery Dostupné z: Surgery [Online]. *Science*, 224(4647), 420-421.
- VALENTINE, G. (1989): The Geography of Women's Fear [Online]. *Area*, 21(4), 385. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/20000063?seq=1#page_scan_tab_contents
- WAPNER, S., WERNER, H. (1957): *Perceptual development: An investigation within the framework of sensory-tonic field theory*. Oxford, England: Clark Univer. Press.
- TUAN, Y. -FU. (1975). Images and Mental Maps [Online]. *Annals Of The Association Of American Geographers*, 65(2), 205-213.
- TUAN, Y. -FU. (1976): Humanistic Geography. *Annals Of The Association Of American Geographers*, 66(2), 266-276.
- YONTEF, G. M., POLÁK, A. (2009): *Gestaltterapie: uvědomování, dialog a proces*. Praha: Triton.

Zákon č. 248/2000 Sb.: Zákon o podpoře regionálního rozvoje, 2000. In: . Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-248>

Zákon č. 183/2006 Sb.: Zákon o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), 2006. In: . Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-183>

ZELENKA, J. (2008): *Výzkum kognitivních a mentálních map* (1. vyd.). Hradec Králové: Gaudeamus.

10.2 Datové zdroje

Applied wayfinding (2019): Legible London: An exercise in simplicity [online]. 2019 [cit. 2019-03-04]. Dostupné z: <http://appliedwayfinding.com/projects/legible-london/>

ARCDATA PRAHA (2019): ArcČR® 500 ver. 3.3. ([online], [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: <https://www.arcdata.cz/produkty/geograficka-data/arccr-500>

Český statistický úřad (2011): Veřejná databáze: Šternberk (okres Olomouc) [online]. 2011 [cit. 2019-01-08]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31288&u=__VUZEMI__43__505188

Český statistický úřad (2011): Tab. 111 Obyvatelstvo podle pohlaví a podle druhu pobytu, státního občanství, způsobu bydlení, národnosti a náboženské víry v obci [online]. 26. 3. 2011 [cit. 2019-01-15]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt&vyhltext=&zo=N&krok=5&z=T&f=TABULKA&nahled=N&sp=N&nuid=&zs=&skupId=&verze=1&filtr=G~F_M~F_Z~F_R~F_P~_S~_null_null_&str=v125&rouska=true&clsp=null&katalog=30814&pvoch=&u=v125__VUZEMI__43__505188&pvo=OTOB111#w=

Český statistický úřad (2015): Historický lexikon obcí České republiky - 1869 – 2011 [online]. 21.12.2015 [cit. 2019-01-15]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/historicky-lexikon-obci-1869-az-2015>

D21 (2019): Participativní urbanistický projekt “Změňte svůj park na Solidaritě” [online]. [cit. 2019-02-08]. Dostupné z: <https://www.d21.me/reference/participativni-urbanisticky-projekt-zmente-svuj-park-na-solidarite>

D21 (2019): Společně tvoříme Chomutov [online]. [cit. 2019-02-08]. Dostupné z: <https://www.d21.me/reference/spolecne-tvorime-chomutov>

Expozice času: Šternberk (2011): Historie [online] 2011 [cit. 2019-02-27]. Dostupné z: <http://www.expozicecasu.cz/?page=historie>

FRITSCHER, A. (2018): Šternberk bude mít krytý bazén. Možná už v roce 2020. *Hanácké noviny* [online]. 22. 2. 2018 [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: <http://www.hanackenoviny.cz/3525/sternberk-bude-mit-kryty-bazen-mozna-uz-roce-2020/>

FRITSCHER, A. (2019): Budoucnost nejistá. Tylovo divadlo ve Šternberku dál chátrá. *Hanácké noviny* [online]. 5. 2. 2019 [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: <http://www.hanackenoviny.cz/6005/budoucnost-nejista-tylovo-divadlo-ve-sternberku-dal-chatra/>

Hrad Šternberk (2018): Léto na hradě 2018 [online]. 2018 [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <https://www.hrad-sternberk.cz/cs/zpravy/34665-leto-na-hrade-2018>

Hruška, L. (2013). Situační analýza města Šternberk. Ostrava. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-pro-lokalitu-sternberk/situacni-analyza-sternberk->

LANČI (2017): *Usnesení ze zasedání Valné hromady Euroregionu Praděd č. 1/2017 konaného dne 12. 5. 2017 v Jeseníku* [online]. In: 2017, s. 1-2 [cit. 2019-02-27]. Dostupné z: http://www.europraded.cz/docs/cinnost/valna_hromada/VH_01-17_usneseni.pdf

Město Šternberk (2012): Šternberk v letech 1959 – 1968 [online]. 23. 05. 2012 [cit. 2019-02-27]. Dostupné z: <https://www.sternberk.eu/turistika/historie/sternberske-stoleti-1909-2009-historicky-serial/sternberk-v-l letech-1959-1968.html>

Město Šternberk (2012): Tipy na výlety [online]. 29.05.2012 [cit. 2019-01-14]. Dostupné z: <https://www.sternberk.eu/tipy-na-vylety.html>

Město ŠTERNBERK (2014): Podnikatelská zóna získala další prestižní cenu [online]. 23. 06. 2014 [cit. 2019-02-27]. Dostupné z: <https://www.sternberk.eu/novinky-ve-sternberku/2853-podnikatelska-zona-sternberk-ziskala-dalsi-prestizni-cenu.html>

Město Šternberk (2016): Letní kino ve Šternberku startuje svou sedmou sezónu [online]. 30. 06. 2016 [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <https://www.sternberk.eu/novinky-ve-sternberku/3970-letni-kino-ve-sternberku-startuje-sedmou-sezonu-272.html>

Město Šternberk (2019): Příprava výstavby krytého plaveckého bazénu pokračuje [online]. 21. 02. 2019 [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: <https://www.sternberk.eu/novinky-ve-sternberku/4962-prace-na-priprave-vystavby-kryteho-plaveckeho-bazenu-pokracuji.html>

Mikroregion Šternbersko (2017): Statut Mikroregionu: O našem mikroregionu [online]. 16. 2. 2017 [cit. 2019-02-27]. Dostupné z: <http://mikroregion-sternbersko.cz/statut-mikroregionu/d-1001/p1=52>

Ministerstvo vnitra České republiky (2019): Počty obyvatel v obcích [online]. 2019 [cit. 2019-01-15]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-pocty-obyvatel-v-obcich.aspx>

MOCHŤÁK, J. (2019): O lokalitě Šternberk. *Agentura pro sociální začleňování* [online]. [cit. 2019-02-27]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/o-lokalite-sternberk>

NCGIA (2019): Welcome to NCGIA [online]. [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <http://www.ncgia.ucsb.edu/>

Olomoucký deník (2015): Zchátralý altán ve Šternberku chtěli zbourat. Teď je kulturní památkou [online]. 6. 6. 2015 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: https://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/zchatraly-altan-ve-sternberku-chteli-zbourat-ted-je-kulturni-pamatkou-20150606.html

Olomoucký deník (2018): Nádraží ve Šternberku čeká radikální přestavba. Takto má vypadat [online]. 9. 4. 2018 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: https://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/nadrazi-ve-sternberku-ceka-radikalni-prestavba-takto-ma-vypadat-20180409.html

Pocitové mapy (2019) [online]. [cit. 2019-02-08]. Dostupné z: <https://www.pocitovemapy.cz/>

RIS: Regionální informační servis (2011): Šternberk - Lhota (jih) [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 30. 6. 2011 [cit. 2019-02-27]. Dostupné z: <http://www.risy.cz/cs/vyhledavace/prumyslove-zony/detail?id=348>

RIS: Regionální informační servis (2011): Nálepkova kasárna – Šternberk [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 30. 11. 2008 [cit. 2019-02-27]. Dostupné z: <http://www.risy.cz/cs/vyhledavace/brownfields/detail?id=7103>

ROZEHNAL, I. (2014): Rozhledna Zelená budka. *Hrady a zámky České republiky* [online]. 22. 2. 2014 [cit. 2019-02-27]. Dostupné z: <https://www.hrady.cz/?OID=11610>

TOMÁŠKOVÁ, M. (2018): Městské kino ve Šternberku je už rok zavřené. O rekonstrukci rozhodne až nové zastupitelstvo. *Český rozhlas* [online]. 11. 3. 2018 [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: <https://olomouc.rozhlas.cz/mestske-kino-ve-sternberku-je-uz-rok-zavrene-o-rekonstrukci-rozhodne-az-nove-6936083>

Vincentinum - poskytovatel sociálních služeb Šternberk (2019): Historie Vincentina - poskytovatele sociálních služeb Šternberk [online]. [cit. 2019-02-27]. Dostupné z: http://www.vincentinum.cz/667448bd_12ec_4e18_9726_acc5e61b4d76.aspx

Zoznam príloh

Príloha č. 1 Štruktúra dotazníku

Príloha č. 2 Ukážka vyplnenej mentálne mapy respondenta

Príloha č. 3 Hlavné námestie v Šternberku

Príloha č. 4 Dom na ulici Olomoucká pred a po rekonštrukcii

Príloha č. 5 Autobusová stanica na ulici Dvorská

Príloha č. 6 Návrh podoby šternberského krytého bazénu

DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ PRO TVORBU STRATEGIE ROZVOJE MĚSTA ŠTERNBERK – veřejnost

Město Šternberk v současné době připravuje strategický plán rozvoje, jehož součástí je i dotazníkové šetření mezi obyvateli Šternberka. Věnujte prosím čas vyplnění dotazníku, jenž poslouží jako podkladový materiál pro rozhodování, jakým směrem by se Šternberk měl vydat.

Dotazník je anonymní a otázky se týkají spokojenosti obyvatel se životem ve městě a zhodnocení rozvojového potenciálu Šternberka.

Děkujeme za Váš čas.

Město Šternberk a tým Mikroregionu Šternbersko

1. Jaké tři věci, slova, pojmy nebo místa si vybavíte ve spojení s městem Šternberk?

- A. _____
- B. _____
- C. _____

2. Jak dlouho žijete ve Šternberku?

- A. Od narození
- B. Přistěhoval/a jsem se v dětství spolu s rodiči
- C. Přistěhoval/a jsem se v dospělosti před více než pěti lety
- D. Přistěhoval/a jsem se v dospělosti v posledních pěti letech

3. Plánujete, že byste se v budoucnosti ze Šternberka odstěhoval/a?

- A. Rozhodně ano
- B. Spíše ano
- C. Spíše ne
- D. Rozhodně ne

4. Pokud se plánujete přestěhovat, v jakém časovém horizontu se chystáte?

- A. V horizontu jednoho roku
- B. V horizontu 1–2 let
- C. V horizontu 2–5 let
- D. Více než 5 let
- E. Nedokáži odpovědět
- F. Neplánuji stěhování

5. Pokud se plánujete přestěhovat, jaký důvod Vás k přestěhování vede? (max. tři odpovědi)

- A. Lepší pracovní podmínky
- B. Rodina
- C. Škola
- D. Partner/partnerka
- E. Celková nespokojenost s místem bydliště
- F. Prostředí ve velkém městě
- G. Vyšší kvalita života
- H. Nevím
- I. Nechci se přestěhovat
- J. Jiný: _____

6. Kam se plánujete přestěhovat?

- A. Jinam v zázemí Šternberka (obec poblíž města)
- B. Jinam v rámci okresu Olomouc
- C. Jinam v Olomouckém kraji
- D. Mimo Olomoucký kraj: _____
- E. Mimo ČR: _____

- F. Nevím
- G. Nechci se přestěhovat

7. Cítíte se být hrdí na Šternberk, město, ve kterém žijete?

- A. Rozhodně ano
- B. Spíše ano
- C. Spíše ne
- D. Rozhodně ne

8. Cítíte se ve Šternberku bezpečně?

- A. Rozhodně ano
- B. Spíše ano
- C. Spíše ne
- D. Rozhodně ne

9. Pokud se ve Šternberku necítíte bezpečně, uveďte prosím důvody proč?

---

10. Jste spokojeni s prostředím ve městě z těchto hledisek:

	Pozn. Hodnocení probíhá škálou: -5 = velká nespokojenost, 0 = neutrální, 5 = velká spokojenost	Ohodnocení (hodnota -5 až 5)
1.	celkové prostředí města (příjemné místo pro život)	
2.	estetický vzhled veřejných prostranství a budov	
3.	udržování zeleně a čistoty ve městě	
4.	znečištění ovzduší exhalacemi a prachem	
5.	veřejné osvětlení	
6.	kvalita cest a chodníků v ulicích	
7.	dostupnost města hromadnou autobusovou a železniční dopravou	
8.	bezpečnost silničního provozu ve městě	
9.	dostupnost a kapacita parkování	
10.	možností účastnit se místního plánování, rozhodování či veřejných projednávání (možnost zapojit se do těchto procesů jako územní a komunitní plánování)	
11.	kulturní vyžití, společenské akce, mezilidské vztahy	
12.	pracovní příležitosti ve městě, podmínky pro zaměstnání a podnikání	
13.	nabídka bydlení pro mladé rodiny	

11. Představte si, že můžete rozhodnout o využití městských finančních prostředků. Na co byste je přednostně využil/a? (zatrhněte maximálně 3 možnosti)

- A. Zlepšení podmínek pro podnikání
- B. Podpora bytové výstavby
- C. Častější spoje veřejné dopravy
- D. Zřízení dalších provozoven obchodu a služeb ve městě – jakých?
.....
- E. Rekonstrukce místních komunikací
- F. Větší podpora kulturních, společenských a sportovních aktivit
- G. Péče o veřejnou zeleň a prostředí v obci
- H. Jiné: .....

- 12. Podílíte se na dění ve městě?**
- A. Ano, aktivně se podílím - jak? .....
  - B. Ano, příležitostně
  - C. Rád/a bych, ale nemám příležitost, nebyl/a jsem osloven/a, nevím jak
  - D. Ne, vůbec se nepodílím
- 13. Účastníte se pravidelně komunálních voleb (do zastupitelstva) města Šternberk?**
- A. Ano B. Ne
- 14. Jste členem nějakého spolku nebo organizace působící v Šternberku?**
- A. Ano Jakého?
_____
  - B. Ne
  - C. Ne, ale byl jsem v minulosti
  - D. _____
- 15. Pohlaví**
- A. Žena B. Muž
- 16. Kolik Vám je let?**
- A. 15–19 B. 20–29 C. 30–39 D. 40–49 E. 50–59 F. 60–69
  - G. 70–79 H. 80 a více
- 17. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?**
- A. Základní nebo bez vzdělání B. Středoškolské bez maturity
  - C. Středoškolské s maturitou D. Vysokoškolské
- 18. Momentálně jsem:**
- A. Zaměstnaný/á B. Nezaměstnaný/á C. Student/ka
  - D. Na mateřské dovolené E. V důchodu
- 19. Ve které místní části Šternberka žijete?**
- A. Lhota B. Dalov C. Krakořice D. Těšíkov E. Chabičov
  - F. Dolní Žleb G. Šternberk – ulice _____
- 20. Zde je prostor pro Vaše vlastní návrhy a podněty pro rozvoj Šternberka**
- _____
- 21. Pokud byste měli zájem dozvědět se výsledky šetření, zde můžete uvést Váš email:**
(dobrovolná otázka)
- _____

NA PŘILOŽENÉ MAPĚ PROSÍM VYZNAČTE MÍSTA DLE NÁSLEDUJÍCÍCH OTÁZEK

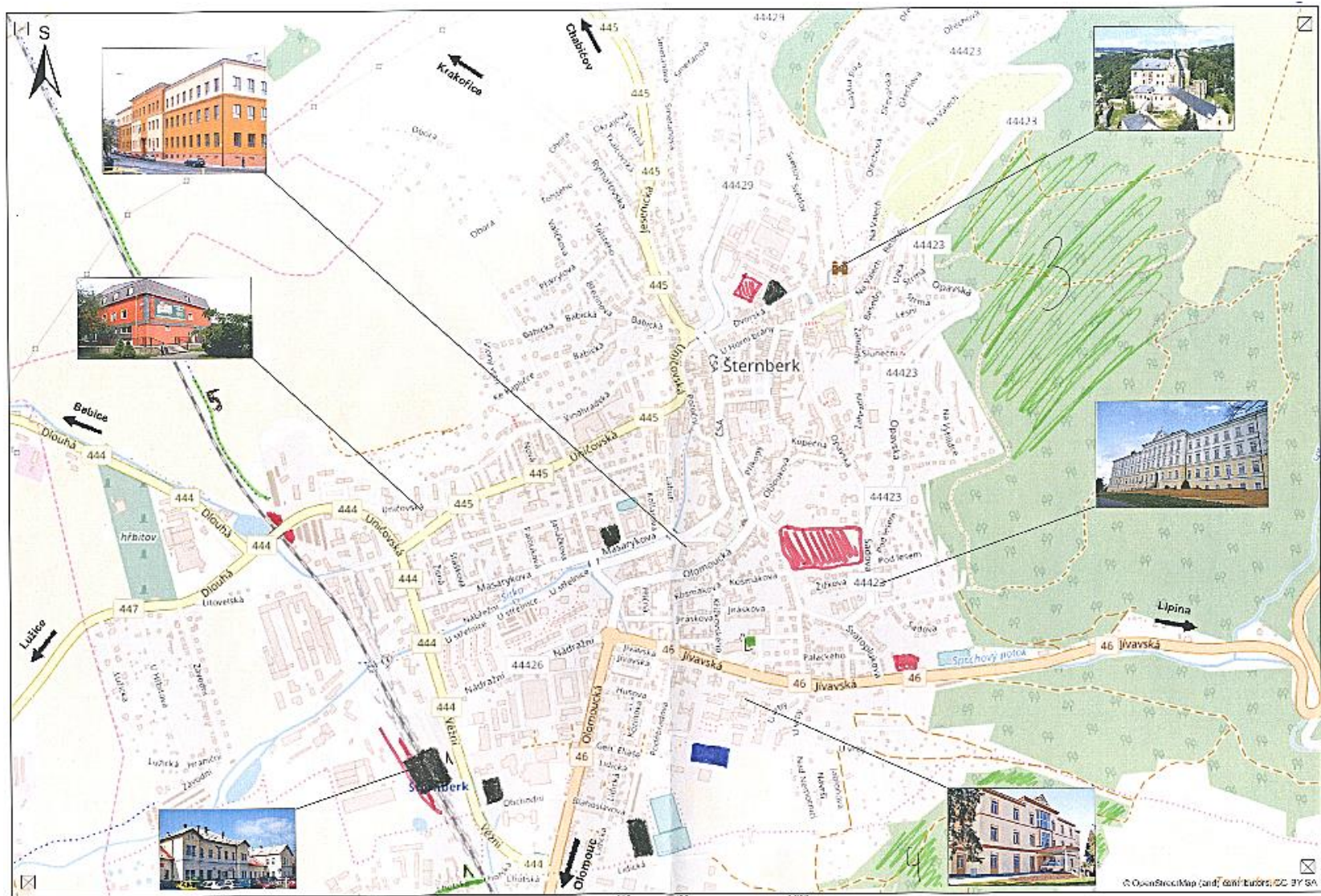
1. Která místa máte rádi a často je navštěvujete? Vyznačte **zeleně** (max. 5 míst).
  - 2.1. Jakým jedním slovem byste pojmenovali důvod, proč máte tato místa oblíbená?

---

2. Kterým místům se raději vyhýbáte, nebo se tam necítíte bezpečně? Vyznačte **červeně** (max. 5 míst).
  - 2.1. Jakým jedním slovem byste pojmenovali důvod, proč se těmto místům vyhýbáte?

---

3. Kde se nachází místa, která jsou podle vás ve špatném stavu, měla by se rekonstruovat/vylepšit, případně za která se stydíte? Vyznačte **černě** (max. 5 míst).

4. Co vám ve městě chybí, a kam byste to umístili? Vyznačte **modře** (max. 5 míst).
(slova vždy číselně označit spolu s lokalitou v mapě!)
  - 4.1. Popište prosím, o co se jedná

  - 4.2. Tento prvek bych přidal/a protože:
    - a. Mně osobně ve městě chybí
    - b. Spousta občanů by to docenila
    - c. Vyřešilo by to některé problémy v městě
    - d. Jiné

Príloha č. 2 Ukážka vyplnenej mentálnej mapy respondenta

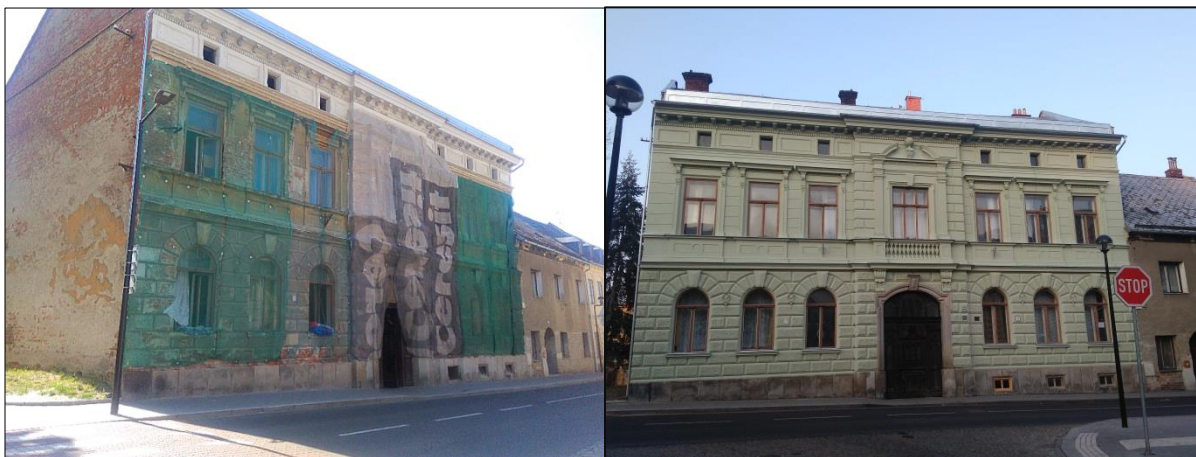
Zdroj: dotazníkové šetrenie, 2018

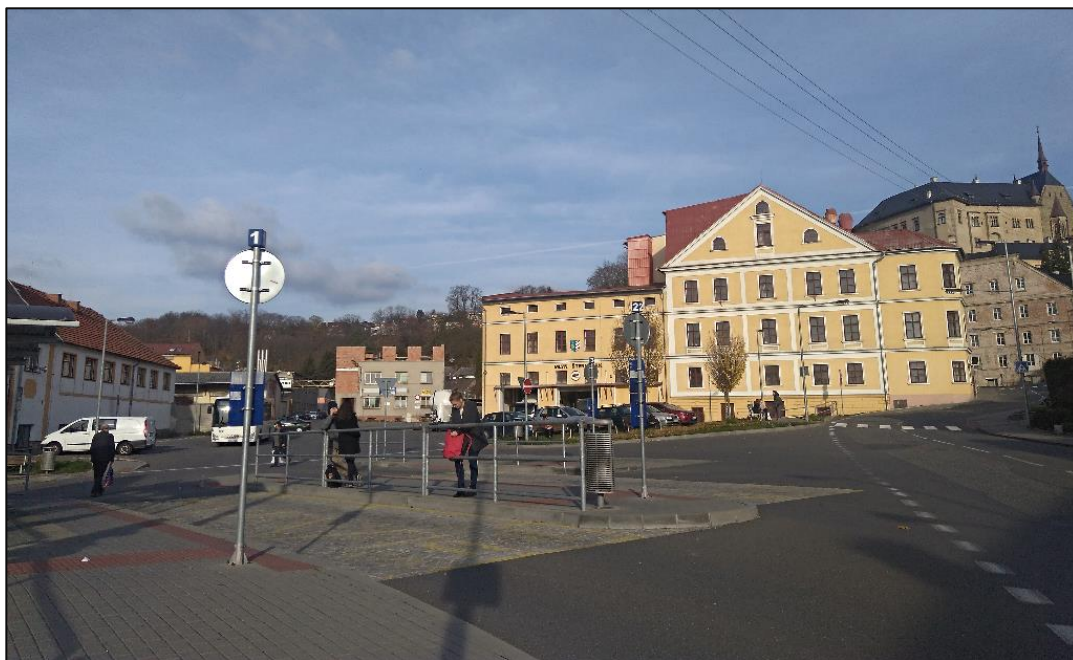
Príloha č. 3 Hlavné námestie v Šternberku

Zdroj: Lucia Brisudová

Príloha č. 4 Dom na ulici Olomoucká pred a po rekonštrukcii

Zdroj: Lucia Brisudová

Príloha č. 5 Autobusová stanica na ulici Dvorská

Zdroj: Lucia Brisudová

Príloha č. 6 Návrh podoby šternberského krytého bazénu

Zdroj: Město Šternberk, 2019